

Et knust hjerte

Om vold i lesbiske parforhold

Elisabeth Hesselberg

Masteravhandling i kriminologi

Institutt for kriminologi og retts sosiologi

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2011

SAMMENDRAG

Tittel: Et knust hjerte – om vold i lesbiske parforhold.

Forfatter: Elisabeth Hesselberg

Veileder: Kjersti Ericsson

Levert ved: Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Det juridiske fakultet. Universitetet i Oslo. Mai 2011.

Denne avhandlingen handler om vold i lesbiske parforhold, et tema som tidligere ikke har vært forsket på i Norge. Dette fremstår derfor som et område som må synliggjøres slik at voldsutsatte lesbiske kvinner kan få den støtten og bistanden de skulle trenge. I vår kultur har heteroseksualiteten som norm og begjærform skapt en usynliggjøring og stigmatisering av homoseksualitet. Homoseksuelle samliv og parforhold har imidlertid blitt en del av samfunnet og det er derfor viktig å vise at voldsproblematikken er gjeldene også der.

Samfunnets tolkning av kvinner generelt medfører at de i mange sammenhenger oppfattes som svake og passive, og deres voldsutøvelse betraktes som lite alvorlig. Mannen forstås som den naturlige overgriperen og kvinnen som det naturlige offer. Antakelsen om at det er kun menn som utøver vold må vel bety at to kvinner sammen gir et fredelig forhold? På en slik måte synes vold i lesbiske parrelasjoner som å være av mindre seriøs karakter. Det blir ikke ansett som å være på lik linje med menns vold mot kvinner. En heteronormativ tolkning av kjønnskategoriene utgjør dermed et hinder for å vurdere hvem som er overgriper og hvem som er offeret i forholdet. I lys av en slik forståelse blir kvinnene i et lesbisk parforhold stadig tildelt roller som henholdsvis mann og kvinne. Kan man være avhengig av en heteroseksuell ramme for å definere roller i et lesbisk forhold hvor begge er kvinner? Forestillingen om det ideelle offer og antakelsen om gjerningspersonens kjønn kan innvirke på hvem som vurderes som ”riktige ofre”. Hvordan vurderer voldsutsatte lesbiske kvinner sin egen rolle som offer?

Et av målene med avhandlingen er å vise at vold i lesbiske parforhold eksisterer. Det tas utgangspunkt i intervjuer med syv lesbiske kvinner som har blitt utsatt for vold av sin partner. Kvinnenes forståelse av det de har blitt utsatt for vektlegges. Det tas sikte på å finne ut om

kulturelle forestillinger om kjønn, vold og ofre påvirker kvinnenenes synspunkter og oppfatninger av egne opplevelser. Derfor blir informantene bedt om å sammenligne vold i heterofile forhold med lesbiske forhold. Hva er likt og hva er forskjellig i måten volden oppleves og beskrives av kvinner i lesbiske og heterofile parforhold? Samtidig er det relevant å fokusere på hvilke beskrivelser kvinnene benytter når de forteller om volden de ble utsatt for. Hvilke handlinger oppfatter de som vold?

Det er også gjennomført en spørreundersøkelse hvor flere av landets krisesentre har oppgitt antall besøk de har hatt av voldsutsatte lesbiske kvinner. Tallene viser at krisesentrene har hatt få lesbiske brukere. Som et hjelpetilbud til kvinner utsatt for vold har det vært av betydning å finne ut hvilke synspunkter og erfaringer krisesentrene har i forhold til vold i slike parrelasjoner. I denne forbindelse har to krisesenteransatte blitt intervjuet.

Helt tilslutt i avhandlingen er det lagt frem ulike mulige analyser av vold i lesbiske forhold. Kan det forstås på samme måte som menns vold mot kvinner, eller trenger det en helt annen forståelsesramme? Hvordan volden skal tolkes er imidlertid ikke hensikten med avhandlingen. Det er hvordan kvinnene selv opplever og beskriver handlingene de har blitt utsatt for. Deres fokus på følelser er av stor betydning.

TAKK

I forbindelse med at en spennende, men krevende, masteravhandling er fullført er det flere jeg ønsker å takke.

Først og fremst ønsker jeg å rette en stor takk til de syv kvinnene som villig har delt sine historier med meg. Uten dere hadde det aldri blitt noen oppgave!

Jeg vil også takke alle kresentre som har deltatt i spørreundersøkelsen, og spesielt de to kresenteransatte som stilte opp til intervju. Deres synspunkter og erfaringer har gitt viktige bidrag til oppgaven.

En stor takk rettes også til min veileder, Kjersti Ericsson, for svært raske og konstruktive tilbakemeldinger. Jeg har fått mange gode råd underveis som medførte at jeg har klart å holde meg på rett kjørl. Tusen takk!

Jeg vil takke en flott ”krimgjeng” for to fine år. Samtidig som vi har tatt del i hverandres opp- og nedturer, har mange morsomme stunder, både på lesesalen og utenfor, gjort masterstudenttilværelsen til en god opplevelse. Takk til dere alle!

Tusen takk også til min familie; for at dere alltid er der for meg. Særlig vil jeg takke Inger som har lest korrektur og gjort en grundig språkvask av avhandlingen.

Sist, men ikke minst, ønsker jeg å takke Guro. Takk for alle faglige diskusjoner hvor du har vært over evne engasjert, og for at du alltid har hatt troen på at jeg skulle klare dette. Du har brukt mye tid på avhandlingen, og det er jeg svært takknemlig for. Takk for at du er den du er.

Elisabeth Hesselberg

Oslo, 2. mai 2011.

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	III
TAKK	V
<u>1. INNLEDNING</u>.....	1
1.1 Problemstillinger og begrepsavklaringer	2
1.2 Oppbygning av avhandlingen.....	4
<u>2. METODISKE TILNÆRMINGER</u>	6
2.1 Valg av kvalitativ metode	6
2.2 En liten kvantitativ undersøkelse	6
2.3 Veien til informantene.....	7
2.3.1 Rekruttering.....	7
2.3.2 Utvalget.....	9
2.4 Møtet med informantene.....	11
2.4.1 Intervjuguiden og gjennomføring av intervjuene	11
2.4.2 Refleksjoner rundt intervjusituasjonen.....	15
2.5 Analyseprosessen.....	16
2.6 Etske vurderinger	18
<u>3. EN VERDEN AV FORESTILLINGER</u>.....	21
3.1 Sosiale konstruksjoner.....	21
3.1.1 Heteronormativitet som mal.....	22
3.2 Offerperspektivet.....	25
3.2.1 Viktimologiske stereotyper	25
3.2.2 Om å være eller ikke være – hva er galt med å være et offer?	27
3.2.3 En slagen kvinne?	30
3.3 Lesbiske kvinner – ikke ideelle ofre og gjerningspersoner?	31

<u>4. VOLD I LESBISKE FORHOLD – DET SKJER</u>	34
4.1 Samtaler om vold	34
4.1.1 "Det var hun som sa at jeg elsket henne"	35
4.1.2 "Jeg ville ikke dø"	40
4.1.3 Volden satt i kontekst.....	45
4.2 Luften de puster i	47
4.2.1 Den ikke-fysiske voldens sentralitet	50
<u>5. KRISESENTER – ET ALTERNATIV FOR LESBISKE KVINNER?</u>	54
5.1 Krisesentrenes historie	55
5.1.1 Tallenes tale	56
5.1.2 Krisesentrenes erfaringer og synspunkter	57
5.1.3 En kinkig situasjon; hvem er hvem?	62
5.2 "Jeg vet ikke om det eksisterer i området engang"	63
5.2.1 Om å oppsøke krisesenter: to perspektiver	64
5.2.2 Ønskelige tilbud.....	67
5.3 Gjensidig uvitenhet	69
<u>6. DE VIKTIGE RELASJONENE</u>	70
6.1 Familie og venner	70
6.1.1 En følelse av skam	72
6.1.2 Å bli trodd	73
6.2 "Men er det så ille da?"	74
<u>7. OFFER</u>	76
7.1 Offer – en kategori å identifisere seg med?	76
7.1.1 Relasjonelt offer	76
7.1.2 Offer som svak person	78
7.1.3 Et handlende subjekt.....	81

7.2 Offer som utilgjengelig posisjon?	83
7.2.1 Stålkvinne versus offer – sammenligning med menn.....	83
7.2.2 Ikke anerkjent som offer av andre	85
7.2.3 Skyld – uverdige ofre?.....	87
7.3 Heteroseksuelle og lesbiske kvinners offerforståelse	88
7.4 Feminisere overgrepsrollen?	91
<u>8. SAMMENLIGNING AV VOLDELIGE PARFORHOLD</u>	92
8.1 Kvinner som lever med menn og kvinner som lever med kvinner	92
8.1.1 Like eller ulike?.....	92
8.1.2 Hva oppleves som verst?	94
8.1.3 ”Jeg var så dum”	98
8.1.4 Skyld og dårlig samvittighet	105
8.1.5 Gjensidig vold?	107
8.2 Tanker om likheter og forskjeller	110
8.2.1 ”Det er mindre kjent”	111
8.2.2 ”Kvinner er mer utspekulerte” – feminin vold	111
8.2.3 ”Jeg tror det går på følelser, ikke kjønn”	114
<u>9. FORSTÅELSER AV VOLDEN</u>	117
9.1 Kjønnsmakt i lesbiske forhold?	117
9.2 Andre maktforhold	120
9.3 Individuelle egenskaper	122
9.4 Heterosexisme og homofobi som kontekstuelle faktorer	124
9.5 Avsluttende betraktninger	127
LITTERATUR	129
VEDLEGG	139

1. INNLEDNING

”Jeg synes det er skummelt å gå hjem fra byen etter alle voldtektene de siste helgene. Jeg skygger unna mørke bakgater, går med nøkkelen i hånda og vurderer å kjøpe pepperspray. Jeg lærer hunden min å bjeffe på kommando, og jeg ringer kompisene mine når jeg har kommet hjem, for å være sikker på at de også har unngått voldtekt denne kvelden. Jeg har heldigvis ikke guttekjæreste, så jeg slipper å være redd for vold i hjemmet, men jeg tar mine forholdsregler på byen.”

(Klassekampen 2007, gjengitt i Lindstad 2007)

Leserinnlegget overfor er skrevet av en ung, lesbisk feminist. Hun tar det for gitt at hun er i en relasjon som aldri vil utvikle seg til å bli voldelig. Hun lever trossalt med en kvinne.

For noen år siden hadde jeg en prat med en lesbisk venninne. Hun fortalte om et tidligere forhold hun hadde hatt med en kvinne, hvor hun ble utsatt for vold og tvunget til seksuell omgang. Den gangen var ikke det noe jeg så i sammenheng med seksuelle overgrep eller vold. De var jo begge kvinner.

Denne avhandlingen belyser et tema som tidligere ikke er forsket på i Norge; nemlig vold i lesbiske forhold. I land som USA, Canada og Storbritannia er det foretatt flere studier om temaet. For forskning i nordisk kontekst må vi over til vårt naboland Sverige. Carin Holmberg, Ulrica Stjernqvist og Eva Sörensen gjennomførte den første svenske undersøkelsen om vold i likekjønnede parrelasjoner i 2005.

Mannen forstås tradisjonelt som den naturlige gjerningspersonen. Sosialt konstruerte forestillinger foreskriver at kvinner ikke kan mishandle og menn ikke kan være ofre (Elliott 1996). Kvinners vold er derfor et område som det enda ikke finnes full aksept for å snakke om. Å diskutere deres voldsutøvelse oppfattes som et forsvar mot at det er mannen som hovedsakelig står for volden (Kastling 2010). Antakelsen om at det kun er menn som utøver vold må vel bety at to kvinner sammen gir et fredelig forhold? Er overgriperens kjønn avgjørende for om voldelige handlinger begås eller ikke?

Heteroseksualitet tas ofte for gitt. Det forventes at kvinner og menn danner parforhold. Fordi homofili i seg selv mange ganger fremstår som tabubelagt er trolig vold mellom to av samme

kjønn enda mer underkommunisert enn menns vold mot kvinner (Lindstad 2007). Et av målene med avhandlingen er derfor å vise at vold i lesbiske parforhold eksisterer. Det tas utgangspunkt i intervjuer med syv lesbiske kvinner som har blitt utsatt for vold av sin partner.

I 1999 kom den offentlige utredningen *Kvinnens helse i Norge* (1999). I 2000 kom *Regjeringens handlingsplan om vold mot kvinner*, og i 2003 kom *Retten til et liv uten vold* med forslag om nye tiltak og etablering av hjelpetilbud. Alle disse publikasjonene har menns vold mot kvinner i nære relasjoner som fokus, og vektlegger at denne volden utgjør et alvorlig samfunnsproblem. Jeg finner ingenting om kvinner som utsetter sin kvinnelige partner for vold i disse rapportene. Jeg er enig i at menns vold mot kvinner er problematisk, men ser ikke at dette er en grunn til å overse andre voldelige konstellasjoner. Om kvinners vold i lesbiske parforhold ikke viser seg å være like omfattende som menns vold mot kvinner, mener jeg, at det fremdeles er viktig å belyse. Det er en begynnende oppmerksomhet omkring kvinners vold mot menn, men også flere lesbiske kvinner viser seg å leve i voldelige relasjoner. Derfor burde de inkluderes i forskning og som en del av den generelle voldsproblematikken. Kvinner som voldsutøvere generelt, både mot menn og kvinner, må synliggjøres.

1.1 Problemstillinger og begrepsavklaringer

Tradisjonelt har det vært fokus på kvinnen som offer for en mannlig overgriper. I denne avhandlingen er det fremdeles kvinnen som er offeret, men i et mer utradisjonelt lys er det også kvinnen som *utøver vold* mot sin kvinnelige partner. Hensikten er å få en forståelse av hvordan voldsutsatte lesbiske kvinner forstår det de har blitt utsatt for. Hva kan det bety for en kvinne i et lesbisk parforhold å bli utsatt for vold og trakassering av en annen kvinne, i lys av forståelsen om den ideelle *gjerningsmann*? Måten *vold* og *offer* forstås på i samfunnet kan sies å være knyttet til kjønne fortolkninger av begrepene. Hvilket kjønn gjerningspersonen har kan innvirke på hva som blir ansett som ”riktige ofre”. Jeg ønsker å finne ut om kulturelle forestillinger om kjønn, vold og ofre påvirker kvinnenes synspunkter og oppfatninger av egne opplevelser. Derfor blir de lesbiske kvinnene bedt om å sammenligne vold i heterofile parforhold med lesbiske parforhold. Gjenkjenner de seg selv som ofre, og hvilke offerkategorier kan de identifisere seg med?

Krisesentrene spiller en viktig rolle når det gjelder kvinner utsatt for vold av mannlig partner. Som et hjelpetilbud til voldsutsatte kvinner vil det være av betydning å se hvilke erfaringer og meninger de har om vold i lesbiske forhold. Har det en betydning for dem at voldsutøveren er en kvinne? Hvordan anser ansatte ved disse tilbudene vold fra henholdsvis kvinnelig og mannlig partner?

Dermed har jeg utformet mine problemstillinger på denne måten:

- *Hva slags beskrivelser dukker opp når lesbiske kvinner forteller om vold de har blitt utsatt for i en parrelasjon? Hvilke handlinger oppfatter disse kvinnene som vold?*
- *Påvirker kulturelle forestillinger om kjønn og gjerningspersoner offerforståelsen til voldsutsatte kvinner i lesbiske parforhold?*
- *Hva er likt og hva er forskjellig i måten volden oppleves og beskrives av kvinner i lesbiske og heterofile parforhold?*
- *Har krisesentrene erfaring med å motta kvinner som er utsatt for vold i lesbiske parrelasjoner? Hva mener krisesenteransatte om denne volden, og har de et tilbud til denne gruppen?*

Min bruk av begrepet *lesbisk* må avklares. Mange ikke-heteroseksuelle kvinner ønsker ikke å plassere seg selv i en kategori som 'enten eller', og andre misliker å betegne seg selv som lesbisk. Flere definerer seg som "skeive", "kvinner som liker kvinner", "bifile" eller lignende. Når jeg benytter *lesbisk* og *lesbiske parforhold* som begrep brukes det som en paraplybetegnelse hvor alle typer intime parforhold mellom kvinner inkluderes. Det anvendes ikke for å begrense fokuset til kun å gjelde kvinner som definerer seg selv som lesbiske. Min bruk må derfor forstås som å fungere som en forenklet og overordnet samlebetegnelse. I avhandlingen brukes også begrepene *heterofil* og *heteroseksuell*. Dette henspiller på kvinner og menn som lever sammen i intime parforhold.

1.2 Oppbygning av avhandlingen

Avhandlingen tar utgangspunkt i problemstillingene, og bygges opp på følgende måte:

Kapittel 2 tar for seg metodiske tilnærminger. Rekruttering og møtet med informantene belyses. Etske dilemmaer som dukket opp på veien ved å fokusere på et sensitivt tema diskuteres. Analyseprosessen og andre refleksjoner beskrives.

Kapittel 3 legger til grunn det teoretiske utgangspunktet for avhandlingen. Fokuset er på sosial konstruktivismen i forbindelse med kjønn og vold. Offerperspektivet er også sentralt her.

Kapittel 4 belyser at vold i lesbiske forhold er et reelt problem. Kvinnenes egne historier og hvilke handlinger de forstår som vold blir presentert her. De vektlegger den helhetlige opplevelsen av å bli utsatt for vold av partner.

Kapittel 5 tar utgangspunkt i krisesentre. Deres erfaringer med og synspunkter om vold i lesbiske forhold presenteres og analyseres. Kvinnenes egne opplevelser og tanker i forbindelse med krisesentre som et mulig hjelpetilbud beskrives.

Kapittel 6 fokuserer på de viktige relasjonene familie og venner. Kvinnene gir uttrykk for at disse er av stor betydning for å kunne forlate et voldelig forhold. Likevel dukker det opp potensielle problemer som kan knyttes til kulturelle forestillinger om kvinner som voldsutøvere.

Kapittel 7 analyser og drøfter kvinnenes forståelse av offerbegrepet. Hvilke kategorier kan de kjenne seg igjen i og bruke om seg selv? Har de den samme negative innstillingen til begrepet som mange voldsutsatte heterofile kvinner har?

Kapittel 8 er et sammenligningskapittel. Først og fremst er det fokus på om det finnes likhetstrekk mellom vold i lesbiske og heterofile parforhold, eller om det fortøner seg forskjellig. Deretter blir kvinnenes egne meninger om likheter og ulikheter vektlagt.

Kapittel 9 belyser mulige forståelser av vold i lesbiske forhold. Det tar også for seg avhandlingens avsluttende betraktninger.

2. METODISKE TILNÆRMINGER

2.1 Valg av kvalitativ metode

Med et fokus på kulturelle forestillinger og vold i lesbiske forhold, hvor de voldsutsatte kvinnenes personlige opplevelser, synspunkter og selvforståelser står i sentrum, ble det naturlig å velge en kvalitativ fremgangsmåte. Det finnes lite til ingen forskning om dette i Norge. Utforskede felt avhenger av og stiller større krav til åpenhet og fleksibilitet, og kvalitative metoder beskrives av Tove Thagaard som å være godt egnet for temaer med manglete forskning (2003:12). Den kvalitative metoden brukes for å få en forståelse av ulike sosiale fenomener. Ved å ta utgangspunkt i samtalen kan jeg få en innsikt i hvordan de lesbiske kvinnene selv opplever og reflekterer over sin situasjon. Denne metoden bidrar dermed til å oppnå økt kunnskap om andre menneskers liv.

2.2 En liten kvantitativ undersøkelse

Selv om denne avhandlingen i aller høyeste grad er av kvalitativ natur har jeg også utført en liten kvantitativ undersøkelse for å finne ut om voldsutsatte kvinner som lever i lesbiske parforhold benytter seg av krisesentre. Forskjellen mellom de to forskningsmetodene beskrives som at kvalitativ forskning vektlegger dybde og betydning, mens en kvantitativ tilnærming belyser utbredelse og antall (ibid:16). Dermed har jeg fått et tallmateriale som supplerer intervjumaterialet.

For å innhente den ønskede informasjonen utførte jeg en liten spørreundersøkelse. Det er en systematisk metode som går ut på å samle inn data fra et utvalg, som i denne sammenhengen dreide seg om hele populasjonen av krisesentre i Norge. Disse fikk utdelt et standardisert spørreskjema¹ (Ringdal 2007:169). Det gjaldt kun å undersøke om krisesentrene mottok ikke-heteroseksuelle kvinner som ble utsatt for vold, trusler eller trakassering av en kvinnelig partner, og antall besøkende. Norge har 50 krisesentre, og jeg sendte ut et spørreskjema til 49 av disse via e-post. Jeg fikk svar fra 22. Det er vanlig å sende en purring til respondenter som ikke svarer i første omgang, og etter 3-4 uker sendes det et nytt brev med samme informasjon

¹ Se vedlegg 8.

og en påminnelse (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2005:234). Etter en andregangsutsendelse svarte ytterligere 15. Til sammen gav 37 krisesentre tilbakemelding på spørreundersøkelsen, noe som innebærer en svarprosent på 75,5 %. Dette kan karakteriseres som en god svarprosent, og kan blant annet være et resultat av at spørreskjemaet hadde få spørsmål (ibid).

Jeg hadde laget svaralternativer ”ja”, ”nei” og ”uvisst” på spørsmålet om krisesentrene hadde tatt i mot lesbiske kvinner. Ja-kategorien inkluderte en oppdeling av antall og ble delt inn i ”1-5”, ”5-10”, ”10-15”, ”15 og oppover” og ”uvisst”. Denne utformingen kunne ha blitt et potensielt problem fordi svaralternativene er overlappende. Et krisesenter med 5 eller 10 besøkende ville ha to mulige kategorier å krysse av i. Svaralternativene skal egentlig være gjensidig utelukkende (ibid:225). Jeg unnslopp dette problemet i stor grad ved at av de som svarte bekreftende på å ha mottatt besøk av lesbiske kvinner kun krysset av for ”1-5 besøkende” og ”15 og oppover”. Flere av krisesentrene presiserte også antallet. Denne undersøkelsen har gitt meg svar på om krisesentrene i Norge tar i mot lesbiske kvinner og en anslagsvis mengde.

2.3 Veien til informantene

Valget av informanter er av stor betydning for undersøkelsen. Både rekruttering, utvalgsstrategi og utvalgets størrelse er avgjørende for hva som blir fremtredende i materialet. (ibid:105). Men, veien til informantene er ikke fri for vansker.

2.3.1 Rekruttering

Å rekruttere informanter til å være med på forskning om sensitive temaer som tidligere ikke er forsket på, er ikke bare enkelt. Thagaard (2003:57) vektlegger at forskeren må være forberedt på å finne alternative løsninger dersom tilgangen til feltet viser seg vanskelig å oppnå. Dette var jeg klar over da jeg startet og hadde på forhånd laget et utkast med plan a-d, hvor ulike hindringer ble tatt i betraktning. Mitt utgangspunkt var å intervjuer både heterofile og lesbiske kvinner, og jeg antok at det ville være vanskeligere å skaffe lesbiske informanter enn heterofile. Det skulle vise seg å være omvendt. Forhåndsantakelsene om at det ville være lettere å få tak i kvinner utsatt for vold av menn medførte at jeg hadde et større fokus på å

finne lesbiske informanter. Samtidig var det et større behov for å rekruttere lesbiske kvinner. Nødvendige synspunkter og meninger fra heteroseksuelle kvinner kunne jeg få tak i gjennom tidligere forskning og lignende litteratur. Jeg har derfor ikke intervjuet voldsutsatte heterofile kvinner.

I første omgang kontaktet jeg krisesentre på Østlandet for å høre om de kunne sette meg i kontakt med aktuelle kvinner som ville la seg intervju². Jeg fikk respons fra krisesentre om at de hadde til hensikt å hjelpe, men det viste seg at de ikke fant kvinner som ønsket å delta. Dermed måtte jeg utvide informantsøket ved å kontakte krisesentre spredt rundt i store deler av Norge. Det skulle likevel vise seg å være vanskelig å rekruttere informanter på denne måten. Etter hvert var det én lesbisk kvinne som meldte seg. Tallene fra den kvantitative delen av prosjektet gir en klar pekepinn på at krisesentrene ikke var den helt rette veien å gå for å få tak i lesbiske kvinner utsatt for vold. Jeg tok videre kontakt med interesseorganisasjoner for voldsutsatte kvinner og organisasjoner som jobber for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner; Krisesentersekretariatet, LLH³, Landsforeningen for Voldsutsatte, RFSL⁴, gaysir.no, familievernkontorer og en del personer med kompetanse innenfor vold og homoforskning. Mange har vært svært positive og hatt et ønske om å bidra. Likevel er det lite kunnskap og en del usikkerhet omkring temaet vold i lesbiske parforhold som medfører at flere ikke har kunnet bidratt slik de har hatt lyst til. LLH la ut en annonse for meg på sine nettsider, men det førte ikke til flere informanter. Det endelige gjennombruddet kom med gaysir.no. Gaysir er et nettsted som beskrives som ”Norges største møteplass for homofile og andre skeive”. De sa seg villige til å legge ut en annonse for meg på sin nettside, og allerede samme kveld som utlysningen ble publisert fikk jeg flere henvendelser per e-post. Et par måneder senere ble annonsen lagt ut for annen gang, og jeg fikk seks informanter grunnet Gaysir. Den siste informanten ble rekruttert gjennom et krisesenter. Dermed endte jeg opp med til sammen syv informanter og gjennomførte intervjuer.

² Se vedlegg 1.

³ Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Arbeider for likestilling og mot alle former for diskriminering av homofile, lesbiske, bifile og transpersoner (lhbt-personer) i Norge og i resten av verden.

⁴ Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter. Søsterorganisasjonen til LLH i Sverige.

Det var flere som viste interesse etter utlysningen på Gaysir, og 12 kvinner tok kontakt med meg for mulig deltakelse. Det ble for vanskelig for flere av dem, og derfor trakk de seg fra prosjektet. En av kvinnene var fremdeles i en voldelig relasjon. Hun fortalte at dette var hennes andre lesbiske forhold hvor hun ble utsatt for vold. En annen kvinne fortalte at hun blant annet var blitt utsatt for seksuelle overgrep av sin kvinnelige partner. Selv om ikke alle 12 ønsket å stille til intervju viser disse tallene likevel at kvinner blir utsatt for vold i ikke-heteroseksuelle parrelasjoner med kvinnelig voldsutøver. Det er derfor viktig å fremheve at det skjer.

Mine informanter besto også av en rekke krisesentre og deres ansatte. Som nevnt overfor fortok jeg en liten kvantitativ undersøkelse hvor samtlige krisesentre i Norge, 49 av 50, ble spurt om de hadde besøk av kvinner utsatt for vold i likekjønnede parforhold. 37 krisesentre svarte på denne henvendelsen. Enkelte av krisesentrene var også villige til å stille til intervju. Jeg intervjuet derfor to krisesenteransatte. Disse arbeider ved krisesentre på Østlandet.

2.3.2 Utvalget

Jeg har foretatt en kombinasjon av strategisk og sluppmessig utvelgelse av utvalget. Dette vil si at jeg bestemte meg for hvilken målgruppe jeg skulle rette meg mot for å samle inn nødvendig data, og har valgt informanter som var tilgjengelige (Johannessen et al. 2005:107-109). Det er viktig å påpeke at jeg ikke har et representativt sammenligningsutvalg, men at det er en kvalitativ forståelse som blir vektlagt. Det er meningssammenhengen og innsikt i aktørenes egen forståelse jeg er opptatt av (Thagaard 2003:198). Mitt utvalg består av til sammen ni intervjuede kvinner. At jeg kun intervjuet to krisesenteransatte fremstår som et begrenset utvalg, men det var tilstrekkelig for mitt bruk. Tidsaspektet er også av betydning da alle intervjuene skal kunne analyseres på en god måte. For å kunne gå i dybden på hvert enkelt er det viktig å ha nok tid.

Alle informantene som har vært utsatt for vold ble rekruttert gjennom gaysir.no, bortsett fra en kvinne som jeg kom i kontakt med gjennom et krisesenter. Kvinnene er relativt like i alderssammensetning, det strekker seg fra begynnelsen av 20-årene til begynnelsen av 30-årene. Årsaken til den beskjedne spredningen i alder er uviss, men det kan muligens relateres til aldersgruppene som er aktive på Gaysir. Kvinnene kommer fra ulike steder i Norge, og jeg har reist rundt til flere byer for å gjennomføre intervjuene. Jeg forventet at kvinnene hadde

avsluttet forholdet med sine voldelige partnere en god stund før intervjuet fant sted. Dette fordi jeg antok at kvinner som nylig hadde forlatt sin partner ikke var villig til å stille opp; en annen forhåndsantakelse fra min side som ikke helt stemte. Tre av kvinnene hadde på tidspunktet for intervjuet avsluttet forholdet for under ett år siden; henholdsvis varierte det mellom to uker og fire måneder. De fire andre kvinnene hadde vært fra sine tidligere partnere i lengre tid. Det varierte fra ett til fem år. Av disse kvinnene var tre i nye forhold med en annen kvinne. Alle syv har til felles at forholdene til den voldelige partneren var relativt korte, med perioder som variert fra ett år til tre år. Informantenes bakgrunn, derimot, er forskjellige. To av kvinnene har barn og en skiller seg ut ved å ha en annerledes kulturell opprinnelse enn etnisk norsk. Flere av kvinnene har opplevd overgrep og vold tidligere i livet, både som barn og som voksen. Andre hadde derimot ingen slike erfaringer inntil forholdet med den voldelige partneren. To av kvinnene hadde utenlandske kjærester. I det ene tilfellet flyttet min informant til utlandet, og i det andre tilfellet flyttet informantens kjæreste til Norge. I disse to forholdene var det de utenlandske kjærestene som utøvet volden. Informanten som ikke har norsk bakgrunn flyttet til Norge og ble utsatt for vold av sin norske kjæreste. De resterende parene besto kun av norske kvinner.

Felles for alle kvinnene, bortsett fra en, var at ingen av dem hadde søkt om hjelp. Verken fra krisesenter eller andre organisasjoner. Anmeldelse til politiet ble ikke ansett som en mulighet for noen av dem, selv om et par hadde tenkt tanken. Det ble imidlertid sett bort fra av ulike årsaker.

Kvinnene fremstår som å ha mer eller mindre tilsvarende intensjoner med å delta i undersøkelsen. De aller fleste oppga at de ønsker å hjelpe andre i samme situasjon ved å fortelle sine historier. På denne måten bidrar de til at vold i lesbiske forhold kommer ut i lyset og gjør folk oppmerksomme på at det skjer. De håpet at dette kan medføre at det blir gjort noe med, og mener det er viktig å få mer kunnskap og åpenhet om dette. En kvinne uttrykker at det er en veldig viktig jobb jeg gjør, og hun ønsker derfor å bidra. "Kanskje det som har skjedd med meg kan føre til noe godt." En annen grunn til deltakelse som nevnes er at det er godt å prate om, det hjelper å få det ut. "Så det er litt terapi og litt å hjelpe andre, egentlig." To stykker sier også at de valgte å stille opp fordi de ikke trodde at det var veldig mange andre som kom til å kontakte meg. "Jeg tror ikke det er så mange som har lyst til å snakke om sånt. Om det som har skjedd, men det plager ikke meg."

Den andre delen av mitt utvalg besto av informanter fra krisesentre. Krisesentrene de to ansatte arbeider ved er forskjellige med tanke på struktur og til dels ideologi. Synet på menn og vold, åpenhet for andre voldskonstellasjoner og organisering gjorde at de fremsto som ulike på mange måter. Grunnideologien er likevel noe de deler. Krisesentrene har ulik bakgrunn og kunnskap med tanke på lesbiske brukere. Dette mener jeg er positivt for undersøkelsen og av betydning for mine funn. I teksten refererer jeg til de to krisesentrene ved å kalle dem henholdsvis KS 1 og KS 2.

2.4 Møtet med informantene

Mitt første møte med informantene, både de voldsutsatte kvinnene og ansatte ved krisesentre, skjedde ved e-post korrespondanse. En av kvinnene pratet jeg også med på telefon. Alle kvinnene tok kontakt med meg på eget initiativ etter å ha sett annonsen som lå på Gaysir. Før de var villige til å la seg intervju ønsket de å få mer informasjon om prosjektet. Noen var opptatt av hvilke temaer som skulle tas opp og hvor sensitive spørsmålene kom til å være. Jeg oversendte da et informasjonsskriv⁵ slik at de skulle få nødvendig opplysninger, samtidig som jeg beskrev hvordan intervjuet ville fortone seg og at det kom til å bli tatt opp på bånd. Enkelte av kvinnene var bekymret med tanke på hvorvidt de ville gjenkjennes og ønsket å forsikre seg om at deres anonymitet ble ivaretatt. Jeg bekreftet at dette ville overholdes. Alle kvinnene jeg avtalte møter med stilte opp. Jeg tror at mye kontakt på e-post gjorde at kvinnene følte seg trygge på det som skulle skje, og på meg. Det kan ha vært med på å legge grunnlaget for å skape en intervjusituasjon som bar preg av fortrolighet og tillit, og en tro på at jeg som forsker ville ivareta deres interesser (Thagaard 2003). De kvinnene som ikke ønsket å delta, trakk seg før vi hadde gjort avtale om intervju.

2.4.1 Intervjuguiden og gjennomføring av intervjuene

Hensikten med et intervju beskrives som å få fylldig informasjon om andre mennesker og hvordan de opplever sin livssituasjon. En får innsikt i hvordan de forstår begivenheter og erfaringer i eget liv (ibid:83). Denne metoden forsøker å fange inn informantenes subjektive forståelser av egne opplevelser. Hvordan mine informanter forklarer, tolker og oppfatter

⁵ Se vedlegg 2.

volden de har blitt utsatt for i sine forhold er forståelser jeg ønsker å utforske gjennom denne studien. Samtidig vil beskrivelsene av hendelsene kvinnene har opplevd vise at vold i lesbiske forhold forekommer, og hvordan det arter seg.

Jeg benyttet en fremgangsmåte som karakteriseres ved å være delvis strukturert. Dette medførte at jeg på forhånd hadde utarbeidet en intervjuguide⁶ med temaer jeg ønsket at informantene skulle ta opp (ibid). Rekkefølgen på spørsmålene var ikke fastlagt. På denne måten kunne informanten selv velge hvordan hun vil legge opp sin fortelling. En slik fremgangsmåte innbyr til en samtale som går i dybden og gir en mer helhetlig forståelse (Johannessen et al. 2005:137). Det var derfor viktig at jeg ikke hadde spørsmål som var forutinntatte og ledende. Åpenheten og fleksibiliteten denne intervjuformen gir, førte til at informantene tok opp emner jeg ikke hadde tenkt på i forkant, og jeg mener at det beriker mitt materiale. Samtidig gjorde det at jeg inkluderte nye spørsmål i de senere intervjuene. Den åpne intervjuformen ble likevel problematisk for et par av informantene. ”Jeg vet ikke hva jeg skal si jeg, tror du må stille litt mer uåpne spørsmål (latter)”. Hun syntes det var litt vanskelig med åpne spørsmål, og da endret jeg formuleringene slik at det ble lettere for henne å svare. En annen informant følte at hun var litt ”blank i hodet” og hadde problemer med å huske hendelser. Dette medførte også flere spørsmål fra min side.

Intervjuguiden fungerte bra på mange måter, og ettersom jeg gjennomførte flere intervjuer ble den bare liggende uten at jeg aktivt brukte den. Jeg dobbeltsjekket kun at alle emner var dekket. I ettertid opplevde jeg imidlertid at det var noen temaer jeg burde ha tatt opp, men som ikke ble nevnt.

Jeg forsøkte å innta en rolle som aktiv lytter slik at intervjuet ikke ble overstyrt av meg (Hydén 2000:134). På denne måten skaper jeg forutsetninger for at informanten skal få uttrykke seg så godt som mulig. Dette fremhever Margareta Hydén (2000) som viktig når følsomme tema blir forsket på. Hun skriver at en som forsker har et spesielt ansvarsforhold når man intervjuer voldsofre. I og med at temaet for intervjuet er av svært sensitiv karakter var det nødvendig å avgjøre på forhånd hvordan jeg skulle legge opp og oppføre meg under intervjuet. Som intervjuer er det jeg som styrer samtalen inn på ønsket spor, og jeg valgte derfor å begynne med nøytrale spørsmål før jeg gradvis kom inn på emosjonelt ladede temaer

⁶ Se vedlegg 5.

(Thagaard 2003:94). Jeg fulgte opp med spørsmål når det skulle vise seg å være nødvendig, men ofte ble temaene tatt opp naturlig og jeg behøvde ikke å spørre. For at det siste vi pratet om ikke skulle bli for personlig og vanskelig rundet jeg av intervjuene med holdningsspørsmål om spesielle temaer jeg ville ha belyst. Hydén (2000) presiserer at forskeren må være lydhør og avbryte intervjuet dersom hun ser at det blir for ubehagelig for informanten. Jeg følte meg ikke nødt til å avbryte intervjuene, men ved et tilfelle måtte jeg dobbeltsjekke om det var greit å prate videre, og forsikre meg om at informanten hadde andre å snakke med i ettertid.

Jeg var svært spent da jeg skulle utføre mitt første intervju, som i tillegg skulle foregå på engelsk⁷. Grunnet min nervøsitet glemte jeg alt jeg hadde planlagt av kaffe, brus og boller. Dette kom jeg først på etter at intervjuet var ferdig. Planen var i utgangspunktet å gjøre intervjusituasjonen mest mulig bekvem for informanten. Jeg husket imidlertid dette til de andre intervjuene. Å gjennomføre et intervju på engelsk gikk bedre enn jeg hadde forventet. Informanten uttrykket seg godt og vi hadde en god tone. En slik språklig distanse ser jeg på som å både ha fordeler og ulemper. Ikke å kunne uttrykke seg på morsmålet kan medføre at viktige beskrivelser faller bort, fordi ordforrådet ikke er tilstrekkelig. Dermed kan det skape avstand mellom forsker og informant på forståelsesnivå. En fordel kan likevel ha vært at det i situasjonen var lettere for meg å distansere meg fra hennes vonde opplevelser, og derfor klarte å stille nødvendige spørsmål. Jeg følte at intervjuet ble vellykket til tross for engelsk gjennomføring. Det ble foretatt på et krisesenter som medførte en trygghet for både meg og henne ved at hun hadde muligheten til å snakke med ansatte der hvis hun skulle føle behov i etterkant.

De andre intervjuene med voldsutsatte kvinner ble ikke foretatt ved krisesentre eller lignende støttesentre. To ganger brukte jeg ledige kontorer ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi. Jeg hadde et hjemmebesøk, benyttet hotellrom, et møterom tilknyttet hotell, og det siste intervjuet ble foretatt per e-post. Informantene fikk selv avgjøre hvor de ville møte meg slik at de kunne bestemme rammen for intervjusituasjonen (Johannessen et al.2005:142). Jeg kom kun med mulige alternativer.

⁷ Se vedlegg 3 og vedlegg 6.

De ulike intervjusituasjonene bar preg av hvor vi befant oss. Bruken av kontorer var ikke ideell da særlig en av informantene lot til å være utilpass. Slike settinger kan få informanten til å føle seg underlegen (ibid). Denne situasjonen gjorde at jeg måtte stille flere spørsmål, og jeg fikk en følelse av at jeg måtte trekke svarene mer ut av henne. Den aktuelle kvinnen var tydelig nervøs på forhånd, og hun hadde med en venninne som støtte. Venninnen forholdt seg taus under intervjuet. Informanten fortalte at hun helt frem til intervjudagen hadde vurdert å trekke seg, men valgte likevel å stille. Dette var hun glad for etter at intervjuet var ferdig. Jeg var litt bekymret for hvilken påvirkning venninnen hennes kunne ha, men etter intervjuet konkluderte jeg med at det nok var godt at hun var der. Hun hadde ikke hørt om det som hadde skjedd på denne måten tidligere, og hun syntes det var veldig tøft å høre om hva informanten har gjennomgått. På denne måte tenker jeg at det var bra at venninnen var der slik at informanten kanskje kan bearbeide det hun har opplevd. Etisk var det godt for meg å vite at hun hadde noen å støtte seg til etter intervjuet. Til tross for at intervjusituasjonene på kontor ble mindre bekvemme enn de andre fikk jeg likevel mye ut av disse intervjuene. Jeg tror også informantene opplevde det som positivt ettersom jeg har fått tilgang til bloggen til en av dem i senere tid.

Jeg har reist til kanter av Norge hvor jeg blant annet en gang benyttet fly og overnattet på hotell. Bruken av hotellrom som intervjuetting viste seg å fungere bra. Atmosfæren var god og det var ingen forstyrrelser av noe slag. Det var mulig for både meg og informanten å være avslappet. Dette ble i tillegg det lengste intervjuet. Også møterommet jeg leide ved et hotell i en annen av Norges byer fungerte godt som omgivelse for intervjuet. Å befinne seg på en arena hvor informanten og intervjueren var likestilt lot til å være positiv i form av at vi begge følte oss tilpass og trygge. Hjemmebesøket opplevde jeg som positivt, men det var litt mer preget av nervøsitet fra min side. Det rettet seg imidlertid etter hvert da jeg opplevde å få god kontakt med informanten. Slike hjemmeintervju kan også medføre forstyrrelser (ibid). Hennes katt fikk mye oppmerksomhet under intervjuet, og særlig da vi kom til mer sensitive tema. Samtidig som det kan være et forstyrrende element, fordi hun vekslet mellom å prate med meg og til katten, var det tydelige et trygghetsaspekt for henne å ha den der. Den siste informanten ville kun la seg intervjuer per e-post. Det begrenser informasjonen, men hun svarte også på et oppfølgingsintervju. I tillegg til intervjuene med de andre kvinnene var det derfor tilstrekkelige med informasjon jeg fikk fra henne. Til tross for sensitive tema var informantene villige til å åpne seg om sine erfaringer og synspunkter. Enkelte ganger gikk det

litt trått i starten, men det endret seg i løpet av samtalen. Det kan ha vært et resultat av at jeg var uvant med situasjonen selv og at det tok litt tid å venne seg til intervjurollen. Det kunne også føles litt ubehagelig å spørre kvinnene om private og vonde opplevelser. I det store og det hele opplevde jeg likevel intervjuene som positive erfaringer, og samtalen fortsatte gjerne etter at intervjuene var ferdige.

For å sikre at informantene skulle føle at det de hadde sagt ble forstått på den rette måten tilbød jeg dem å lese gjennom intervjutranskriberingene. Alle takket ja til dette tilbudet, og ingen hadde kommentarer som medførte at jeg måtte fjerne eller tillegge intervjuet noe.

Jeg gjennomførte også intervjuer med to ansatte ved to forskjellige krisesentre. Disse intervjuene var annerledes utformet⁸. Disse informantene representerte krisesentrene, i motsetning til kvinnene som representerte seg selv. Fokuset i intervjuene var på meninger og synspunkter som omhandlet vold i lesbiske forhold, samt hvilke erfaringer de aktuelle krisesentrene hadde med dette. Varigheten på disse intervjuene var relativt kortere enn de andre, men det var slik de var lagt opp. Jeg opplevde den ene informanten som å bli mer formell og stiv da båndopptageren ble tatt frem. I denne situasjonen ble informanten opptatt av å formulere seg riktig og la an til en mer avslappet væremåte etter at den ble avslått. Fordelen med en båndopptager er likevel at alt som sies blir bevart (Thagaard 2003:97). Også disse intervjuene fremsto for meg som positive opplevelser. Etter avsluttet intervju hos et av krisesentrene fikk jeg omvisning og en god samtale med den ansatte.

2.4.2 Refleksjoner rundt intervjusituasjonen

Intervjusituasjonen preges av hvordan informant og intervjuer opplever hverandre (Thagaard 2003:97). Ytre kjennetegn som kjønn og alder kan påvirke relasjonen som oppstår mellom dem. Forskerens tilknytning til miljøet som studeres kan være både en styrke og en begrensning. Når det kom til min egen seksuelle legning var det noe jeg ønsket å svare kvinnene på, men det ble ikke tatt opp før i etterkant av intervjuet. Jeg tror derfor ikke det spilte noen rolle under selve intervjuet hvilken legning jeg har. Thagaard beskriver at tilliten og troverdigheten som oppnås under intervjuet er av betydning for om informanten forteller

⁸ Se vedlegg 7.

åpent om seg selv og sine erfaringer (ibid). Dette kan blant annet knyttes til kjønn. I mine intervjuer var både jeg og informantene kvinner. Karin Widerberg mener at det kan være både en fordel og et hinder. På den ene siden kan det være positivt fordi informanten vil fortelle meg noe hun ikke ville gjort til en mannlig intervjuer, men på den andre siden kan noe utelates fordi det blir forstått som selvsagt i kraft av at jeg også er kvinne (1992a:297).

Å intervju om sensitive temaer som vold i nære relasjoner kan by på utfordringer. På forhånd hadde jeg brukt mye tid på å tenke omkring hvordan jeg skulle takle intervjusituasjonen. Det følte spesielt å skulle ta del i så personlige og ofte følsomme hendelser som det dreide seg om her. Jeg var veldig opptatt av å følge med, komme med oppfølgingsspørsmål og gjøre et godt intervju. I situasjonen forsøkte jeg derfor å holde igjen følelsene mine når det ble tøft. Først i ettertid, da jeg transkriberte intervjuene, fikk jeg sterkere reaksjoner på det informantene hadde fortalt. I boka *Bakgater* forteller Liv Finstad og Cecilie Høigård om Høigårds reaksjoner etter intervjuene med de prostituerte kvinnene. Hun ble både irritabel, asosial og deprimert i etterkant (1986:23). Følelse av nedstemthet kjente jeg også, særlig i forbindelse med transkriberingen. Kvinnene har hatt tøffe opplevelser, og det var først da jeg fikk "tid" til å tenke over det de hadde fortalt og ta det inn over meg.

Jeg opplevde intervjusituasjonen med de kriesesenteransatte på en annen måte. På forhånd hadde jeg satt meg inn i kriesesentrenes arbeid, men rollene var likevel annerledes da de ansatte fremsto som "ekspertene" på området om vold i nære relasjoner. Til tross for at jeg fikk gode svar og dialogen fungerte bra fikk jeg en følelse av at mine spørsmål til tider fremsto som enkle og dumme. Alt tatt i betraktning har jeg hatt positive erfaringer med intervjuene.

2.5 Analyseprosessen

Analyseprosessen henviser til arbeidet som gjøres ved å utvikle en forståelse av det innsamlede materialet (Thagaard 2003:109). Ved kvalitative metoder beskrives analyse som en fortløpende prosess, som blant annet kan settes i sammenheng med beslutninger som gjøres i forbindelse med innsamlingen. Valgene som tas knyttes til forståelsen som utvikles gjennom arbeidet. Etter som intervjuene ble gjennomført transkriberte jeg fortløpende. Transkribering gjør at alt som blir sagt bevarer, samtidig som det muliggjør analyse av språk,

uttrykk og taushet (Widerberg 2001:101). Sitatene gjengis slik de ble uttalt, men fyllord som ”liksom”, ”på en måte” og ”eh” blitt tatt bort der det kan skape forvirring.

Analyse er en viktig del av metoden slik at det skal komme noe fornuftig ut av all den ustrukturerte dataen som er samlet inn. Johannessen et al.(2005) skiller ikke mellom analyse av dokumenter og datamateriale, da analysen av disse ikke behøver å være så ulike; det er meningsinnholdet som er viktig å få frem. Den kvalitative analysen går ut på å bearbeide tekst, mens den kvantitative dreier seg om opptelling og tallmateriale (ibid:38).

Jeg har både tallmateriale og intervjuutskriftene i form av tekst, men det er intervjuutskriftene som er hovedmaterialet. Fokuset mitt har derfor vært på meningsinnholdet i disse. I tråd med Thagaards beskrivelse av den kvalitative forskningen er det en helhetsforståelse av materialet jeg vil komme frem til (2003:110). Jeg har vært på jakt etter informantenes subjektive forståelser av sin egen situasjon og opplevelser, samt meninger og synspunkter om bestemte temaer. Min fremgangsmåte kan forstås som å være en kombinasjon mellom ”temasentrerte” og ”personsentrerte” tilnærminger. Personsentrerte tilnærminger til materialet setter personer i fokus, mens temasentrerte tilnærminger sammenligner informasjon fra alle informanter om aktuelle tema (ibid). Jeg har trukket veksler på å ha fokus på fortolkninger av temaer og personer. På denne måten kunne jeg studere de ulike temaene jeg ønsket å gå i dybden på, samtidig som jeg ivaretok en helhetlig forståelse. En slik sammenblanding av tilnærmelser blir beskrevet som å være nyttig for å utvikle nyanserte forståelser av materialet.

Etter transkriberingen leste jeg nøye gjennom intervjuene og skrev sammendrag av hvert enkelt, hvor jeg trakk frem det jeg mente kunne være av betydning og relevans. Deretter gikk jeg nøye gjennom to temaer; kvinnenes forståelser av offerbegrepet og sammenligning av vold i lesbiske og heterofile parforhold. Jeg gikk grundig til verks, og analyserte og tolket hver kvinne. Jeg så på direkte utsagn knyttet til spørsmål om de nevnte temaer, samtidig som jeg forsøkte å se det i lys av kvinnenes opplevelser og situasjon. Offerbegrepet er et teoretisk relevant begrep i kriminologien, og jeg har forsøkt å tolke intervjuteksten i tilknytning til dette begrepet. Jeg oppdaget snart at min forforståelse om hva kvinnene kom til å svare på disse spørsmålene ikke stemte overens med deres faktiske synspunkter. På denne måten måtte jeg ta et oppgjør med mine egne fordommer, og forsøke å sette kvinnens utsagn inn i en passende meningssammenheng. Da det eksisterer lite litteratur om vold i lesbiske forhold i nordisk kontekst har jeg selv måttet stå for utvikling av mulige forståelser, men jeg har likevel sett det

i relasjon til tidligere forskning om menns vold mot kvinner for å ha et sammenlikningsgrunnlag. Jeg opplever dette som å ha vært fruktbart, og mener det har tilført feltet vold i nære relasjoner mer kunnskap.

Da jeg bearbeidet intervjuene dukket det opp temaer jeg opprinnelig ikke hadde tenkt på. Kvinnenes fokus på dumhet og naivitet viste seg å være et gjennomgående og viktig tema. Dermed ble dette nøkkelbegreper som jeg bevisst begynte å lete etter i intervjuene og analyserte. "Familie og venner" fremsto som mer sentralt enn forventet og har derfor fått relativt stor plass i avhandlingen. Jeg gikk gjennom intervjuene flere ganger og oppdaget stadig noe nytt. Alle emner som har blitt tatt opp har derimot ikke blitt nevnt. Det er de temaer og utsagn som jeg mener belyser prosjektets problemstillinger som har blitt vektlagt. Det samme gjelder for analysene av intervjuene med de to kritesenteransatte. Her gikk jeg heller ikke like inngående til verks, men fokuserte på spesielle tema og knyttet deres meninger opp til erfaringen kritesentrene oppgir å ha hatt med lesbiske brukere.

Behandlingen og analysen av det kvantitative tallmaterialet dreide seg i stor grad om opptelling. Det ble deretter satt i sammenheng med intervjuene. Kvinnenes uttalelser ser ut til å stemme overens med tallenes tale, og det har derfor vært av betydning å analysere hvorfor situasjonen er som den er.

2.6 Ethiske vurderinger

Forskningsprosjekter som innebærer behandling av direkte eller indirekte personopplysninger skal meldes til Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD). Dette er opplysninger som dreier seg om informasjon som kan identifisere enkeltpersoner ved kjønn, alder, bosted og yrke (Ringdal 2007:429). I dette prosjektet har jeg behandlet slik informasjon, samt sensitive personopplysninger som seksuell legning og etnisk bakgrunn. Derfor har jeg innhentet tillatelse for gjennomføring fra NSD.

Hovedtemaet i denne avhandlingen er av følsom og privat karakter, og det har vært viktig å trå varsomt. Kravet om frivillig, informert samtykke har av den grunn vært avgjørende å forholde seg til. Dette innebærer at de mennesker som forskes på skal være orientert om hva forskningen handler om. De skal få informasjon som skal ligge til grunn for at de kan gi et

samtykke (Alver og Øyen 1997:102). Forskning om sensitive temaer kan blant annet ha negative virkninger eller være belastende for informantene, og de skal derfor ha muligheten til å avgjøre om de ønsker å delta. For å ivareta dette forskningsetiske prinsippet sendte jeg ut et informasjonsskriv til alle kvinnene som tok kontakt, med alle nødvendige opplysninger om prosjektet. Flere stilte i tillegg spørsmål slik at de var helt sikre på at de visste hva dette dreide seg om. Det var viktig for meg å forklare kvinnene at enkelte temaer kunne være vanskelige å prate om, og det var også noen som trakk seg da de følte at det ville bli for tøft. Da vi møttes til intervju skrev kvinnene under på en samtykkeerklæring om at de hadde mottatt skriftlig og muntlig informasjon om undersøkelsen. Jeg sendte også ut informasjon til alle kritesentrene, og de kritesenteransatte jeg intervjuet fikk informasjonsskriv og underskrev på en samtykkeerklæring⁹.

Kvinnene var aller mest opptatt av anonymiseringen. Dette dreier seg om *konfidensialitet*, et forskningsetisk krav, hvor enkeltpersonenes private rom og integritet skal vernes.

Informantene skal ikke kunne gjenkjennes i teksten som publiseres (ibid:119). For å sikre dette opplyste jeg kvinnene om at det kun er jeg som har tilgang til båndopptak og notater, samt at alle gjenkjennelige personopplysninger blir endret i selve avhandlingen og slettet i etterkant. Samtidig er all informasjon som kan tilbakeføres til enkeltpersoner taushetsbelagt (Johannessen et al. 2005). Jeg har gitt kvinnene fiktive navn og de kritesenteransatte omtales kun som ”ansatte ved kritesentre” eller ”informanter”. Kritesentrene de er ansatt ved har fått bokstav og nummer slik at det er mulig å skille mellom dem, men de er ikke gjenkjennelige. Spesifikk alder og yrke er ikke nevnt i den endelige teksten. Thagaard (2003) fremhever at redigering må ivareta meningsinnholdet i informantenes budskap. Jeg har endret dialektene til informantene til bokmål, og jeg mener at dette ikke har påvirket meningsinnholdet. I stedet er det med på å sikre deres anonymitet.

I NESH' forskningsetiske retningslinjer påpekes det at forskeren har et særlig ansvar for å frembringe kunnskap om marginale grupper i samfunnet, hvor formålet med forskningen blant annet kan være med å skape et grunnlag for reform og forbedring (Alver og Øyen 1997:60). Det finnes lite til ingen viten om temaet vold i lesbiske forhold i Norge, derfor mener jeg at det er av stor betydning å finne frem til kunnskap om det slik at også disse

⁹ Se vedlegg 4.

kvinnene blir inkludert og uttalt innen voldsproblematikken. Både LLH og Kriresentersekretariatet stilte seg positivt til denne undersøkelsen da de ønsker mer kjennskap til og forståelse om temaet. Til tross for at forskningen kan ha samfunnsmessig gevinst er det viktig å ha en balansegang mellom dette og hvor mye en kan påføre informantene. Jeg har derfor måttet foreta avveininger om hvor personlige og nærgående spørsmålene jeg stiller er. Hvis kvinnene gav uttrykk for ubehag forsøkte jeg å opprettholde respekt for henne ved ikke å drive det for langt. Thagaard (2003) påpeker viktigheten av at forskeren overholder informantenes personlige grenser.

Det er flere etiske vurderinger jeg har måttet ta hensyn til i avhandlingen. Temaet er av svært sensitiv karakter, og det er viktig å utsette informantene for minst mulig belastning når de deltar. Det medførte bekymring for meg når kun en av kvinnene ble rekruttert gjennom et krisesenter. Min plan var at de skulle ha noen å søke støtte hos dersom det ble tungt for dem i etterkant av intervjuet. Det viste seg i stedet at de i stor grad tok kontakt med meg på eget initiativ slik at muligheten for et slikt støtteapparat falt bort. Jeg valgte likevel å gjennomføre intervjuene og jeg pratet også med informantene i tiden rett etter intervjuet. Jeg kunne på den måten følge med på om det skulle dukke opp noen reaksjoner.

Da flere av de andre mulige informantene valgte å trekke seg av ulike grunner velger jeg å tro at de som stilte opp visste at det kunne bli tøft. Likevel bringer dette med seg tydelig etisk dilemmaer. Jeg gav beskjed om at de kunne trekke seg på hvilket som helst tidspunkt uten å oppgi grunn. Informantene var klare på at de ved å delta i undersøkelsen kunne hjelpe andre i samme situasjon. Dette er også en av mine intensjoner med prosjektet og derfor en av årsakene til at jeg valgte å gjennomføre intervjuene.

3. EN VERDEN AV FORESTILLINGER

Sosial konstruktivismen er en viktig del av det teoretiske utgangspunktet i denne avhandlingen. Det fokuseres på sosiale konstruksjoner og kulturelle forestillinger i relasjon til seksualitet og kjønn, samt vold og offer. Oppfatninger om normalitet og avvik blir dermed satt inn i en konstruktivistisk ramme. Konstruktivismen fungerer som en inspirasjonskilde, men det er ikke lagt vekt på ett spesielt perspektiv.

3.1 Sosiale konstruksjoner

Margaretha Järvinen introduserer to teoretiske retninger innen sosial konstruktivismen. Den første retningen viser til interaksjonistiske perspektiver med fokus på sosiale avvik (1998:13). Sentrale navn er blant annet Malcolm Spector og John Kitsuse (1977) som hevder at en ikke kan ta sosiale problemer for gitt. De mener at en forsker må spørre seg av hvem, under hvilket forhold og hvorfor enkelte fenomen blir definert som sosiale problemer. De er inspirert av (stemplings)teoretikere som Edwin Lemert (1951) og Howard Becker (1963), hvor fokuset er på sosiale definisjons- og kontrollprosesser, og av teoretikeren C. Wright Mills (1940) som mener at både avvik og forklaringene på dette er sosialt konstruerte fenomen. En videreutvikling av Spector og Kitsuse finner man i Erich Goode og Nachman Ben-Yehuda (1994). De beskriver hvordan et fenomen kan komme til å bli betraktet som moralsk uakseptabelt. En må flytte blikket fra individer og gruppers problematiske handlinger til hvordan samfunnet karakteriserer og håndterer dette (ibid). De hevder at alle ikke løper samme risiko for å bli definert som "outsidere", men at det henger sammen med makt og ressursfordelingen i samfunnet. Både Spector og Kitsuse og Goode og Ben-Yehuda anser definisjons- og kontrollprosesser som det sentrale i studier om sosiale avvik og- problem.

En annen retning Järvinen presenterer er den postmoderne dekonstruksjonismen, som er inspirert av Jacques Derrida (1974) og Michel Foucault (1980) (referert i Järvinen 1998:16). Konstruksjonen av det normale er avhengig av dets motsetning; det unormale, det avvikende, det marginale. Et konstruktivistisk mål blir å åpne avviks- og normalitets dikotomier som oppstår, og se på definisjonsprosessene. Slike dikotomier kan være mann/kvinne, hetero/homo, hvor de står som motsetninger i forhold til hverandre. Foucaults makt/kunnskap begrepspar er av stor betydning her. Dette henviser til at "der det finnes makt der finnes det

også kunnskap, ettersom ”sannheten” – herunder sannheten om sosiale problem, sosiale avvik – defineres av dem som har makt, dem som har talerett” ([min oversettelse] ibid:17). Videre bygger dette begrepet på forestillingen om Den Andre, den som utestenges fra den hegemoniske diskursen. Foucault ønsker å bryte opp – dekonstruere - disse makt/kunnskapsdiskursene. Spørsmål som dukker opp er blant annet hvordan blir slike sosiale fenomen konstruert? Et mål innen dekonstruktivismen er å forsøke å bryte opp den hierarkiske logikk som konstruksjonene av avvik bygger på. Det vesentlige blir ikke hvorfor noen individer eller grupper blir avvikere, men *hvordan* de blir definert som avvikere (ibid:20).

Denne avhandlingen har ikke et spesifikt fokus når det kommer til konstruktivistiske tradisjoner, men er inspirert av perspektivenes overordnede syn. Konstruktivister er ikke opptatt av å se hvordan enkeltindivider blir homoseksuelle og andre ikke. De vektlegger hvordan homoseksualitet blir forstått som et sosialt eller kulturelt fenomen (Svare 2001a:304). Når jeg skriver om kjønn, seksualitet, offer og vold henviser jeg til at de konstrueres gjennom kulturelt bestemte forestillinger. Menns vold mot kvinner har kommet til å bli definert som et sosialt problem i den vestlige kultur, i motsetning til vold i likekjønnede forhold som har fått liten til ingen oppmerksomhet i Norge. Dette blir blant annet sett i lys av at kvinner konstrueres som ikke-voldelige, forestillinger om det romantiserte lesbiske forholdet¹⁰, og hvilke betydninger sosiale konstruksjoner får for hva voldsutsatte kvinner selv mener om det de har opplevd.

3.1.1 Heteronormativitet som mal

I vårt vestlige samfunn blir det stadig tatt for gitt at en kvinne er kjæreste med en mann, og omvendt. Heteroseksuelle par er normen og oppfattes som det selvsagte, det er ikke behov for forklaring (Lundahl 1998:132). Det er Den Andre, det avvikende, *den homoseksuelle*, som skiller seg ut og må forklares. Det antas stort sett at en kvinne er heteroseksuell til noe annet er bevist. Hvis hun samtidig har en feminin fremtreden som stemmer overens med kulturelt

¹⁰ Det finnes en myte om det ”lesbiske utopia.” Det er myte som går ut på at lesbiske kvinner ikke undertrykker, og hvertfall ikke banker opp, sin kvinnelige partner (McLaughlin og Rozee 2001:45). Denne myten romantisierer lesbiske forhold som kjærlige, fredfylte og egalitære.

definerte koder blir det lettere å gå ut i fra at hun er heteroseksuell. Utseende og oppførselen til en lesbisk kvinne, derimot, forstås gjerne som å være maskulin og som å overskride grensene for feminitet (ibid:137). Mange lesbiske og bifile kvinner får ofte spørsmål om hvem som er mannen og hvem som er kvinnen i et forhold med to kvinner. Hvorfor er det slik? Og hva betyr slike oppfatninger for hvordan vold i lesbiske relasjoner forstås; for både kvinnen selv, men også av samfunnet?

Helge Svare hevder at kulturen spiller en vesentlig rolle ved å gripe inn og forme våre oppfatninger om det vi mener er mest naturlig; nemlig følelsene våre (2001a:311). En konstruktivistisk kjønnsforståelse vektlegger at sosiale normer ikke er gitte, men oppstår i kulturen. Begrepet "kjønnsnormer" henviser dermed til at kjønn er konstruert; det skapes, tolkes og formes i en kulturell kontekst (Røthing 2000:11). Åse Røthing peker på at slike normer er foranderlige, men at de også fremstår som stabile og vanskelige å endre. Særlig gjelder dette normenes grunntrekk. Kjønn blir ofte forstått som en dualisme; kvinne og mann. De anses som motsetninger og som å være gjensidig utelukkende. Forestillingen om menn og kvinner skaper forventninger om at de skal utfylle og begjærer hverandre, samt danne par (Eng 2006:136). Heteroseksualiteten danner en del av grunnlaget for forståelsen av hva som er en mann og hva som er en kvinne. En slik oppfatning beskrives som så rotfestet at også homoseksualitet blir tolket innenfor rammen av heteroseksualitetens kjønnsforståelse. Dermed blir homofile menn ofte femininisert og lesbiske kvinner maskulinisert slik at de står i et dikotomisk forhold på samme måte som den heteroseksuelt tenkte kvinne/mann-dikotomien. Innen queerforskningen¹¹ blir kjønn sett som "heterokjønn", fordi seksualitet og kjønn systematisk blir tilknyttet heteroseksuelle kriterier for mannlighet og kvinnelighet. Særlig vektlegges det at den seksuelle begjærformen skal rettes mot det "motsatte" kjønn. Kjersti Ericsson beskriver i boka *Drift og Dyd* (1997) hvordan kvinners avvisning av menn som seksualpartnere avviker fra feminitetsnormene. Heteroseksualiteten fremstår dermed som normativ i relasjon til begjærets retning. Det blir også tatt for gitt at barn utvikler en slik tilbøyelighet. Som kontrast til heteroseksuelle fremstår dermed homoseksuelle som avvikende

¹¹ Begrepet queer er et vidt begrep og det er ikke snakk om kun én teori. Det sentrale er likevel analyse av makt/kunnskap regimer. Queerteorien har sitt utgangspunkt i både feminisme og i lesbisk- og homoseksuelles frigjøringskamp, og for selvdefinering Teorien inntar en kritisk holdning til det meste og utfordrer etablerte betydninger av kjønn og seksualitet. Det søkes etter flertydige forståelser (Bjørby 2001).

og unormale. Dette har medført negative sanksjoner mot homofile og lesbiske. Frem til 1972 var homoseksualitet mellom menn forbudt ved lov i Norge, og lesbiske kvinner ble ansett som patologiske; syke, perverse, avvikende, masokistiske og muligens biologisk muterte (Renzetti 1992:27). "Lesbiskhet" ble forstått som et problem hvor vedkommende trengte behandling. Begrepet *avvik* representerer handlinger og oppførsel som ikke stemmer overens med kulturelle normer og forventninger som eksisterer i samfunnet. Selv om homoseksualitet i dagens samfunn ikke blir forstått på denne måten, later det til at det fremdeles oppfattes som et avvik fra den heteroseksuelle normen (Lander 2003:35). Dermed kan homoseksualitet bli "straffet" ved sosial stigmatisering, mens heteroseksualitet blir belønnet (Epstein 1997:154).

Den heteroseksuelle verden blir av Chrys Ingraham forstått som å være konstruert. I den vestlige verden refereres heteroseksualitet til som noe naturlig, det er ikke fokus på hvordan det er lært (2004:1). Homoseksualiteten oppfattes som motpolen til den gode, normale heteroseksualiteten. I et slikt heteronormativt system, hvor heteroseksualitet blir institusjonalisert og brukt som standarden for legitimerede og forventede seksuelle og sosiale relasjoner, får bi- og homoseksualitet minst verdi.

Begrepet *heteronormativitet* refererer til institusjoner, praksiser og betydningsstrukturer som medfører at heteroseksualiteten fremstår som selvsagt, naturlig og privilegert. Homoseksualitet blir organisert som den binære motsetningen (Eng 2006:143). Disse normene brukes for å opprettholde heteroseksualitetens dominering ved å forhindre at homoseksualitet blir en form for seksualitet som kan tas for gitt. Dette resulterer i at den dominerende heteroseksualiteten opererer ubevisst eller ubemerket, og derfor gjør det vanskelig å avdekke (Corber og Valocchi 2003:4). Heteronormativitet brukes til å analysere den naturaliserte heteroseksualiteten, og er nyttig ved at det tillater flere komplekse forståelser av både homoseksualitet og heteroseksualitet. Det fanger på denne måten opp former eller uttrykk for heteroseksualitet som også faller utenfor det normative sentrum; det handler ikke bare om de minoritetsformer som står som selvsagte kontraster (Eng 2006:146). Slik favner begrepet om en forestilling som påvirker alle i en kultur, uavhengig av seksualitet, kjønn eller samlivsform. Heteronormativitet er ikke lik heteroseksualitet, men er et begrep som viser til de til en hver tid rådende normative diskurser om heteroseksualiteten.

Spiller den heteronormative forståelsen av vold i nære relasjoner inn på hvordan kvinner i lesbiske voldsforhold forstår seg selv? Kvinner og menn blir ilagt ulike kvaliteter og forventninger grunnet sitt kjønn. Kvinner som voldsutøvere utfordrer diskursene om kvinnelighet og femininitet, og myten om det romantiske kjærlighetsforholdet som er ”typisk” for kvinner. Vil ulike kulturelle forestillinger om kjønn og seksualitet være av betydning for hvordan de lesbiske kvinnene møtes av andre; familie, venner og krisesentre? Og ikke minst, hvordan de oppfatter seg selv?

3.2 Offerperspektivet

Offerperspektivet er en del av viktimologien hvor det fokuseres på læren om offeret (Nielsen og Snare 1998:11). I tråd med konstruktivismen kan *offer* forstås som å være en kulturell forestilling og dermed sosialt konstruert. Det sentrale vil være forestillingene omkring offeret i tilknytning til kjønn, seksualitet og vold i nære relasjoner. Jeg vil også belyse noen diskusjoner rundt offerbegrepet i tilknytning til menns vold mot kvinner for å se hvilken betydning det kan ha for voldsutsatte lesbiske kvinner.

3.2.1 Viktimologiske stereotyper

I samfunnet fremstilles ofre og overgripere som motsetninger; monstre versus uskyldige (Lamb 1996: 88). Det finnes bestemte forestillinger om hvem offeret er, hvordan de handler og reagerer (Christie 2001:11). I relasjon til Nils Christies begrep *det ideelle offer* skal den utsatte være både svak og uskyldig. Begrepet henviser til en sosial konstruksjon som ikke handler om spesifikke mennesker, men sier noe om hva som karakteriserer et ideelt eller ekte offer på samfunnsnivå; en offentlig status på linje med en helt eller bedrager. Det dreier seg om personer eller grupper av individer som lettest får fullstendig og legitim status som offer når de utsettes for en forbrytelse. Christie antyder at ideelle ofre ikke nødvendigvis har så mye til felles med virkelige ofre (2001:57).

Det ideelle offer forutsetter en motpol; en ”ideell” gjerningsperson, som det er lett og fordømme og som ene og alene er skyldig (ibid:11).

The victim is pure, innocent, helpless, and sometimes heroic. The perpetrator is monstrous and all powerful. The images are dichotomized; they are never intergrated” (Lamb 1999:118).

Forventningene til de ulike rollene skiller seg klart fra hverandre. Samtidig som offeret anses som svakt og respektabelt, fremstår gjerningsmannen som stor, ond og ukjent (Christie 2001). Christie hevder at ideelle ofre behøver og skaper ideelle gjerningsmenn. De to kategoriene er gjensidig avhengige av hverandre. Jo mer ideelt et offer er, desto mer ideell blir gjerningsmannen, og omvendt. Billedlig fremstår overgriperen som et umenneske og likner ikke offeret i det hele tatt (ibid:55). Ved å skape en slik syndebukk fjernes oppmerksomheten fra overgriperen flest, fordi voldshandlinger vanligvis ikke er så fullkomne. Stort sett kjenner offeret overgriperen, og mange står dem intimt nære. Jo mer normal fremtreden en overgriper har, jo mindre ”riktig” oppfattes offeret. Dette blir særlig problematisk i forhold til vold og overgrep i nære relasjoner.

Sharon Lamb viser hvordan disse forutinntatte antakelsene om offer og gjerningsperson som to absolutte motsetninger er vanskelig å leve opp til (1996:89). De kulturelle kravene for å bli ansett som et offer må oppfylles. I tillegg skal lidelsene være langvarige og fæle, hvis ikke forstås viktimiseringen som triviell og blir dermed ugyldig. En kan trekke paralleller til boken *I am not your victim* om Beth Sipe som i 16 år levde i et mishandlingsforhold med sin mann (Sipe og Hall 1996). Det vises ofte til svært grov mishandling og illustreres i tillegg med bilder av Beth som er kraftig forslått. På en slik måte kan en se at lidelsesaspektet peker seg ut som et av de styrende prinsippene for offerrollen. I media legges det ofte til at kvinnen, som engang var som ”deg og meg”, ikke lenger er den samme etter opplevelsen. Det er en tendens til å fremheve ekstreme mishandlings- og overgrepstilfeller, mens mer hverdagslige voldshandlinger blir oversett (Lamb 1999:90). Det settes som en forutsetning at volden skal være grov for at det skal betraktes som mishandling.

Helge Svare (2001b) viser hvordan myter om kvinner og menn utgir seg for å uttrykke tidløse sannheter om kjønnene, og at de fremstår som normer og regler. Slik er menn og slik er kvinner. Dersom en vil oppfattes som en ”ekte” mann eller kvinne må en oppføre seg i samsvar med mytene. Svare peker på hvordan kjønnene har kommet til å bli sett som motsetninger. Dette har resultert i kraftig polarisering av kjønnsforståelsene (ibid:32).

Forenklet kan det sies at dersom en egenskap blir definert som kvinnelige vil det automatisk bli umandig å inneha de samme egenskapene. "Offer" blir ofte satt i sammenheng med kvinnelige karaktertrekk. Det ligger i kvinnenens natur å være passiv; den feminine kvinnen er sosialt konstruert som et naturlig offer (Renzetti 1999).

Christie ser også kvinner i sammenheng med offerposisjonen, men han vektlegger likevel at de ikke automatisk oppnår offerstatus når de utsettes for overgrep. I takt med kvinners økte status i samfunnet, hvor hun anses som sterkere og mer likestilt med menn, jo mindre troverdig blir hun. Som Christie skriver; for å fremstå som er verdig og ideelt offer må hun være passe sterk, bli hørt og si i fra, men hun må også være tilstrekkelig svak (2001:51). Bildet av idealofferet har konsekvenser for hvordan den utsatte blir møtt av blant annet politiet og påtalemyndighetene (Eggebo 2007:6). Dersom hun viser seg for sterk vil hennes rolle som offer trekkes i tvil. Det handler om en nødvendig balansegang.

De kulturelle forestillingene om offer og gjerningspersoner er sterkt tilknyttet kjønn og blir forstått innenfor en heteroseksuell ramme. De sosiale normene om femininitet legger til grunn hvordan en kvinne burde se seg, og kan også forstås som å definere hvem som er *verdige* og *uverdige* ofre for kriminelle handlinger. Kvinner som skiller seg fra de tradisjonelle rollene anses som mer skyldig, hevder Lamb (1996:96). Lesbiske vil dermed oppfattes som å bryte med femininitetsforestillingene og kjønnsnormene. De kulturelle konstruksjonene om offer og kjønn kan gi seg utslag i hvordan disse kvinnene møtes av andre, men også hvordan de selv oppfatter og tenker om det de har opplevd.

3.2.2 Om å være eller ikke være – hva er galt med å være et offer?

I dag bringer offerbegrepet med seg negative assosiasjoner. Sharon Lamb (1999) undersøker i *New Versions of victims* hva som er galt med å være et offer. I følge henne ønsker voldsutsatte kvinner å unngå stemplet som offer så lenge evnen til å hente seg inn, handlekraft og styrke ikke er med i definisjonen. De kulturelle forestillingene om et offer kan sies å være av stor betydning for hvordan en forstår seg selv og sin situasjon. Det tas her utgangspunkt i menns vold mot kvinner for å belyse hvilke forestillinger som knytter seg til offerbegrepet, og hvordan dette kan påvirke de voldsutsatte kvinnene.

Kvinnemishandlingen ble ”oppdaget” av den moderne kvinnebevegelsen på 70-tallet. Tidligere ble volden sett som en del av den familiedynamiske strømmen og definert som ”husbråk” av politiet. Denne kategorien ble brukt om både vold i nære relasjoner og annen bråk i hjemmet. Det ble betegnet som en krenkelse av offentlig ro og orden (Ericsson 1993:76 og Eggebø 2007). Kvinnebevegelsen hadde den gangen på agendaen å dokumentere at menns vold mot kvinner eksisterte. De problematiserte samfunnets holdninger til voldsutsatte kvinner og argumenterte for at ansvaret tydelig måtte plasseres hos utøver (Råkil 2002:19). Dermed ble kvinnemishandling tolket inn i en ny ramme; nemlig maktforholdet mellom mann og kvinne, hvor volden ble forstått som en del av mannekjønnets disiplinering av kvinnekjønn (Ericsson 1993:76). Kvinnens *rett* til å være offer ble sentral. Hun ble ikke lenger ansett som provoserende og årsaken til mannens voldsutøvelse.

Offerperspektivet har spilt en viktig rolle med tanke på at vold mot kvinner ble synliggjort og satt på den offentlige politiske dagsorden i Norge. Det har vært viktig for å oppnå politisk oppmerksomhet og etablering av hjelpetiltak (Eggebø 2007:5). Menns vold mot kvinner ble dermed synliggjort og omdefinert til å forstås som et viktig samfunnsproblem.

The victim perspective was a relief, both morally and politically, because the terms contributed to changing the placement of guilt and responsibility in a way that represented a breach with those earlier paradigms. It was liberating, and yet it was also uncomfortable (Høigård 1993:52).

Oppnåelse av offerstatus var den gangen kvinnebevegelsens mål for voldsutsatte kvinner. I dag er situasjon imidlertid en annen. Det er skamfullt å være et offer i vår kultur (Lamb 1999:120). Offerbegrepet gir assosiasjoner til individuelle egenskaper slik som passivitet, ressursløs, makteløshet og resignasjon (Ericsson 1993:53). ”Contemporary victim talk tends to suppress the strengths and capacities of people who are victims” (Minow 1993:429). Rollen som passivt offer for andres handlinger forstås som nedverdiggende og som å tegne et galt bilde av situasjonen. Det forventes blant annet at et offer vil utvikle psykiske problemer i forbindelse med overgrep og vold. ”The ”altered state” of mental illness makes people believe in the horror of abuse, because it emphasizes victim powerlessness” (Lamb 1999:113). Merkelappen offer assosieres nå med mange problemer og et dysfunksjonelt selv. Lamb viser at det settes likhetstegn mellom Post Traumatisk Stress syndrom og vold i nære relasjoner. Slike og andre diagnoser som knyttes til viktigmisering fører til en forestilling om at offeret blir

bedratt av sin egen kropp, på samme måte som av overgriperen. Slik blir bildet av kvinnelighet bevart; som hjelpeløs og med behov for å bli reddet. Kategorien offer tjener på denne måten til å objektivisere den kvinnelige kroppen, hun er ikke en person, men et objekt (ibid). At kvinnen i stedet påtar seg ansvaret for det som skjedde kan fungere som en beskyttelse mot en hjelpeløs offerrolle. Det kan gi en følelse av verdighet og selvstendighet å tolke sin egen rolle i situasjonen som mer aktiv (Stefansen og Smette 2006). Viktigheten av å fremstå som handlende subjekter gjør at fokuset på å foreta egne valg vektlegges. Selv om reelle valgmuligheter i et voldelig forhold kan synes dårlige kan det hjelpe kvinnene med å bevare stoltheten, og gi en følelse av å være en selvstendig aktør. Det understrekes av Eggebø at vilje og evne til å handle ikke er synonymt med skyld og ansvar, til tross for at det er slik det gjerne fremstilles (2007:43). Selvstendighet og handling bryter med bildet av idealofferet, og kan derfor gi negative konsekvenser. "People claiming to be victims are often blamed for their problems, especially if their capacity for choice or their own desires to be treated as responsible agents become apparent" (Minow 1993:1440). Ved å fremstå som en aktør kan kvinnen miste offerstatusen og dermed eventuelle rettigheter som følger med en slik status. Samtidig kan en bli ansett som medskyldig i egen undertrykking og viktimisering ved å fremstå som et aktivt subjekt (Ericsson 1993:79). Også kravet om å føle riktig har implikasjoner for om kvinnen tildeles offerstatus. Å ikke bare føle sinne og hat, men også gode følelser, påfører det nok en byrde av skyld og skam. I en slik sammenheng blir mishandlingen verken synliggjort eller utfordret. Det later til at kvinnen sitter i en felle hvor hun må velge mellom å være et uskyldig offer eller medskyldig i kraft av å være et handlende subjekt.

Offerbegrepet beskrives som problematisk dersom det brukes som en karakteristikk av individ eller grupper, og ikke som et begrep til å skildre situasjonen den voldsutsatte kvinnen er i (Eggebø 2007:40). Offerstatusen blir ofte oppfattet som en kilde til identitet og fungerer dermed både stigmatiserende og undertrykkende. Høigård mener at det derfor er av betydning å se offerstatusen i et relasjonelt lys. Da blir ikke de individuelle karakteristikkene til kvinnen satt i sammenheng med den undertrykte posisjonen i forholdet (1993:53).

Slik synliggjøres offerbegrepets dobbelthet. På den ene siden kan det fungere positivt hvis det å bli definert som offer medfører hjelp og støtte av samfunnet. Offerrollen kan gi opphav til sympati, empati og ansvarsbefrielse (Lindgren 2004, Åkerström og Sahlin 2001). Mange

passer imidlertid ikke inn i denne beskrivelsen. Det blir problematisk hvis forutsetningen for å få hjelp er at man passer inn i et elendighetsbilde. Lamb beskriver hvordan kvinner utsatt for vold og overgrep i retten forventes å fremstå som et stakkarslig offer; hun må være hysterisk, gråte og kvie seg mot å beskrive handlinger av seksuell art (1999:117). Hvis hun i stedet presenterer seg selv som å være en ressurssterk kvinne kan det dømmes i hennes disfavør. Oppførsel og fremtreden blir på denne måten avgjørende for hvordan hun anses. Men, en kvinne bør ha visse rettigheter uavhengig av smerte og lidelse, mener Lamb (1996:148).

3.2.3 En slagen kvinne?

Den dominerende forestillingen om vold i nære relasjoner henviser til *kvinnemishandling*. I følge Berit Andersson og Magnus Lundberg er det konstruert med en viss type gjerningsperson (mann), et spesifikt slags offer (kvinne), med en viss type vold (grov) (2001:67). Kvinnemishandling anses som uakseptabel; kvinnen må beskyttes og mannen straffes. Hun fremstilles som et rent offer som ikke kan påvirke sin situasjon og hun er ansvarsfri i relasjon til voldssituasjonen. Volden blir antatt å være inntendert, grov og/eller gjentakende. Det være seg psykisk terror, fornædning og grov fysisk vold som eskalerer til det brutale. Det kvinnelige offeret vil merkes av dette; hun blir isolert og hjelpeløs. Bildet av kvinnemishandling kan innebære problemer for de kvinnene som defineres inn i offerrollen ved at de konkrete erfaringene til kvinnen ikke stemmer overens med det generelle bildet. Den kollektive forståelsen trekker frem voldsomme hendelser som gjentar seg, samtidig som det både blir verre og hyppigere over tid. Det blir ekstremt. Det er denne volden, som i henhold til kulturelle forestillinger, kjennetegner kvinnemishandlingen. Dette synet mener Andersson og Lundberg (2001) er det som spres gjennom massemedia og dermed gjort tilgjengelig for allmennheten. Også forskning kan ha bidratt til at nyanserte beskrivelser ikke er tilstede (Holmberg og Enander 2004:167). Denne skildringen av kvinnemishandling bidrar til at mange kvinner ikke relaterer seg til den forståelsen som tilbys. Carin Holmberg og Viveka Enander viser at forestillingen om den mishandlede kvinnen er vanskelig for kvinner å identifisere seg med fordi de opplever at volden de har vært utsatt for ikke har vært ”tilstrekkelig grov” (ibid:166). Ulike former for handlinger av ikke-fysisk art blir likevel gjentatte ganger presentert av kvinnene som de verste opplevelsene. Derfor mener Holmberg og Enander at det fremstår som viktig at beskrivelsen av kvinnemishandlingen også fokuserer på andre former for vold enn det fysiske. Hvis flere kvinner føler at de favnes inn i

definisjonen kan det medføre at flere søker hjelp og får muligheten til å endre sin situasjon (ibid). Bildet av den mishandlede kvinnen rommer altså en del forestillinger om hvordan kvinnen burde være, tenke og kjenne, og hvilke beslutninger hun burde ta (Andersson og Lundberg 2001:87).

Hilde Pape og Kari Stefansen (2004) forsøker å nyansere kvinnemishandlingsbegrepet ved å ta utgangspunkt i Michael Johnsons¹² forslag til omskrivning. ”Episodisk partnervold” henviser til både kvinner og menn som fysisk aggressive, men det er av lavfrekvent og mindre alvorlig karakter enn ”patriarkalsk terrorisme”. Sistnevnte viser til menn som voldsutøvere hvor de benytter seg av et bredt spekter av undertrykkelsesstrategier for å oppnå makt og kontroll over ”sin” kvinne. Det har også en tendens til å eskalere over tid (ibid:51). Johnson har innført ”intim terrorisme” i stedet for den patriarkalske versjonen. Det finnes eksempler på denne typen voldshandlinger i både heterofile og lesbiske forhold, hvor kvinnene innehar rollen som utøveren. Pape og Stefansen mener imidlertid at dette begrepet tilslører kjønnsdimensjonen. Likevel mener jeg at det er viktig å vise at kvinner kan være overgriperen på dette planet, både i lesbiske og heterofile relasjoner. Omfanget av vold i lesbiske og likekjønnede forhold er ikke kartlagt, og derfor argumenterer jeg for at det ikke blir riktig å konkludere med at det er lav utbredelse. Ved å benytte ”intim terrorisme” kan kanskje flere identifisere seg som voldsutsatt, men er det en fordel å inkludere flere i voldsbegrepet? Hva kan det bety om atskillige handlinger forstås som vold? Dette vil drøftes i kapittel 4.

De sosialt konstruerte forestillingene om både kjønn og vold legger sterke føringer for hvordan en skal tenke, føle og oppføre seg i relasjon til en offerrolle. Mange ønsker ikke å identifisere seg med dette, samtidig som det også settes grenser for hvem som har muligheten til å oppnå status som offer.

3.3 Lesbiske kvinner – ikke ideelle ofre og gjerningspersoner?

Menn og kvinner er i vår vestlige verden sosialt kulturelt konstruert som motpoler, også i relasjon til kategoriene offer og overgriper (Ristock 2002:119). Begrepene vold og kvinnelighet fremstår som uforenelig. Det er mannlig å utøve vold, og kvinners undertrykking

¹² “Common couple violence” og “patriarchal violence” er Johnsons omskrivninger (1995).

tas for gitt. Den kvinnelige volden fremstår som av det mildere slaget, og at det gjerne skjer i forbindelse med selvforsvar (Svensson 2004:148). Hvilken betydning kan dette ha for kvinner som lever i lesbiske forhold? Hvilke forestillinger oppstår om lesbiske voldsutøvere og ofre? Heteroseksualiteten som fortolkningsramme for homoseksualitet medfører en forventning om at det innad i likekjønnede par også er et dualistisk forhold hvor partene inntar ”kvinnerollen” og ”mannsrollen” (Eng 2006:136). En slik forståelse av lesbiske parforhold kan være av betydning for hvordan overgriper og offer anses av samfunnet.

Karakteristikkene vi forbinder med en kvinne er sammenfallende med offerbeskrivelser som hjelpeløshet og svakhet. Det voldelige blir assosiert med menn og maskulinitet, en feminin kvinne utøver ikke vold (Girshick 2002). Samtidig er det en tendens til å trivialisere volden mellom to kvinner som ”catfight”. Det finnes en forestilling i dag om at kvinner ikke kan påføre skade, og hennes vold er dermed ikke noe å frykte (Ristock 2002:43). Ved å knytte dette bildet om at kvinner ikke kan påføre skade til vold i lesbiske forhold kan en anta at ofrene i denne relasjonen ikke forstås som ”ekte” ofre. Videre inkluderer forestillingen om den ideelle gjerningsperson at det er en mann som utøver volden. Kvinner kan bryte de sosiale standardene for respektabel femininitet ved å oppføre seg for mye som menn og delta i handlinger som stereotypet er ansett som maskulint, slik som vold. I forhold til lesbiske kvinner kan en da ta utgangspunkt i stereotypen ”butch”. En slik kvinne har et maskulint utseende og er i utgangspunktet dømt som unormal og upassende. Gerd Brantenberg beskriver slike kvinner som ”den typen med vest, bukse, jakke og slips, som ser så mandig ut, særlig bakfra, at man forstår at det umulig kan være en mann” (1973:35). Hun har dyp stemme og fører seg som et Skikkelig Mannfolk. En annen lignende framstilling blir gitt av Christine Koht (2011) når hun beskriver sitt første møte med lesbiske kvinner på såkalte lesbesteder. De nifse dørvaktene er hun usikker på om er menn eller kvinner, og det kryr av breiale og brautende damer med hockeysveis og rosa slips. ”Øl, øl og mer øl. Slåsskamper ved biljardbordet: ’Ikke rør dama mi!’”. Slike kvinner presenteres som et symbol på lesbiske. Hun defineres slik fordi hennes fremtoning manifesterer elementer som er bestemt eksklusivt maskulint (Newton 2000:98).

Den kulturelle troen på at det er mennene i forholdet som utøver vold gjør kanskje at mange forventer i en butch/femme relasjon at det er kvinnen som ser mest ut som en mann som er voldsutøveren (Girshick 2002). Til sammen kan disse to forestillingene se ut til å danne et

spesielt bilde av vold i lesbiske parforhold. For det første anses volden som triviell fordi den er utøvet av en kvinne. Overgriperen er med andre ord ikke en ideell gjerningsperson, og offeret blir dermed heller ikke ansett som et ideelt offer. For det andre er vold sett i lys av kjønn og tilknyttes mannlige egenskaper. En voldsutøvende lesbisk kvinne antas å ville være som en mann. Kvinner med et maskulint preg blir forstått som iboende dårlige kvinner. Dette kan skape problemer for en "butch" dersom det, i motsetning til forestillingene, er hun som er den voldsutsatte i forholdet (Renzetti 1999). Det kan dermed bli vanskelig for henne å virke troverdig og få hjelp.

Men er det slik, vil kvinner som identifiserer seg som "butch" være overgriperen i forholdet? Vil en typisk feminin kvinne alltid være den som blir viktimitisert? Hva kan det bety for lesbiske kvinner at heteroseksuell vold benyttes som en rettesnor for å tildele ansvar, skyld og offerstatus i voldelige forhold? Spiller kulturelle forestillinger omkring offer og vold i nære relasjoner en rolle for kvinnenens forståelse av egne opplevelser? Henrik Tham henviser til en studie av Malin Åkerstöm som belyser at ofre som var avvikere, eller gjennom livsstil, bidro til egen viktimitisering, ikke var noen en ønsket å hjelpe (Åkerstöm 1990 referert i Tham, 2001:38). I denne forbindelse vil det dermed være av betydning å se hva krisesentrene mener om vold i lesbiske forhold.

4. VOLD I LESBISKE FORHOLD – *DET SKJER*

Gerd Brantenberg beskriver hvordan hun i et tidligere forhold med en kvinne ble slått jevnlig. I ni måneder ble hun utsatt for vold fra sin daværende partner. Hun forteller at hun fryktet for både eget og partnerens liv (1976:16). De søkte hjelp hos en lege, men han avskrev hele problemet og inntok i stedet en nedlatende holdning overfor dem. Nok en historie om vold mellom lesbiske kvinner presenterer Brantenberg i *Opp alle jordens homofile*, hvor Agnes, etter å ha vært utro mot kjæresten Solveig, blir banket opp (1973:48). Disse historiene er fra 1970-tallet. Det er med andre ord ikke et nytt fenomen. I land som USA, Canada, Storbritannia og Sverige finnes det forskning på dette feltet. Kerry Lobel (1986), Claire M. Renzetti (1992), Charles Harvey Miley (1996), Sandra E. Lundy og Beth Leventhal (1999), Ellyn Kaschak (2001) Janice Ristock (2002), Lori B. Girshick (2002) og Carin Holmberg et al. (2005) er alle eksempler på forskere som har fokusert på vold i lesbiske og likekjønnede parforhold. Mine intervjuer med syv kvinner som definerer seg som lesbiske viser også at vold i lesbiske forhold er et reelt voldsproblem, og derfor må synliggjøres. Deres historier illustrerer at vold i lesbiske forhold *skjer*.

Å henvise til ulike fenomener som konstruert betyr ikke at det kan avfeies som noe ufarlig eller overfladisk. Det som vektlegges er hvordan fenomenene konstrueres gjennom kulturelle, sosiale og språklige prosesser (Svare 2001a:304). Hva som forstås som vold blir i denne sammenhengen ikke ansett som å være en selvfølge. Hvordan beskriver kvinnene mishandlingsforholdene de har vært en del av? Kvinnenes forståelser av vold og hvordan de opplevde det de ble utsatt for står sentralt i dette kapittelet.

4.1 Samtaler om vold

Gjennom samtalene med kvinnene har jeg fått tatt del i svært personlige historier. Fokuset er på hva og hvilke hendelser kvinnene selv definerer som vold. Det er ikke nødvendigvis kun fysiske handlinger kvinnene oppfatter som å være voldelige. Ut i fra deres måte å snakke om vold på presenteres de ikke-fysiske og fysiske voldshendelsene hver for seg. For å få et bedre bilde av hvordan de selv forstår sin situasjon vil også konteksten de setter volden inn i belyses.

4.1.1 "Det var hun som sa at jeg elsket henne"

Hvis jeg forandret meg, hvis jeg sluttet å være så dum, stygg, slem og barnslig. Kanskje alt ville bli godt igjen? Kanskje hvis jeg unnskylder meg, og virkelig prøver så hardt jeg kan? Hvis jeg skrubber hardere? Hvis jeg bruker mer penger? Hvis jeg ikke ser på tv i det hele tatt? Hvis jeg blir flinkere til å lage mat? Eller hvis jeg ikke sier noe i det hele tatt, for da sier jeg ikke noe feil. Kanskje hun ikke slår meg da?

Dette er utdrag fra bloggen til Nora. Hun beskriver et forhold som er gjennomsyret av vold, manipulering og vonde følelser. Hun "fikk lov" til å handle mat til kjæresten med sine egne penger, og hun "fikk lov" til å lage den. Når kjæresten var mett fikk Nora "lov" til å ta oppvasken.

Alle kvinnene jeg har intervjuet har vært utsatt for handlinger de definerer som vold, men som ikke er av fysisk art. To av dem oppgir å "kun" ha blitt utsatt for ikke-fysisk vold. Kvinnenes historier belyser hvordan volden kan utspille seg. Felles for alle er at de skildrer forholdet som å ha vært veldig fint i begynnelsen. Sonay forteller hvordan hun og kjæresten møttes på internett og var sammen ett år inntil de flyttet sammen i Norge. Det tok ikke lang tid før de valgte å gifte seg. Etter noen måneder begynte forholdet gradvis å forverre seg. Sonay hadde likevel hele tiden et håp om at det ville endre seg tilbake igjen.

"And I was always excusing her. Okay, this time she is going to be fine, this time she is going to be fine, but I heard so many things from her that I never heard from anyone; calling me fat, obese, ah... mentally sick and lazy and not able to do anything. No... Not even able to take care of the dog, like, she made me feel like I did everything wrong (...) a couple of months later, I wasn't able to get anything from the fridge without asking her." (Sonay)

Også Mari beretter om et forhold som startet med en berusende forelskelse. Det var hennes første forhold med en kvinne. I likhet med Sonay endret omstendighetene seg radikalt i løpet av tiden de var sammen. Mari betegner blant annet ekskjæresten sin som "århundrets mest manipulerende person".

"Jeg var jo veldig veldig forelska, hverfall til å begynne med, og hun klarte å få meg til å tro at hvis vi gjorde det slutt så mista jeg alt. Sånn at hun lissom var det eneste jeg hadde. Det klarte hun å gjøre ganske grundig. Sånn at, selv om jeg hadde lyst til å gjøre det slutt etter hvert,

kanskje, så det stoppa meg da. Jeg hadde liksom fått prenta inn da at jeg ikke kom til å klare meg alene.” (Mari)

Et mønster hvor kontroll og regler som setter rammer for, og begrenser kvinnenes handlingsrom, utvikler seg. Å behandles som luft, utskjelt eller isolert ble en del av kvinnenes hverdag. I tillegg forteller de om verbale angrep. De informeres om hvor udugelige, stygge, late, dumme og barnslige de er. Lise forteller hvordan dette påvirket henne.

”Hun fikk det alltid til å høres ut som det var min feil. Jeg tenkte ofte at dette klarer jeg ikke mer, jeg vil ikke mer. Men jeg klarte ikke gå. Det endte med at jeg begynte med selvskading. Jeg var lenge så langt nede at jeg ikke klarte å jobbe, jeg sov stort sett hele dagen. (...) Jeg tenkte ofte på å adoptere bort jentungen, for jeg følte meg ikke i stand til å ta vare på henne, klarte ikke gi nok av meg selv. Jeg tenkte ofte på selvmord.” (Lise)

For Lise besto hverdagen også i en frykt for at kjæresten skulle gjøre datteren hennes noe.

”Jentungen så henne slå meg engang. Hun ble lei seg og skulle beskytte meg. Hadde det ikke vært for jentungen så hadde jeg sikkert blitt lengre. En dag så tenkte jeg at neste gang så kan det være jentungen som får slaget.” (Lise)

Eva er en kvinne i slutten av 20-årene. Hun er den andre av to intervjuede kvinner som har barn. Hun gjengir imidlertid ikke samme redsel for sønnen som Lise gjør.

Inntil Eva hun møtte sin tidligere partner har tidligere kun hatt avstandsforhold med andre kvinner. Hun forteller hvordan kjæresten fra starten av fant svakheter tilknyttet Eva som person, og at dette ble brukt mot henne. Videre klarte hun å vende Eva mot sine foreldre, som hun i utgangspunktet hadde et godt forhold til. Eva endte opp med å miste troen på seg selv og det hun selv mener var rett. Kjæresten spilte mye på samvittigheten hennes og hun vred på alt Eva sa og gjorde. Hun forteller om mange episoder som belyser dette, blant annet i forhold til alkohol.

”Hun kunne servere et glass vin eller en øl, irish coffee, alkohol kunne det være, så lenge det bare var et glass eller to liksom. Så kunne hun komme med det tre, fire, fem dager på rad, også hvis jeg en dag på eget initiativ tok en øl, så ble jeg utfryst. Da vridde hun helt, da var jeg

alkoholiker og det var ikke måte på. Og, vi var i selskap så tok jeg et glass rødvin, og når vi kom hjem så satt hun og bøyd seg vekk fra meg, viste klart og tydelig at den lukta orket ikke hun. ...Hun hadde jo da en eks som var alkoholiker på rødvin. Så jeg måtte da gå og pusse tennene og alt ikke sant, og ja. Ta en dusj.” (Eva)

Eva forteller også at dersom hun takket nei til slik alkoholserving ble hun møtt med negative reaksjoner. Videre sier hun at det stadig lå trusler om fysisk vold i luften. Kjæresten hennes hadde et balltre, og hun ymtet frempå om at dette kunne hun finne på hva som helst med. Dette medførte at Eva følte mye frykt med tanke på hva kjæresten var i stand til.

Flere av kvinnene opplyser å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep og andre lignende hendelser tidligere i livet. Dette beskrives som vonde opplevelser som de fortalte om til sin partner i fortrolighet. I disse tilfellene ble historiene derimot brukt som et middel til å håne kvinnene. Nora forteller blant annet at hennes kjæreste latterliggjorde overgrepet hun ble utsatt for, og gav klar beskjed om at dette burde hun ha kommet over for lenge siden. Sonay illustrer hvordan kjæresten brukte morens død som et ledd i trakasseringen for å ydmyke henne.

“If I was crying after she told me bad things, she was coming to me; “oh, you were crying alone, right, when your mama was sick”. You know. “But you are not living with your mother any more, she is dead”. In that cruel way (...) I gave all my keys to her and she used all of them against me... It was like someone is putting a knife in your heart.” (Sonay)

Under intervjuene fortelles det om ulike typer trusler kvinnene har blitt utsatt for, blant annet dreide det seg om mulige fysiske voldshandlinger. ”Hvis ikke du tar livet av deg selv så kommer jeg til å gjøre det for deg.” Dette er et eksempel på en trussel som Nora ble utsatt for. Hun oppgir også at det ikke var mye som skulle til for at kjæresten brukte fysisk vold mot henne.

”Men så merka jeg det at.. at det var veldig mye jeg sa som hun reagerte på. Så tilslutt så turde jeg nesten ikke å si noe. Eh... og hvis jeg sa noe så ble hun kjempesint, og da pleide jeg bare og ti stille for da visste jeg at kanskje hun ble like sint igjen, og at hun kunne slå meg.” (Nora)

En annen type trussel som går igjen i flere av kvinnes fortellinger dreier seg om selvmord. Dette beskrives som en ikke-fysisk voldsmetode. Fire av kvinnene viser til hendelser hvor

kjæresten truet med selvmord eller å skade seg selv. På denne måten kunne de straffe den andre. Dette legger Beate stor vekt på når hun skal forklare hvordan hun opplevde at volden i forholdet fortonte seg.

”Jeg vet ikke hva krangelen dreide seg om, men hun var sur og alt mulig, og hun skulle ta livet av seg, og hun dro av gårde og henta både kjøttøks og mer til i skuffa og skulle ta livet av seg. Og jeg greide å avverge det. Ja, når hun ikke fikk det sånn så var hun å henta hammeren for hun skulle slå seg i hodet, for hun ville dø. Og når hun ikke fikk det til, så går hun hen og henter en sag. En sånn sag som man bruker til jern, sånn jernsag.” (Beate)

Det endte med at hun ikke turde å avslutte forholdet i frykt for ”å få et liv på samvittigheten”. I stedet ventet hun til kjæresten gjorde det slutt.

Beate møtte henne på internett og de flyttet sammen en måned etter at de var blitt et par. Til tross for at Beate hadde fått et godt inntrykk av henne i begynnelsen merket hun fort at ikke alt var som det skulle. Det var mye krangling, og dersom kjæresten ikke fikk det som hun ville, kastet hun ting veggimellom eller kuttet seg selv. ”Og det greier ikke jeg å leve med. At noen gjør sånn mot seg selv, ødelegger kroppen sin.” I følge Beate spilte kjæresten ofte på samvittigheten hennes.

”[Det var] alltid et eller annet hun sa for at... alltid et eller annet for at jeg skulle føle meg, som om at det var jeg som hadde gjort noe galt. Hver gang det var noe.” (Beate)

Kjæresten fortalte stadig at hun ikke oppfattet Beate som snill, og fremstilte henne som den store, stygge, ulven i forholdet overfor vennene deres.

Ved et par anledninger, da Sonay ble utsatt for fysiske angrep, kontaktet hun politiet for å få hjelp. Dette eksemplet viser hvordan kjæresten hennes brukte politiets respons til egen fordel, og samtidig gjorde narr av Sonay.

“And then, they [politiet] said we would let you talk with some man, and I waited waited waited, 10 minutes, and she was laughing of course. She was saying: “Who cares about you here?” She used all these things, like she’s Norwegian and I am not. And she was saying they don’t care about you here.” (Sonay)

Mangelen på bistand fra politiet ble bevisst brukt mot Sonay. Dette gjentok seg også ved en senere anledning. En venninne av kjæresten hennes var fysisk voldelig mot Sonay, hvorpå Sonay igjen uttrykte at hun ønsket å ringe politiet.

“And she was like “do they care about you?” And I was like, what can I say? Of course they didn’t care about me, I called them before, they didn’t come, you know?” (Sonay)

Etter dette, og ytterligere en tredje gang da hun kontaktet politiet og de ikke dukker opp, mister Sonay tiltroen til dem.

Flere av kvinnene forteller hvordan de etter endt forhold fremdeles opplever å bli utsatt for hendelser de forstår som ikke-fysisk vold. De viser da til truende brev, at ekskjæresten fremdeles forsøker å kontrollere deres handlinger og spiller på samvittigheten. Dette gir Eva en rekke eksempler på. Hun forteller en historie hvor kjæresten manipulerer mye i forhold til følelser. Eva føler seg i dag fremdeles tvunget til å ha kontakt med ekskjæresten. Hun mottok en sms på mobilen under intervjuet, og hun sa at hun var nødt til å lese den for hun fikk ”slik angst” for at det kunne være henne. På denne måten blir det tydelig at ekskjæresten fremdeles har en negativ innvirkning på Eva. Dette sitatet henspiller på tiden etter at de hadde gjort det slutt, men at ekskjæresten fremdeles ønsker å ha kontroll.

”Så fikk jeg innkalling til sykehuset i [langt unna] faktisk, for sønnen min. Jeg fant jo ut at det måtte være feil da, men jeg var også veldig usikker, men jeg nevnte den innkallingen [for henne] og da var jo det veldig sårende, for det var jo akkurat da hun hadde tenkte seg hit.

I: Så det var sårende at du hadde fått en innkalling?

E: Ja, til sykehuset. Så hun håpet at det ordnet seg, at jeg ble hjemme så hun kunne komme.”
(Eva)

Utdraget viser til en hendelse hvor Eva får skylden for at sønnen hennes ble innkalt til et sykehus som er langt unna der de bor. Ekskjæresten mente at den timen må flyttes slik at hun kunne komme på besøk. Eva gir flere illustrerende eksempler på lignende hendelser.

”(...)så fikk jeg den utskjellinga fordi jeg hadde på meg smykket som sønnen min hadde gitt meg til morsdag og bursdag.

I: Hva var galt med det?

E: Det var fordi at hun hadde gitt meg et smykke når hun hadde flytta inn, det var veldig viktig for henne da, når vi var sammen. Men jeg hadde jo gjort det slutt, så jeg så jo ikke helt meningen med å ha på seg et smykke da. Det var jo ikke helt ... ok å gå rundt med navnet hennes. Hehe.

I: Åh, det var det ja!

E: Det var to anheng på, hvor det ene har navnet hennes på. Så jeg bytta jo ut det, og da fikk jeg så ørene flagret fordi jeg ikke hadde på meg det smykket som var så viktig for henne. Så igjen spiller [hun] på min samvittighet. (Eva)

Å si ting som ”er jeg ikke verdt en tekstmelding en gang?” og å true med selvmord er hendelser som går igjen etter at det har blitt slutt. Stine forteller om en episode etter at hennes forhold var avsluttet. Hun hadde en ny kjæreste, men bodde fremdeles i leiligheten med ekskjæresten. Ekskjæresten ringte og ville at Stine skal komme hjem fordi hun mente at de måtte forsones. Dette syntes Stine de kunne ta dagen etter siden hun likevel skulle hjem da. Da fikk hun beskjed om at hvis hun ikke kom med engang ble alle tingene hennes kastet ut. Det endte opp med at Stine kom hjem den kvelden og ble møtt av en ekskjæreste som sa at de kunne jo prate dagen etter. For å sette prikken over i'en hadde hun helt en vase med blomster i sengen til Stine. Dette illustrerer hvordan manipuleringen og kontrollen ikke nødvendigvis stopper etter endt forhold. Det tydeliggjøres av kvinnenens historier at forholdene deres har vært preget av lite trygghet og gode føleleser, men desto mer vonde opplevelser.

Enkelthendelser som ofte fremstilles som hverdagslige gjengis av kvinnene som å være en del av volden de har blitt utsatt for. I tillegg til handlinger som er illustrert overfor inkluderer kvinnene sykelligjøring, søvnfrarøving, rasistiske bemerkninger, løgner, utroskap og en del annet i sin beskrivelse av volden. Handlinger som karakteriseres av å være ikke-fysiske blir ofte fremhevet som å være en del av voldsopplevelsen. Hva kan det betyr at kvinnene trekker inn slike hendelser når de skal beskrive volden? Dette kommer jeg tilbake til senere i kapitlet.

4.1.2 ”Jeg ville ikke dø”

Hun sier jeg er en dramaqueen. At jeg bare vil skape drama. Kanskje jeg ikke helt vet hva drama er, siden hver gang hun slo meg eller skreik til meg, løp jeg til benken min i parken, for å komme meg vekk, for at hun ikke kunne gjøre det mer. For å unngå å være redd for å dø. For å slappe av. Men da

sa hun at jeg alltid løper, at jeg aldri kan konfrontere problemer, som hun sier ikke er problemer. At jeg rømmer, fordi jeg er et redd lite barn. Jeg løp, til parken for jeg trodde hun skulle drepe meg. Jeg ville ikke dø.

(Noras blogg)

Nora og kjæresten hennes møttes over nettet og de flyttet sammen etter et års tid. I og med at de da bodde i hvert sitt land endte det med at Nora flyttet fra Norge og inn til kjæresten. Volden startet da hun dro dit. Tidligere var det ingenting som tydet på at forholdet skulle utvikle seg på den måten. Hun refererer det hun husker fra den første fysiske voldsepisoden.

”...Men, jeg.. jeg husker ikke helt hva som skjedde første gangen hun slo meg og sånn da, men.. jeg husker jeg hvertfall hadde stilt et eller annet spørsmål om.. som er egentlig helt vanlig å snakke om, det skal være greit å spørre om. Det husker jeg. Og da tok hun tak i meg, og da begynte hun å slå meg og sånn. Også ble jeg så overraske så jeg visste jo ikke hva jeg skulle gjøre. Også dengte hun skapdøra på meg. Også ble jeg sint, så jeg skulle gå på internett for å sjekke når toget gikk til flyplassen for da skulle jeg hjem. Og da ble hun enda mer sinna. Så hun tok tak i meg og dytta med ned i sofaen, og... ja også fortsatte å slå.. (pause). Ja, det var vel første gangen.” (Nora)

Lise gjengir også den første opplevelsen da hun ble utsatt for fysisk vold.

”Første gangen dreide det seg om at hun hadde vært utro, og jeg hadde problemer med å stole på henne. Hun og en kompis hadde tatt noen øl, og hun satt og sendte tekstmeldinger hele kvelden, så jeg lurte på hvem hun skrev med, det ville hun ikke fortelle. Så da tok jeg tlf hennes. Da slo hun meg gul og blå.” (Lise)

Hun gir inntrykk av å ha levd i et forhold preget av mange lignende hendelser. Lise og kjæresten hadde det fint frem til de ble samboere, men da begynte kranglene. Stort sett dreide det seg om faren til Lises datter. Kjæresten hennes var svært sjalu og sint fordi Lise ønsket at barnefaren skulle ha kontakt med datteren. Dette resulterte ofte i at Lise ble slått. Dersom hun hadde venner på besøk var det ille, og hvis hun en sjelden gang dro ut ble det galt. Selv dro kjæresten ut så fort muligheten var der.

Fem av kvinnene oppgir å ha blitt utsatt for ulik grad av fysisk vold fra partneren sin. Tre av dem forteller at de ble utsatt for dette relativt ofte. Nora forteller om hyppige og grove voldsepisoder som varierte fra å være daglige til at det gikk en uke eller to mellom. Opplevelsene var av en slik karakter at hun fryktet at kjæresten kunne komme til å drepe henne.

”Ja.. hun dytta meg og hun slo meg, og av og til så kasta hun ting etter meg. Og en gang så tok hun kvelertak på meg også... og dytta hodet inn i veggen så jeg besvimte. Så, men, det var mest at hun dytta og slo.” (Nora)

I likhet med Nora og Lise var Stines forhold preget av mye fysisk vold, kontrollering og trusler. Hun er en kvinne i slutten av 20-årene som avsluttet forholdet med partneren for noen år siden. Hun forteller at de voldelige episodene forekom mellom to ganger i uken til to ganger i måneden, og det kunne være vold av svært grov karakter. Hun beskriver en hendelse hvor hun ble slått med kolben på et luftgevær i ansiktet, og derfor måtte på legevakta. I etterkant av hendelsen ble hun truet til å ringe foreldrene sine for å fortelle at hun hatet dem.

”(...) den gangen vi var på gården og hun slo meg med det luftgeværet i ansiktet så hadde jeg gått og dusja, for vi hadde vært ute. Også sto jeg å skulle kle på meg på vaskerommet. Det er på en gård, så er det liksom en vaskeromsdør ut på tunet, så sto hun plutselig der med luftgeværet da, og lurte på om jeg kunne gå ut. Og jeg var ja, selvsagt, selvsagt går jeg ut hvis du står der med et luftgevær liksom. Så tok jeg på meg slippers, det her var på høsten så det var ikke så veldig kaldt ute, så låste vi alle dørene da, også sto jeg der ute. Så tenkte jeg, at jeg gidder hvertfall ikke å begynne å rope på henne, jeg bare går inn på låven og legger meg. For det var jo ikke sånn, iskaldt. Ehm... men da kom hun jo ut etter hvert da, og begynte å skyte med det luftgeværet.

I: På deg?

S: Ja, eller etter meg, eller i lufta, det er ikke så godt å si. Og da tok jeg med meg telefonen ut, så gikk jeg ned i veien, så ringte jeg til politiet og sa fra at jeg vil at dere skal vite at jeg blir trua av en person med luftgevær. I tilfellet det skjer noe. Ja, for de hadde ikke tid til å prioritere det. Da sa jeg at det er helt i orden, men da vet dere hvertfall det. Og dere vet adressen. For det her er ikke noe særlig. Og da var jeg rimelig fortvila.” (Stine)

Ved en annen anledning våknet Stine opp på natten av at kjæresten skar henne i armen med et barberblad. Dette begrunnet hun med at Stine hadde så lite arr på kroppen. Hun gir en rekke eksempler på tilsvarende hendelser hvor også andre har vært til stede og sett det som har skjedd.

”På badet hadde vi en sånn toalettrullholder, det er ganske vanlig, heh, den klarte hun da og, den var av tre, så hun tok av den foten og brukte liksom resten av den som et balltre, og løp etter og slo meg med, en gang. Så... og hennes venner har jo sett det her, for det har jo skjedd når de har vært tilstede.” (Stine)

Etter slike episoder ble Stine veldig lei seg og fortvila, og reagerte med å gråte.

”Da var det sånn at hun gjerne ønsket å slå mer eller gjøre voldelige ting. Ja, så jeg sa det flere ganger at nå ønsker jeg å flytte, men hvis jeg gjorde det så kom hun til å gjøre sånn og sånn, kom med masse trusler rett og slett.” (Stine)

Ytterligere to av kvinnene har vært utsatt for fysisk vold med ujevne mellomrom. Mari beskriver tre spesifikke episoder, og mener derfor at det var sjelden.

”Det skjedde ikke ofte, det må jeg bare si. Det skjedde 2-3 ganger eller noe sånt. (Puster). Det var vel når vi krangla, tror jeg. Hun dro til meg, rett og slett. Under en krangel, og... (pause). Hun klarte på en eller annen måte å få meg til å tro at jeg fortjente det. At det var min skyld. Fordi jeg ikke hadde vært enig med henne, eller hva.” (Mari)

Mari og kjæresten var samboere, og de eide en hest og to katter sammen. I etterkant av at hun hadde blitt slått brukte Mari hesten som unnskyldning for at hun gikk rundt med et blått øye. Hun fortalte andre at den hadde stanget henne, og bagatelliserte det hele. Da forholdet ble avsluttet bestemte de seg for at Mari skulle få kattene og kjæresten hesten. Mari fikk høre gjennom venner at kjæresten likevel hadde planer om å lure med seg kattene.

”Så jeg dro tilbake. Å, også.. jeg tok faktisk med to venner av meg sånn at jeg hadde litt backup, for jeg visste at hvis hun eksploderer så er det ikke godt å si hva som skjer. Å, hehe. (...) Jo, jeg dro jo da opp der og sa” nå tar jeg med meg kattene til et sted jeg ikke sier hvor,

og så kommer jeg ikke tilbake for da er jeg ferdig. For du får ikke ta med kattene”, og hun eksploderte. Og slo til meg flere ganger, og lugga (...)” (Mari)

Dette forteller hun var den siste voldsepisoden hun ble utsatt for.

Sonay beretter at volden ikke nødvendigvis foregikk mellom hjemmets fire vegger. Samtidig gjorde konas venner voldelige utfall mot henne. Blant annet opplevde hun å bli kastet stoler etter. Kona mente at Sonay hadde en lav terskel med tanke på hva hun definerte som ”vold”, til tross for at Sonay oppgir å ha blitt slått med en metallstang og angrepet når hun lå i sengen.

Den fysiske volden rettet seg ikke bare mot kvinnene, men også andre gjenstander og materiell. Da gjerne mot ting som var av affeksjonsverdi eller av ulike årsaker var viktige for kvinnene. Slik vold blir oftere bagatellisert, mener Yngve Hammerlin (2002:193). Kvinnenes historier viser likevel at dette skaper både frykt og ubehag. Stine illustrerer det ved å fortelle om opplevelser hvor den fysiske volden dreier seg om å knuse og ødelegge ting. Stine har blant annet erstattet mangfoldige mobiltelefoner, og ble møtt av et spesielt syn en gang hun kom hjem fra reise.

”Jeg kom hjem fra, det var i (...), og hadde kjøpt en del sånne billige klær på Parnel og CK og, sånt der. Merkeklær da, for der er jo ting mye billigere, så jeg hadde jo en del av det. Det også plaget henne da. Så når jeg kom hjem hadde hun laget et bål av alle de klærne her i hagen, og tent på.

I: Fordi hun likte ikke at du gikk med dem?

S: Nei, jeg skulle ikke gå rundt i Donna Karen jeans og sånt, jeg skulle gå i Hennes og Mauritz klær. Fordi de hadde ikke noe merker. Jeg var så merkebevisst.

I: Og det likte hun ikke?

S: Nei, så det også var jo rimelig sykt da. Komme hjem også, jeg har jo bare ledd av det etterpå, jeg har jo faktisk et bål ute i hagen med alle klærne mine.” (Stine)

Kvinnene inkluderer også flere hendelser når de beskriver den fysiske volden de har blitt utsatt for, men de er ikke tatt med her. Deres historier er klare eksempler på hvordan voldens dynamikk i et intimt forhold mellom to kvinner kan arte seg. Alle handlinger informantene opplever som å være voldelige, både fysisk og ikke-fysisk, virker ved å være ydmykende og å skape frykt.

4.1.3 Volden satt i kontekst

Å finne begrunnelser og årsaker til at kjæresten var voldelig er noe flere av kvinnene forsøker å gjøre. Ristock fremhever at det er viktig å ta utgangspunkt i det kvinnene sier når volden skal settes inn i en kontekst (2002:56). På denne måten blir det mulig å se hvordan de selv forstår det de har blitt utsatt for.

Flere av kvinnene knytter partnerens voldsbruk til alkohol.

“She was worse when she was drunk, but she was bad when she was sober also.” (Sonay)

“... og i kombinasjon med alkohol så var hun en veldig dårlig, eller ble en veldig dårlig person.” (Stine)

Selv om alkohol ikke bestandig medførte vold blir det ofte nevnt i forbindelse slike episoder. Sonay forteller at hun blant annet ble kastet ut midt på natten vintertid. Da var kona påvirket av alkohol. Stine forteller om et samliv preget av mye alkohol, hvor kjæresten beskrives som å ha blitt veldig aggressiv og voldelig i påvirket tilstand. Det tegnes et bilde av at partnerens alkoholbruk får negative utlag for kvinnene, og det blir derfor forstått som å være en viktig grunn til voldutøvelsen. Lise viser til at det stort sett var alkohol innblandet da hun ble utsatt for fysisk vold.

Stine mener at alkoholproblemer er vanlig blant lesbiske kvinner generelt. Dette knytter hun til deres erfaringer med seksuelle overgrep og påfølgende psykiske problemer.

”Erfaringen min er jo det at det er flere som lever på den måten. Og dessverre så er det mange, (puster), jeg tror det er mange jenter da, som har opplevd kjipe ting, for eksempel hun jeg var sammen med. Hun har opplevd overgrep, type seksuelle overgrep av en nær familierelasjon. Og det har hun ikke... eller, hun og familien håndterte ikke det som de burde da. Foreldrene tok totalt avstand fra det, og sa at siden han som har gjort det bare er 16-17 år, så har på en måte det... ja, de dyssa det veldig ned da, så hun er vel full av aggresjon og sinne fordi de ikke takla det den gangen. Så lar hun det gå utover alle andre rundt seg, ehm, og jeg tror at veldig mange andre jenter også har det på samme måte da. Hvertfall de som opplever vold i lesbiske forhold. Med at de har ting som de sliter med, som de ikke takler, også lar de det gå utover den de er sammen med. Jeg har hørt mange historier om det. Og.. dessverre.. og det er jo mange lesbiske med alkoholproblemer også.” (Stine)

Kjærestens erfaringer med seksuelle overgrep opplevde Beate ble brukt bevisst som en unnskyldning for det hun gjorde. Det mener Beate imidlertid ikke er greit.

”Ja, altså hun brukte det som unnskyldning mange ganger altså. Liksom at jeg har opplevd sånn og sånn, det er derfor jeg er sånn og sånn, liksom. Det er derfor jeg har den atferden jeg har fordi jeg har opplevd sånn og sånn. Man kan ikke gå rundt å skylde på en psykisk tilstand man har, det synes jeg ikke man skal gjøre. Altså, det er greit, man har forskjellige sykdommer og psykiske tilstander, men man skal ikke sitte og skylde på at det er derfor jeg er som jeg er.”
(Beate)

Partnerens psykiske tilstand blir ofte forstått som en viktig årsak til deres voldelige handlinger. Eva forteller at hennes ekskjæreste har diagnosen bipolar, og ser oppførselen hennes i relasjon til dette. Å knytte volden til psykiske lidelser er et forsøk på å forstå volden de ble utsatt for. Da ser det ut til at de kan gi handlingene en mening som ikke er forenelig med kjærestenes egentlige personlighet. En annen måte å gjøre dette på finner jeg hos Nora.

”Hvis jeg sa noe, så var jeg enten barnslig og jeg var dum og sånne ting da. Så jeg tenkte at jo det at ja, jeg er dum, jeg må slutte å være dum. Og, kanskje det hjelper.” (Nora)

Hun setter volden i sammenheng med seg selv fordi ”hun er som hun er”. Lise, derimot, ser ikke ekskjærestens vold som sin skyld, men knytter det til hennes sjalusi.

Flere kvinner ser volden som å være en konsekvens av økonomiske forhold. Beate mener i tillegg til at kjæresten slet psykisk så var det problemer med økonomien som var bakgrunnen for volden. Det resulterte i mye krangling og for noen skapte dette en ubalanse i forholdet. Da Sonay flyttet til Norge var hun arbeidsledig den første perioden, og var økonomisk avhengig av kona. Dette mener Sonay ble brukt mot henne på mange måter, og hun tror situasjonen ville være annerledes dersom hun også kunne ha bidratt til husholdet.

“And she was, when I was asking her about the bills she didn’t want to show them, but when we were arguing for example she was using them as a weapon.” (Sonay)

Eksplisitt sier hun at økonomisk makt generelt er av stor betydning i voldelige forhold.

“In the relationship, who has the more money, who has the more power, so...you can always misuse it against your partner.” (Sonay)

Sonay tror en slik type makt bringer frem dårlige sider hos mennesker som har potensial til å være voldelige og at noen bevisst velger ut mennesker som vil stå i et avhengighetsforhold til dem. Et makt- og kontrollaspekt som forståelse for vold tydeliggjøres. Sonay setter det i forbindelse med at ekskona var i besittelse av (økonomisk) makt i deres forhold. Økonomiske forhold fremstår i tillegg som å være en del av et problematisk samliv. Et par av kvinnene mener derfor at volden oppsto på bakgrunn av generelle konflikter og mye krangling.

Det er tydelig at kvinnene setter årsaken til partnerens voldsutøvelse inn i flere ulike kontekster, og anser volden som et resultat av både ytre og indre omstendigheter.

4.2 Luften de puster i

Når kvinnene skildrer volden ser en at det er de ikke-fysiske aspektene som på mange måter fremheves. Handlinger de viser til vil i andre sammenhenger gjerne oppfattes som hverdagslige. Å motta lapper med beskjeder fra kjæresten blir blant annet trukket frem som en del av voldsbeskrivelsen.

”Ja, også hadde hun så vanvittig kommanderende tone, alltid. Når jeg sto opp om morgenen, så lå det en sånn her lapp ’gå tur med hunden, gi hunden mat, sett opp grinda så hunden ikke løper ut, blablabla, hent meg klokka 2 for jeg skal til frisøren’.” (Stine)

Det er ikke bare selvsagte voldshendelser som kommer frem gjennom intervjuene. Hvordan kan det ha seg at slike handlinger forstås inn i en voldelig helhet? Uttrykket ”luften de puster i” viser til personer som lever i en situasjon preget av konstant frykt for at noe vondt kommer til å hende (Ericsson og Simonsen 2005). Seksuell trakassering på jobben kan tjene som illustrerende eksempel. Det er ikke nødvendigvis de enkeltstående hendelsene som skaper størst lidelse. Det er selve situasjonen hvor en må gå på jobben hver dag og leve i redsel for at noe kan skje. En liten slibrig kommentar eller et klyp kan føles som en voldsom påkjenning, fordi det foregår i en sammenheng hvor en hele tiden er utsatt og sårbar (Widerberg 1992b).

På denne måten fremstår ikke seksuell trakassering som avgrensede handlinger som skjer innimellom, men som at det blir en del av hverdagen. Dette kan overføres til kvinnene i de voldelige lesbiske forholdene og hvilke betydning de gir små hendelser. Det er forventningen om noe ondt, en atmosfære preget av fiendtlighet og alle små tegn, som for andre kan virke ubetydelige, som har størst innvirkning på kvinnene. En lapp med klare beskjeder og et blikk kan si mer enn tusen ord.

Nora forteller om en av de få gangen hun fikk være med på fest til kjærestens venner.

”Da hadde jeg prøvd å snakke med en av vennene hennes som vi var med. Og, så hadde hun sminke på kinnet, også gjorde jeg bare sånn på henne (viser bevegelse hvor hun tar bort sminken), og da sa hun, eksen min, at det.. ”dette må vi prate om når vi kommer hjem”. Også var hun sur resten av kvelden, og så kom vi hjem, og da slo hun meg da.. Så, men hun sa ikke noe så hun andre kunne forstått det, at det var noe da. Men hun sa bare ”vi må prate”. (Nora)

Det blir tydelig for Nora at slik oppførsel ikke er akseptabel, og at hun kommer til å få svi for dette når de kommer hjem. Hun må vente på sin straff og pines frem til den fysiske volden rammer henne senere. Truslene kan pakkes inn i dagligdagse ord og en væremåte som ikke er gjenkjennelig for andre. Andre tilsvarende hendelser er trusselen om selvmord. Dette refereres til situasjoner hvor kjærestene sier de skal ta livet sitt dersom kvinnen ikke gjør som kjæresten ønsker. På en slik måte gir de kvinnene skylden dersom de velger å ta sitt liv.

Som tidligere nevnt opplevde jeg Evas frykt på nært hold under intervjuet. Hun mottok en sms og stivnet med engang. En lang stund lot hun være å sjekke, men etter hvert klarte hun ikke lenger å la være. Hun var redd ekskjæresten hadde sendt meldingen. Frykten kvinnene uttrykker blir på denne måten tydeliggjort, og viser at det ikke er nødvendig med slag og fysisk vold fra partnerne deres til å oppnå en slik reaksjon.

Kvinnene beskriver et bredt spekter av voldshandlinger. Felles for alle er betydningen de gir ikke-fysiske handlinger som oppfattes som vold. Opplevelsen av å bli utsatt for negative og krenkende handlinger av en de har sterk emosjonell tilknytning til oppfattes som sårende, og kvinnene trekker frem at dette derfor føles vondest. Stine har blitt utsatt for mye fysisk vold i forholdet, men det hun betegner som ”den psykiske terroren” blir fremstilt som verst. Følelsen av å ha det utrygt, bestandig være nervøs, aldri sove godt og ikke vite hva som skjer eller hvilket humør kjæresten er i, gjengis som å være en svært vanskelig situasjon.

”Uansett hva jeg gjør da, for at ting skal gå bra, så gjør det jo ikke det. Da er hun der for å øderlegge.” (Stine)

Dette skildrer også Mari.

”Altså, nå var jo, det var jo ikke.. eller, det er kanskje teit å si det, men det var ikke mye vold i det forholdet, i forhold til kanskje mange andre, innbiller jeg meg da. Uten at jeg vet egentlig så mye, men det var liksom ikke det som jeg følte var det verste egentlig.

I: Hva var det du syntes var det verste da?

M: Nei, det var liksom sånn hun behandla meg da, jeg bare tenker etter det, det [slagene] var liksom bare toppen av isfjellet.” (Mari)

Eva forsøker å fremheve hvordan den såkalte ikke-fysiske volden oppleves som verre enn fysisk vold ved å fortelle at hun har vært utsatt for mye opp gjennom livet, blant annet overgrep. Dette beskriver hun likevel som ”piece of cake” i forhold til det hun ble utsatt for av sin ekskjæreste. Nora og Beate bruker metaforer for å illustrere hvordan de opplevde sin tidligere livssituasjon.

”Ikke bare hva hun sa, men måten hun sa ting på. Jeg kan ikke helt forklare hvordan hun sa ting på, men ja... jeg følte meg veldig trua og redd og jeg følte meg nesten kidnappa. Det var det som var verst.” (Nora)

”For man blir jo frarøvet friheten hvis man bare opplever hersing, trakassering, vold.” (Beate)

Å bli utsatt for vold og trusler beskrives som å være innesperret i et fengsel og som å være kidnappet. Nora forklarer at hun ikke fikk lov til å gå ut, mens Beate på sin side ikke orket. Det ble for tøft å skulle møte på andre og svare for seg. I tillegg var det en periode Beate var redd for at ekskjæresten skulle finne på noe ”dævelskap”, og satt derfor inne med låst dør. Skulle hun ut skjedde dette kun på dagtid. Disse beskrivelsene forsterker forståelsen av at det ikke nødvendigvis er de enkelte slagene som skaper størst lidelse for kvinnene.

Det kan være vanskelig å forklare hvordan ikke-fysisk vold virker for andre som ikke har opplevd det selv. For å bli forstått av andre virker det som at fysisk vold ”må til”. Dette

forklarer Beate på en god måte. Hvis utenforstående skal se at en har det vondt så er det bedre om en har brukt et ben; det som er på innsiden synes ikke. ”Da ser folk at du virkelig har det vondt”. Det kan være vanskelig for andre å sette seg inn i en situasjon med manipulering og misbruk når det ikke er synlig. Det fysiske kan man peke på, og det blir også forstått fra utsiden som det verste. Mari kan vise til tre episoder som besto av fysisk vold, men fremhever å ha blitt utsatt for ikke-fysiske voldshandlinger i større grad. Likevel er det de tre hendelsene som spesielt ble trukket frem under intervjuet, det ikke-fysiske aspektet blir ikke tydeliggjort på samme måte. Når en skal bevise at volden har funnet sted virker det som det er fysisk smerte andre lettere kan forstå og relatere til. Jo grovere vold, desto verre synes utenforstående det er, og en blir oftere trodd. Sonay er klar over dette. Hun forteller at hun dro til sykehuset en av gangene hun ble mishandlet fysisk, fordi det ikke går an å bevise ikke-fysisk vold; den er usynlig. For å bli anerkjent som voldsutsatt må en sannsynliggjøre at en har fått skader og at livskvaliteten er redusert (Eggebo 2007). Helheten, skammen, tausheten og frykten telles ikke. Beth Grothe Nielsen understreker dette når hun viser hvordan rettsapparatet ikke fanger inn opplevelsen til barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep (1995:171). Rettsapparatet deler virkeligheten opp i fragmenter og det er kun presise opplysninger som er av betydning. Barnas følelser blir ikke tatt med i betraktningen.

Å forklare at kjæresten var stille, ikke var fornøyd med det du gjør eller utseende ditt, kan avfeies som noe ”alle” opplever, det er ikke noe spesielt med det. En glemmer at følelsene en får, etter å ha blitt utsatt for gjentatte krenkende utsagn, gjør noe med en. At du aldri er god nok, og dette kommer fra vedkommende som skal være det ”kjæreste” du har. Forskjellige handlinger som isolert sett ikke kan betraktes som voldelige kan likevel fremstå slik i bestemte kontekster, og hvis det settes i et helhetlig perspektiv (Hammerlin 2002:189). *Luften de puster i* er ikke synelige for andre, men er av desto større betydning. Det er de dagligdagse hendelsene som setter dypest spor i et forhold karakterisert av konstant frykt. Slik kan en forstå at kvinnene inkluderer flere typer handlinger inn i voldsbegrepet, handlinger som ikke nødvendigvis fremstår som selvsagte.

4.2.1 Den ikke-fysiske voldens sentralitet

Flere av kvinnenes beskrivelser har likheter med det som defineres som *psykisk vold*. Ingunn Rangul Askeland, Anita Strand og Iselin Sætre viser hvordan det kan dreie seg om alt fra

indirekte til direkte trusler om å ta livet av en, slå eller ødelegge noe en er glad i (2002:70). Det handler i stor grad om kontroll, ydmykkelser og isolering. Den mer skjulte psykiske volden kan kamufleres som å være et uttrykk for kjærlighet, hvor drivkraften likevel er usikkerhet, sjalusi og behov for kontroll. Dette karakteriseres som en mer forvirrende form for vold som fungerer nedbrytende i relasjon til selvfølelsen. I forbindelse med fysisk vold er psykisk vold mer skjult og subtil, blant annet kjennetegner psykisk vold at en ofte ikke kan sette fingeren på hva det er (ibid). Janice Ristock fremhever effektiviteten av slik vold (2002:51). Det gjør at kvinnene stiller spørsmålsteget ved om de virkelig ble mishandlet og i mange sammenhenger begynner å tvile på seg selv. Dette illustrerer Sonay.

“And, you know what; I still have many question marks in my mind, like... Still thinking, maybe I was the wrong one, maybe she was right, maybe I was the violent one. Sometime it comes in my mind, you know, suddenly. And then I just tell myself, just be logical, just be reasonable, just don't get into that trap.” (Sonay)

Kristin Skjørten (1988) viser at det kan være vanskelig å skille mellom grensene for hva som er normalt i et parforhold og hva som ikke er vanlig. Til tross for at mange av mekanismene som finnes i de fleste parforhold også finnes i de voldelige relasjonene kan de se ut til at de ofte er forsterket. Det vesentlige blir å vise at volden må plasseres i en større meningssammenheng, slik som vist i tilfellet med Stines lapp og sms'en Eva mottok under intervjuet. Ved å se volden i et slikt lys kan en forstå at ikke-fysisk vold blir fremhevet av kvinnene. Subjektivt opplevde krenkelser blir likevel mange ganger ikke ansett som vold av samfunnet (Pape og Stefansen 2004). Kulturelle forestillinger om hva vold og mishandling er krever at volden er brutal og skadene store. En bredere definisjon av vold vil gjøre det lettere for kvinner å anerkjennes som voldsutsatt, men skal alt som oppleves som ubehagelig i et forhold forstås som vold? Blikk og små berøringer fremstår ikke som selvfølgelig hendelser som burde inngå i voldsbegrepet, men som en del av et større bilde burde kanskje slike dagligdagse hendelser inkluderes når kvinnene tillegger det så stor betydning? Sett som enkeltstående handlinger vil derimot lapper eller blikk ikke ha slik relevans. Askeland et al. påpeker at psykisk vold ofte har en mer alvorlig innvirkning på den voldsutsatte enn fysisk vold i form at den bryter dem mer ned (2002:71). På denne måten kan det være en fordel at flere forstår seg selv som å ha vært utsatt for vold slik at de da kan få den hjelpen og støtten de skulle føle at de har behov for. I og med at mange kvinner ikke anser seg selv som

voldsutsatt kan en spørre seg om det er samsvar mellom forestillingen av den mishandlede kvinnen og virkeligheten. Det kunne være en fordel å tilpasse voldsbegrepet til kvinnenes opplevelser.

Det fremstår som et paradoks at fysisk vold blir gitt mest oppmerksomhet og straffes hardere av rettsapparatet når en rekke kvinner selv understreker at ikke-fysisk vold oppleves som verst. Å kriminalisere de små enkelthendelsene, som under andre omstendigheter oppfattes som normale, kan likevel medføre ulemper. Rettsliggjøringen kan på den måten komme til å inkludere parforhold hvor ingen av partene oppfatter relasjonen som voldelig. En mulighet kan i stedet være at forholdene voldsutsatte har levd i anerkjennes som å være en del av den helhetlige opplevelsen; at det ikke overses hvis kvinnene tillegger det betydning.

Diskusjoner om et videre voldsbegrep er sentral i kriminologien. Det er ikke nødvendigvis kun snakk om vold i parforhold, men en generell tendens i samfunnet til å utvide definisjonene av vold. Felipe Estrada (2010) viser at debatten omkring voldsutviklingen kjennetegnes i alle nordiske land som beskrivelser av stadig økende og grovere voldsforbrytelser. Samfunnsmessige holdninger som definerer handlinger som vold antas å ha endret seg over tid. Tidligere var det ”vondt å leve”, noe som henspeler på en konstant hunger, hardt kroppsarbeid og mange sykdommer. I det moderne samfunnet, derimot, har smerte blitt et sosialt unntak; opplevd og definert som unaturlig (Hofer 2006). Dette beskriver Hans von Hofer som å være med å bidra til mindre toleranse overfor smerte på en generell basis og dermed en økt følsomhet overfor vold. Endrede holdninger omkring vold gjelder også mildere former for vold (Balvig og Kyvsgaard 2009). Flemming Balvig og Britta Kyvsgaard finner at vold som før ble unnskyldt i dag tolereres i mindre grad og blir oftere rapportert. Blant annet mener de at tilbøyeligheten til å betrakte kvinner som uskyldige har endret seg. En økt tendens viser at det oftere tas avstand fra deres voldsutøvelse enn tidligere. Dette kan sies å gjenspeile seg i blant annet den nye krisesenterloven¹³, hvor kvinners vold mot menn blir tatt med i betraktningen. ”Vold er vold, og den er uacceptabel, uanset hvem der begår den ” (ibid:67).

Hva som oppfattes som vold er sterkt avhengig av kontekst (Estrada, Nilsson og Wikman 2007, Hofer 2009 og Estrada 2010). Om en hendelse oppleves som vold eller trussel om vold

¹³ Se kapittel 5 om krisesenterets historie (Jonassen og Skogøy 2010).

er avhengig av situasjonen. Jeg vil argumentere for at en utvidet voldsdefinisjon omkring voldsutøvers kjønn og mildere vold kan gjenspeile noe positivt. På denne måten kan det medføre at en ikke forsoner seg med dårlig behandling og at voldsutsattes opplevelser tas på alvor. Samtidig kan det være en fordel at kvinnelige voldsutøvere ikke aksepteres som uskyldige kun i kraft av å være kvinner.

Mine informanter fremhever ikke-fysiske handlinger når de skal beskrive volden de har blitt utsatt for. Det vil derfor være av betydning å sammenligne utsagnene til de lesbiske kvinnene og kvinner i heterofile forhold for å se om de er sammenfallende. Vil den helhetlige atmosfæren vise seg å være av like stor betydning for dem? Definerer også de såkalte hverdagslige hendelser som vold? Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 8.

5. KRISESENTER – ET ALTERNATIV FOR LESBISKE KVINNER?

”Det er jo naturlig å tenke at det er menn ikke sant, det er menn som har makt i samfunnet. Det må vi jo være enige om. At det er jo stort sett menn som på en måte ja.. har mer makt, som sitter i disse styrene, som har de største pengene, de største bedriftene. Så, man er på en måte ikke vant til å se på kvinner, som utøvere av vold og makt.” (KS 2)

”I et lesbisk forhold, når det er to jenter, så... det er noe jeg ikke har sett for meg før det skjedde med meg, når det er to jenter så blir det på en måte noe feminint, det er jo mer en manns natur å slåss og sånne ting (...) Det er liksom ikke noe man tenker over med jenter. Det er liksom ikke naturlig. Eller ja... Sånn tenker jeg hvertfall.” (Nora)

Menns vold mot kvinner er bakgrunnen for opprettelsen av krisesentrene. R.W. Connell har gitt opphavet til begrepet *hegemoniske maskulinitet*. Det henspeler på en kulturelt idealisert form for maskulinitet i en gitt sosial og historisk kontekst (Connell 1995). Begrepet peker på hvordan en bestemt gruppe menn kan opprettholde en ledende posisjon i samfunnet. Samtidig viser det også til hvordan menn innehar en generell dominans over kvinner. Vold i nære relasjoner blir ofte forstått som en del av denne strukturelle makten, hvor volden fungerer som et redskap til å opprettholde maktposisjonen overfor kvinnene (Råkil 2002:19). Både den krisesenteransatte fra KS 2 og Nora fokuserer på at mannen er den naturlige voldsutøveren. De kan begge tolkes som å være preget av kulturelt konstruerte forestillinger som fremmer at det ikke er normativt for kvinner å utøve vold. Deres vold fremstår som å være en kulturell anomali (Natland 2006). I motsetning til en mann kan ikke kvinner innta en selvsagt subjektposisjon som voldsutøver. Å forestille seg at en kvinne skal utsette noen for slike handlinger virker utenkelig. For Nora blir det mer feminint når to kvinner er involvert, og det stemmer ikke overens med bildet hun har av hvordan kvinner er ment å være. Kjærestens voldsutøvelse fremstår som så uvirkelig at Nora måtte oppleve det selv for å tro at en kvinne kan utføre slike handlinger.

I tillegg til at kvinner ikke anses som egnede voldsutøvere, bidrar heteronormativiteten til at lesbiske forhold kommer i bakgrunnen. Vold i disse forholdene blir dermed ikke problematisert. Til tross for lovendringer og at flere lever i lesbiske og homofile forhold tas heteroseksualiteten ofte for gitt (Røthing 2004:10). Mangelen på oppmerksomhet omkring

likekjønnede parforhold og kvinner som voldsutøvere kan kanskje bidra til å usynliggjøre volden i de lesbiske relasjonene? Vil dette påvirke lesbiske kvinner med tanke på å søke hjelp hos et krisesenter? Hvilke meninger og erfaringer har mine informanter med krisesentre?

Da krisesentrene er en stor del av hjelpeapparatet for kvinner utsatt for vold mener jeg det blir viktig å høre hvilke synspunkter de har om vold i lesbiske forhold. Har de erfaring med denne gruppen?

5.1 Krisesentrenes historie

Krisesentre har eksistert som lavterskeltilbud til voldsutsatte kvinner i mange år (Jonassen og Stefansen 2003). De ble opprettet av kvinnebevegelsen på 1970- og 80 tallet, og hensikten var å sette søkelyset på menns vold mot kvinner. I Norge dukket det første krisesentret opp i Oslo i 1978, etter et års prøvedrift med krisetelefon. I dag finnes det 50 krisesentre¹⁴ spredt rundt omkring i landet. De er det eneste spesifikke hjelpetilbudet som har mishandlede kvinner som målgruppe, og den instansen som har mest kunnskap om og erfaring med problematikken (Jonassen og Eidhem 2001:141). Politisk bevisstgjøring omkring likestillingsspørsmål generelt, og kvinneundertrykking spesielt, har stått svært sentralt i krisesentrenes arbeid. Volden forstås som et strukturelt problem, og som et resultat av maktulikhet mellom kjønnene. Denne ideologien er fremdeles gjeldende i dag.

Krisesentrenes hovedvirksomhet er deres spesialiserte tilbud til kvinner som har blitt utsatt for vold, trusler og seksuelle overgrep. Det dreier seg om råd og veiledning, midlertidig botilbud og annen praktisk hjelp (Stefansen 2006). Krisesentrene tilbyr blant annet kvinnene følge til ulike hjelpinstanser slik som politi, lege, sosialkontor/NAV eller andre som kan tenkes aktuelle. Mange krisesentre tilbyr også selvhjelpsgrupper som kvinnene kan delta i.

Krisesentrene har utviklet seg fra å være frivillige organisasjoner basert på en flat struktur til å bli mer hierarkisk styrt (Jonassen og Stefansen 2003). De opprinnelige kvinnepolitiske målsettingene, hvor tilnærmingen var grunnet i at kvinner skulle motvirke det hierarkiske systemet kvinner ellers var fanget i, har blitt avløst gjennom en mer profesjonell og faglig

¹⁴ Inntil Ytre Helgeland krisesenter ble nedlagt i overgangen 2009/2010 fantes det 52 krisesentre i Norge (Nersund og Govasmark 2009).

arbeidsmåte. Dermed deles krisesentrene ofte inn i tradisjonelle og profesjonelle sentre. Stefansen (2006) finner at mange sentre har forlatt eller tonet ned den opprinnelige feministiske ideologien, men at den står sterkere ved de tradisjonelle sentrene enn de profesjonelle.

I 2005 gikk regjeringen inn for lovfesting. "Lov om kommunale krisesentertilbud" ble vedtatt i Odelstinget i juni 2009 og trådte i kraft 1. januar 2010. Denne loven pålegger kommunene å sørge for at både kvinner, barn og menn utsatt for vold i nære relasjoner har et krisesentertilbud. Det påpekes at menns botilbud må holdes fysisk atskilt fra kvinnenes (Jonassen og Skogøy 2010:37). Dermed har også menn blitt anerkjent som voldsutsatte. Likevel presenterer krisesentrene seg primært som tilbud til kvinner utsatt for menns vold.

Krisesentrene har begynt å ta kvinners vold mot menn i betraktning, men kvinners vold mot kvinner er ikke et tema. Hvilken betydning vil dette ha når krisesentrene blir møtt med vold i lesbiske parforhold? Og hva betyr de kulturelle forestillingene om kjønn og vold for kvinnene i møtet med krisesentre?

5.1.1 Tallenes tale

Av de 50 krisesentrene som finnes i Norge ble 49 inkluderte i spørreundersøkelsen for å dokumentere lesbiske kvinners kontakt med krisesentre. 37 svarte på forespørselen.

Har krisesentret mottatt lesbiske kvinner utsatt for vold?

Ja	14
Nei	22
Total	37

Hvis ja, hvor mange besøkende?

Kategori	Antall krisesentre
1 – 5	12
5 - 10	0
10 - 15	0
15 og oppover	1
Uvisst	1
Total	14

Tallene viser at 22 krisesentrene ikke har hatt besøk av kvinner som lever i lesbiske forhold. 14 av krisesentrene bekreftet at lesbiske kvinner benyttet seg av tilbudet, av disse krysset 12 sentre av for kategorien ”1-5 besøkende”. Kun ett krisesenter krysset av for kategorien ”15 og oppover”. Ett krisesenter hadde ikke oversikt over hvor mange besøkende de har mottatt. Fire krisesentre presisterte antall besøkende lesbiske kvinner; av disse svarte to sentre kun en kvinne, ett senter svarte to besøkende kvinner og det siste krisesenteret oppga at fire lesbiske kvinner hadde vært innom. Antallet beboere generelt for krisesentrene i 2009 var 2367, utgjort av 1878 personer. Det vil si at noen av kvinnene hadde flere opphold. Det var 7546 dagbesøk, utgjort av 2096 personer (Nersund og Govasmark 2009). 14 besøkende lesbiske kvinner fremstår som et lavt antall når totalen er så mye høyere. Om årsaken til at det kommer så få lesbiske kvinner til krisesentrene handler om at det er lite vold i disse parforholdene eller om disse kvinnene ikke oppsøker krisesentre, kan jeg ikke svare på. Av mine voldsutsatte informanter var det kun en kvinne som hadde oppsøkt krisesenter, og derfor mener jeg likevel at det er grunn til å tro at mange voldsutsatte lesbiske kvinner velger å ikke oppsøke krisesentrene.

5.1.2 Krisesentrenes erfaringer og synspunkter

Jeg har intervjuet krisesenteransatte ved to krisesentre om deres og krisesenterets meninger, samt erfaringer med kvinner som lever i voldelige forhold med andre kvinner. De presenterer ulike holdninger og tilnærminger til dette. Begge krisesentrene hadde hatt besøk av lesbiske

kvinner, men det er et stort skille mellom antallet. KS 1 oppgir en del erfaring med lesbiske kvinner i motsetning til KS 2.

KS 2-informanten svarer følgende på spørsmål om vold i lesbiske forhold:

”Men, det er klart, jeg tror det at det finnes, selvfølgelig finnes det, men jeg tror ikke det er et stort problem som menns vold mot kvinner er. Altså, det tror jeg er et mye større problem, og et mye større samfunnsproblem.

I: Mhm.

KS: Altså, det er jo en grunn til at det er etablert krisesentre.” (KS 2)

Det er viktig for KS 2-informanten å fremheve at krisesenteret ble opprettet for kvinner som ble utsatt for menns vold.

”For alle kjenner noen som har vært mishandla av noen, som har vært voldtatt, hvis du er i en venninne gjeng, hvis du er på skolen og holder foredrag så kommer det alltid masse eksempler på akkurat dette med menns og gutters mishandling.” (KS 2)

KS 2 har kun hatt ett tilfelle hvor en lesbisk kvinne benyttet seg av deres tilbud, og de har generelt lite erfaringer på dette området. Informanten tror det kan ha noe med måten de profilerer seg på som gjør at ikke flere kvinner som lever i lesbiske parforhold tar kontakt. Det er imidlertid ikke noe krisesenteret planlegger at de skal ta tak i. KS 2-informanten påpeker at dette ikke er et problem på høyde med menns vold mot kvinner, og selv om hun mener at flere burde oppsøke og benytte seg av krisesentrene, legges ansvaret for vold i lesbiske forhold til interesseorganisasjonene for lesbiske og homofile.

”Så.. ellers så synes jeg jo at organisasjoner har et ansvar for, at interesseorganisasjoner burde ha et ansvar for å bringe sånne ting frem i lyset, i den grad det er et problem.” (KS 2)

Det er mange andre grupper i kategorien ”menns vold mot kvinner” hun synes trenger prioritering. Det er tydelig at krisesentret er preget av sin historie. KS 2 fremstår som et mer tradisjonelt senter enn KS 1, blant annet fordi de i større grad fokuserer på at menns vold mot kvinner er et stort samfunnsproblem. KS 1 og KS 2 har ulike meninger om menns plass på et krisesenter. KS 2 synes at det blir utrygt på krisesentret dersom menn kommer dit, og tilbyr

derfor kun samtaler per telefon for voldsutsatte menn. KS 1 derimot har utarbeidet et eget tilbud til menn og ønsker at de også skal benytte seg av senteret.

KS 1 beretter, i motsetning til KS 2, at de har en del erfaring med at både kvinner og menn som lever i lesbiske og homofile parforhold utsettes for vold.

”Vi har ikke noe statistikk på det, men jeg har vært ansatt her siden 1993, og i løpet av de årene så har jeg møtt en del [lesbiske] kvinner” (KS 1)

De fremhever at alle er velkomne til senteret, uavhengig av legning. KS 1-informanten forteller at lesbiske kvinner som ønsker å bryte ut av et voldelig forhold ofte har tatt i mot botilbudet. Krisesenteret jobber ikke spesielt med eller for kvinner som lever i lesbiske forhold, men har samme tilnærming til alle som søker hjelp.

”Det er ikke noe sånt at vi har noe spesifikk brosjyre ut eller informasjon ut at vi er her spesielt for lesbiske kvinner, det som er, er at vi er her for alle; barn, unge, voksen, om det er kvinner eller menn, og vi er klar over at mishandling skjer også i lesbiske forhold.” (KS 1)

En vanlig tilnærming går ut på at de utsatte sammen med en primærkontakt lager individuelle planer for hva de ønsker av hjelp, setter mål og lignende.

I løpet av intervjuet begynner KS 2-informanten å reflektere over kvinners voldsbruk. Til tross for sine klare holdninger angående menn som voldsutøvere påpeker hun likevel at også kvinner kan utøve vold.

”Det er vel ikke på en måte erkjent at kvinner mishandler. Det er noe med det, at dette også kan skje i alle forhold. Nå har vi fått en ny lov, ikke sant, og den setter kanskje litt fokus på dette at dette handler om vold i nære relasjoner, og det kan jo være... Altså kvinner kan også være voldelige, både psykisk og fysisk.” (KS 2)

En generell motvilje mot å se kvinner som overgripere tydeliggjøres av Nils Eide-Midtsand. Han beskriver uviljen til å akseptere at kvinner begår seksuelle overgrep mot barn. Han gir et eksempel fra en artikkel i *American Journal of Psychiatry*, hvor en syvårig gutt ble anklaget

for seksuelle overgrep mot sin mor (Arroyo, Eth og Pynoos 1984, referert i Eide-Midsand 1997:73). Gutten ble ansett som overgriperen fordi det ikke var ønskelig å forstå en kvinne, og særlig ikke en mor, i en slik rolle. I andre sammenhenger blir kvinners overgrep fremstilt som uskadelig og dermed trivialisert. På bakgrunn av slike oppfatninger kan en forstå at KS 2- informanten uttrykker forbauselse da hun første gang blir møtt med vold i lesbiske parforhold.

I: Hun som dere hadde hatt, fortalte hun en lignende historie i forhold til de andre kvinnene?

M: Ja, altså, hun gjorde faktisk det. Mishandlingen er veldig lik, ikke sant. Men det er klart at volden blir mindre grov enn den du ser når menn mishandler. Så ser du at volden er grovere. Men i dette tilfellet så, det verste her var jo, og det er jo det kvinner sier, det er jo denne psykiske mishandlingen er verst. ”Det er den som rammer meg mest, jeg mister meg selv opp i det her forholdet”. Men dette her var jo både fysiske og psykisk, men det var den psykiske som var den verste, det var, hun levde sammen med en person som var, som hadde en antisosial personlighetsforstyrrelse. Hun var psykopat.

(...) Så det var en ganske tøff... tøff situasjon faktisk, kjempetøft. Det var høyt utdanna folk, så ja.

I: Men, det ligna på...?

M: Det ligna på, og det var akkurat det samme kontrollbehovet, behovet for kontroll ikke sant.

I: Så du noe som var ulikt?

M: Nei, det husker jeg ikke. Jeg kan ikke huske at jeg så det altså. Jeg stusset på at dette er liksom et sånt klassisk mishandlingstilfelle. (KS 2)

KS 2-informanten setter likhetstegn mellom det lesbiske mishandlingstilfellet og såkalte ”klassiske” mishandlingstilfeller med tanke på hendelsesforløp, reaksjoner og behov, til tross for holdninger om at kvinners vold er mindre alvorlige enn menns. Den aktuelle kvinnen blir sidestilt med andre kvinner som kommer til krisesentret etter de har blitt utsatt for menns vold.

Selv om KS 1 og KS 2 later til å ha ulike syn på vold i lesbiske forhold så er de enige om at alle trenger den samme hjelpen og er åpen for at lesbiske kvinner kan oppsøke krisesenteret.

”Ja, det tenker jeg. Akkurat den samme hjelpen som kvinner som lever i, eh, sammen med en mann. Det er helt klart. Akkurat samme type hjelp, og de har akkurat de samme psykologiske

mekanismene. (...) Så der tror jeg det ikke er noen forskjell, jeg tror at de fleste vil ha veldig nytte av å bruke krisesentrene litt mer.”(KS 2)

”De trenger akkurat den samme hjelpen, tenker vi. Som vi gir de som lever i heterofile forhold.” (KS 1)

Likevel understreker KS 2-informanten at krisesenteret ikke har noen strategi for hvordan henvende seg til kvinner utsatt for vold og trusler av kvinnelig partner, og sier samtidig at dette heller ikke vil være en prioritet.

De fleste krisesentre viser seg å ha lite erfaring med vold i lesbiske forhold. Dette kommer frem gjennom svar på spørreskjemaet. Ved siden av besøkstallene la noen av respondentene også ved en kommentar om temaet.

Jeg tror her er store mørketall. Jeg tror også at kvinner i 2010 tilbakeholder sin legning og ønsker ikke å opplyse at hun er blitt utsatt for en voldelig partner (KS 3)

(Krisesenter 4 har ikke tatt i mot lesbiske kvinner) Vi har imidlertid fra tid til annen enkelte anonyme telefoner fra kvinner som har fortalt om vold fra partner av samme kjønn. Det er ikke snakk om mange telefoner. Vi prøver å være bevisst når den som ringer snakker om vold "fra partner" å spørre om partneren er av samme kjønn. Slik at vi ikke tar for gitt at partneren er av motsatt kjønn. (KS 4)

Nei vi har ikke registrert denne problemstillingen; at kvinner blir mishandlet av sine kvinnelige samboere. Om dette skyldes at vi ikke har spurt er usikkert, men det er ting vi kan ta hensyn til i fremtiden. (KS 5)

Flere krisesentrene tror manglende besøk av lesbiske kvinner kan ha noe med en heteronormativ forståelse av parforhold å gjøre, fordi mange fremdeles skjuler sin legning. Andre sentre uttrykker at de ikke engang tenkt tanken på vold i lesbiske forhold fremtil jeg tok kontakt.

5.1.3 En kinkig situasjon; hvem er hvem?

KS 1 beskriver situasjoner hvor det ikke har vært tydelig hvem som er voldsutøver og hvem som er voldsutsatt i lesbiske forhold. Dette kan bli en kinkig situasjon.

”Vi er jo veldig bevisst på det her når vi får inn en lesbisk dame til samtaler så vet vi at det kan skje at det er en annen dame som også ringer og som er samboer eller partner.” (KS 1).

Dette løser de ved å ta i mot den som kommer først og gir henne et botilbud, om det er ønskelig. Hvis den andre parten også dukker opp kan hun få et samtaletilbud, men med en annen primærkontakt. Det hender likevel at krisesentret blir spilt ut, og at den ene partner lyver.

”Og det gjelder jo selvfølgelig for oss å holde tunga rett i munnen. Det vi er helt klar over er at vi er et tilbud til de som blir utsatt for vold.” (KS 1)

Selv om KS 1 fremhever at slike tilfeller også er å finne i heterofile relasjoner, skriver Arlene Istar i *Violence in gay and lesbian domestic partnerships* at med tanke på kjønnsmakt og diskriminering vil det være lettere å identifisere overgriper og offer i de heterofile forholdene (1996:101). Menn forstås som å ha makten og kvinner som å være offeret. I de lesbiske forholdene, derimot, er det verre å plassere makten fordi det ikke anses som selvsagt.

”Advocates for Abused & Battered Lesbian” i USA ble konfrontert med en situasjon hvor det var problematisk å finne ut hvem som var hvem (Goddard og Hardy 1999:193). Krisesenteret ble kontaktet av begge parter, og det viste seg å være voldsutøveren som hadde tatt første telefon. Derfor ble det brukt mye tid på å finne ut av at de faktiske forholdene var annerledes enn først antatt. Slik blir det tydeliggjort at det kan være kinkig for krisesentrene å avklare hvem som skal motta hjelp i et lesbisk forhold. Dette kan kanskje overføres til menn utsatt for vold av kvinner, hvor det også er vanskeligere å forestille seg at mannen er offeret. Slike situasjoner kan påvirke voldsutsatte lesbiske kvinner med tanke på om de velger å søke hjelp hos et krisesenter. Når til og med venner kan mistro en, hvordan skal da et krisesenter kunne tro deg?

5.2 "Jeg vet ikke om det eksisterer i området engang"

Jonassen og Eidheim påpeker at terskelen for å ta kontakt med krisesentrene fremstår som unødvendig høy (Jonassen og Eidheim (2001), referert i Jonassen og Stefansen 2003:89). Dette knytter de til at krisesentrene markedsfører seg som et tilbud til mishandlede og voldtatte kvinner. På en slik måte mener Jonassen og Eidheim at det kan oppfattes som at volden må være grov og foregå over lang tid før et krisesenter blir et aktuelt sted å henvende seg (ibid). På generell basis fremstår vold som noe som skjer "de andre". Mange voldsutsatte kvinner verken ønsker eller klarer å identifisere seg med bildet av en "mishandlet kvinne". Både kvinner i heteroseksuelle- og lesbiske relasjoner ser ut til å ha en bestemt oppfatning om krisesentrene som et sted for ressurssvake kvinner (Jonassen og Skogøy 2010). Lesbiske kvinner ser i tillegg ut til å anta at krisesentre er et tilbud kun til kvinner utsatt for vold av menn. Flere av informantene sier at de ikke har tenkt på krisesenter som en mulighet inntil jeg spurte dem om det.

"Jeg vet ikke om det eksisterer i området engang, faktisk."(Eva)

Eva vet ikke engang om det finnes et krisesenter i nærheten av der hun bor, men etter å ha tenkt litt sier hun at det sikkert kunne vært bra å få litt hjelp til å komme seg opp igjen. Nora på sin side følte ikke at hadde hadde behov for krisesenter.

"Jeg føler liksom ikke, eller da følte jeg ikke at jeg trengte det på en måte. (...) Det kan jo hende at jeg gjorde det. Ja... jeg tenkte liksom ikke noe særlig over det. At jeg trengte hjelp..."
(Nora)

Hun forteller også at dette ikke var noe hun hadde overveid som en mulighet i utgangspunktet. Verken Nora eller Lise tror at det ville ha vært et problem at de er lesbiske, dersom de skulle ha kontaktet et krisesenter, men heller ikke Lise følte at krisesenter var nødvendig. Hun legger likevel til at det kunne ha vært et alternativ dersom hun ikke hadde hatt andre muligheter.

"Hadde jeg ikke hatt venner så hadde jeg nok sikkert kontaktet et krisesenter." (Lise)

Venner fremstår for henne som et bedre alternativ. Lise har et ønske om at vold i lesbiske forhold skal tydeliggjøres, men ikke fremheves som noe spesielt. Derfor mener hun at det ikke er av betydning med et spesifikt tilbud til lesbiske kvinner, så lenge det understrekes at det faktisk skjer.

Kvinnene oppgir ulike årsaker til at de ikke har oppsøkt et krisesenter. Flere har rett og slett ikke tenkt tanken og ser ikke at det skulle være nødvendig. For andre kan det se ut til å skyldes at de har et bilde av krisesentre som et sted for kvinner brutalt mishandlet av sin *mannlige* partner. På denne måten blir ikke krisesenter et alternativ for dem.

5.2.1 Om å oppsøke krisesenter: to perspektiver

De fleste av de intervjuede kvinnene hadde gjort seg få tanker omkring krisesenter som en mulighet. Mari og Sonay er de kvinnene som likevel peker seg ut ved å ha tydeligere meninger om dette. For å illustrere forestillinger både heteroseksuelle- og lesbiske kvinner kan ha om antatte krisesenterbrukere har jeg trukket frem Mari. Hun har tanker om hvordan volden skal arte seg, og hvem som er en passende krisesenterbruker. Sonay, derimot, baserer sine holdninger på egne erfaringer med et krisesenter, og viser at bildet av en mishandlet kvinne ikke nødvendigvis stemmer overens med virkeligheten.

Sonay er den eneste av mine informanter som har oppsøkt et krisesenter og benyttet seg av deres tilbud. Hun bodde der i en periode på to uker.

“The people who are working here are talking with you. They are very nice, they have so much experience with those things, they understand the situation (...) It’s like support talk.”
(Sonay)

Hun synes hun har fått god hjelp fra krisesenteret med tanke på hjelpemulighetene de har til rådighet. Hun opplevde at hennes forhold til en kvinne ikke hadde en betydning for hvordan hun ble behandlet av de ansatte. Det var voldserfaringen krisesentret tok hensyn til, ikke partners kjønns.

Sonay forhørte seg da hun ankom sentret om de hadde personell som tok seg av de homofile som oppsøkte krisesentret. Et slikt tilbud var ikke tilgjengelig. Til tross for gode erfaringer

ved krisesentret gir Sonay utrykk for at hun savner ordninger spesielt for lesbiske og bifile kvinner. Hun mener at heteroseksuelle og lesbiske forhold ikke er like. "The dynamics looks the same, but it's not actually the same." Derfor ville det være av betydning for henne å prate med noen som har kunnskap på dette området.

Sonay sidestiller seg med kvinner mishandlet av menn. Hun snakker om "oss" i stedet for "dem" når hun refererer til andre kvinner på krisesentret og deres voldsopplevelser. En kan se at hun forstår seg selv som *kvinne utsatt for vold* først og fremst. Hennes seksuelle legning kommer i annen rekke. Dette er kanskje en av årsakene til at Sonay anser krisesenter som et alternativ? Hun ser ikke på krisesenterbrukere som en spesiell type kvinner. Samtidig kan hennes kulturelle bakgrunn forstås som å innvirke på synspunktene hun har. Hun kjenner flere lesbiske kvinner i hjemlandet sitt som lever i voldelige forhold, men disse har ikke anledning til å søke om hjelp. Å melde fra kan i stedet resultere i ytterligere mishandling, fra politi eller andre instanser. På bakgrunn av dette finner Sonay at det er helt andre muligheter for kvinner i Norge. Hun er svært bevisst slike kulturforskjeller og beskriver hvordan hun kan være mer åpen som lesbisk i Norge. Sonay forteller at hun nå kan definere sitt tidligere forhold som voldelig og derfor søke om hjelp. En aksept for lesbiske og homofile, samt kvinners rettigheter i Norge, ser ut til å være en av grunnene til at Sonay benytter seg av krisesentrets tilbud. Hun behøver ikke skjulte sin seksuelle legning ved å bli et voldelig forhold. Et annet aspekt som kan ha bidratt til hennes valg om å oppsøke krisesenter er mangelen på familie i Norge. På denne måten står krisesenteret som et alternativ hvor hun kan få den hjelp og støtte hun skulle trenge.

Mari later til å være preget av bestemte oppfatninger om hvem som kommer til krisesentre og hva de skal ha blitt utsatt for.

"Det er liksom ikke sånne som meg som går dit, jeg vet ikke. (...) Er det ikke de grisebanka heterofile damer som går dit?" (Mari)

Bildet av kvinnemishandling er knyttet til forestillinger om hvem slike kvinner er og hva de har blitt utsatt for. Mari gir en karakteristikk av disse ved å henvise til forhold preget av brutal fysisk vold utøvet av menn. Det er disse kvinnene hun mener er typiske krisesenterbrukere. Den stereotype forståelsen av en mishandlet kvinner stemmer ikke overens med hvordan Mari

oppfatter seg selv. I stedet distanserer hun seg fra slike beskrivelser ved å si at dette ”ikke er meg”.

”Altså, nå var jo, det var ikke... eller, det er kanskje teit å si det, men det var ikke så mye vold i forholdet, i forhold til kanskje mange andre innbiller jeg meg da.” (Mari)

Hun mener at det ikke var veldig mye vold i hennes forhold sammenlignet med andre voldsutsatte kvinner, og ser derfor ikke krisesenter som et alternativ for seg selv. Disse uttalelsene henviser til forestillinger om vold. Forestillinger som baserer seg på antakelsen om at volden i et mishandlingsforhold er både grov og hyppig (Andersson og Lundberg 2001:67).

I motsetning til Sonay later det til at Mari er preget av forestillingen om den mishandlede kvinnen når hun beskriver hvorfor hun ikke ønsker å oppsøke et krisesenter. Til tross for sine holdninger om hvem som oppholder seg på slike sentre mener hun at behovene for lesbiske og heterofile kvinner er like.

”Selv om jeg nå skulle ha tatt noe kontakt så hadde det ikke vært noe sånn, jeg vet ikke om jeg hadde hatt noe spesielle behov i forhold til heterofile kvinner.”

Utsagnet fremstår som litt ambivalent når hun på den ene siden har bestemte oppfatninger om hvem den mishandlede kvinnen er og ser det som en motsetning til seg selv, og på den andre siden legger vekt på at hun ikke kan se hvordan heteroseksuelle- og lesbiske parforhold er forskjellige. Likevel ser det ut til at hun tenker at krisesentrene kun er til for de heterofile kvinnene utsatt for fysisk vold. Dette mener KS 1 ikke stemmer overens med realiteten.

”Det er en myte at de som kommer til oss kommer med blåveis. (...) De aller fleste som kommer hit er faktisk ikke fysisk mishandlet, men psykisk. Volden er jo type lik, om det er lesbiske forhold eller heteroseksuelle forhold.” (KS 1)

Hovedgruppen av de som oppsøker KS 1 er utsatt for det de definerer som psykisk vold. Når kvinner, heterofile som lesbiske, ikke identifiserer seg med det gjengse bildet av hva en mishandlet kvinne skal være kan det ha en betydning for hvor mange som søker hjelp. Holmberg og Enander (2004) intervjuet kvinner som hadde blitt utsatt for vold fra sine

mannlige partnere. Heller ikke disse følte at de hadde blitt utsatt for mishandling.

Forestillingen om den mishandlede kvinnen har mange negative assosiasjoner og det kan kanskje være vanskelig å identifisere seg med en slik kategori. Mari ser ikke seg selv i forhold til bildet som fremhever at den mishandlede kvinnen er undertrykt og passiv (Åkerstöm 2001).

Behovet for å nyansere synet på vold i parforhold blir trukket frem av flere forskere (Sogn og Hjemdal 2010). Den entydige forståelsen av fenomenet kan innvirke på mange måter; sosialt konstruerte forestillinger om kjønn, vold og offer kan medføre at den voldsutsatte ikke kjenner seg igjen, og dermed ikke oppsøker krisesenter. Slik kan det synes som det er en fordel å utvide mishandlingsbegrepet. Da kan flere anse krisesentre og lignende hjelpetilbud som et alternativ. Holmberg og Enander (2004) mener at ønsket om å vise alvorlighetsgraden ved voldsproblemet har medført manglende nyansering i beskrivelser av mishandling har falt bort. Også KS 2 informanten ser ut til å fokusere på at menns vold kan være mer brutal som en grunn til at det er et større sosialt problem enn vold i lesbiske parrelasjoner.

”Men det er klart at volden blir mindre grov enn den du ser når menn mishandler. Så ser du at volden er grovere.” (KS 2)

Når vold fra kvinner oppfattes som ufarlig blir det tatt mindre seriøst enn menns vold. Sogn og Hjemdal hevder at etablerte kjønnsforståelser kan virke som hindringer for menn når det gjelder å anse og definere seg selv som offer og overgrepsofsatte (2010:19). Dette mener jeg kan relateres til lesbiske kvinner også. At de blir utsatt for vold og trusler fra en utradisjonell overgriper (kvinne) ser ut til å ha påvirket flere av mine informanter. Voldsopplevelsene kan muligens være lik kvinner utsatt for mannlig voldsutøver, men det ser ut til å bli forstått forskjellig.

5.2.2 Ønskelige tilbud

Flere av kvinnene uttrykker at det ville vært fint med et slags tilbud de kunne benyttet seg av etter de kom ut av det voldelige forholdet. Muligheten til å prate med andre om det som har skjedd ser ut til å være det viktigste for dem.

Nora mener støttegrupper spesielt for lesbiske og bifile kvinner kunne være en mulighet for henne.

”Ja, det burde jo det, for det er ikke så veldig mange som hører om det, og heller ikke tar det. Som jeg vet om, like seriøst som i et hetero forhold. Så det burde jo være noe spesielt, for dem også da, for at vi kan..eh... Føle seg litt mer tatt i mot, på en måte, ja, det er litt vanskelig å forklare, men... Ja, jeg syntes det burde vært noe spesielt for lesbiske (...).”(Nora)

Hun sier det ville være godt å møte andre i samme situasjon. Også Stine kunne tenke seg et tilbud for å kunne prate om problemene. Hun ønsker blant annet noen å snakke med som kunne forstå at det var relasjonen som presset henne til å gjøre kriminelle handlinger¹⁵. For henne er det ikke av betydning om det er et tilbud kun for lesbiske kvinner eller ikke.

Både Eva og Sonay mener et tilbud om å prate med psykolog er ønskelig.

”Jeg tror, nå vet ikke jeg hvordan det fungerer på krisesenter og sånne ting, men jeg tror at når... at psykiatrien burde hatt, eller i hvertfall kunne ha prate med psykolog, eller hvertfall at man hadde tilbudet til det så det skulle jeg ønske det var bedre tilbud på.” (Eva)

Eva har opplevd at en lege har vurdert henne til å være for ”frisk” til å få denne typen tilbud. Sonay mener at uten kompetent fagperson vil det være alt for lett å dra tilbake til partner for voldsutsatte kvinner, og hun henviser da både til heterofile og lesbiske forhold. Et av problemene ved å oppsøke krisesenter er at kvinnene som kommer føler seg ensomme og skyldige, og dermed ofte reiser tilbake til voldelig partner. Sonay mener at et bedre tilbud i retning psykolog kan forhindre dette.

I motsetning til de andre mener Mari at noen form for tilbud ikke ville være aktuelt for henne.

Det er tydelig at flere av kvinnene ikke har tenkt på krisesenter som en mulighet. Stort sett sier de at et tilbud ville vært fint, men ikke nødvendigvis bare for lesbiske kvinner.

¹⁵ Se sitat Stine side 93-94.

5.3 Gjensidig uvitenhet

Det kan se ut til at bildet vi har av voldsproblemer med stor V – menn som brutalt banker opp sine kvinnelige partnere – både bidrar til at krisesentre er mindre oppmerksomme på muligheten for at lesbiske kvinner blir utsatt for vold i parforhold, og at kvinnene selv ikke opplever krisesenteret som et aktuelt alternativ. Forholdet mellom voldsutsatte lesbiske kvinner og krisesentrene mener jeg kan karakteriseres som *gjensidig uvitenhet*. Både tallmaterialet og intervjuene, med henholdsvis de voldsutsatte kvinnene og krisesentrene, peker i denne retningen. Samtidig viser kommentarene fra andre krisesentre at dette er noe de vet lite om.

Er krisesenter et alternativ for lesbiske kvinner? Jeg vil mene ja. De er velkomne på lik linje med andre voldsutsatte kvinner. Det er et behov for å synliggjøre kvinner som voldsutøvere generelt, og vold i lesbiske parforhold spesielt. Grupper som ikke naturlig regnes inn i voldsproblematikken må likevel også inkluderes.

6. DE VIKTIGE RELASJONENE

Alle kvinnene fremhever betydningen av å ha familie og venner som støtte etter det de har vært igjennom. Til tross for at de hovedsakelig får positive reaksjoner dukker det likevel opp noen problemer. Hvilken betydning spiller de kulturelle forestillingene om kjønn og vold for hvordan familie og venner møter de voldsutsatte kvinnene?

6.1 Familie og venner

Flere av kvinnene ser ikke krisesenter som en mulighet, de har ikke engang tenkt tanken før jeg nevner det. Familie og venner, derimot, blir ofte nevnt som et viktig. Det blir stadig fremhevet når det spørres om de har oppsøkt krisesenter, og om hva som er viktig for å komme ut av et voldelig forhold. Kanskje krisesentre kun anses som en siste utvei dersom en verken har familie eller venner rundt seg?

”Jeg prater med venner, det er de som støtter meg opp.” (Eva)

”Nei, jeg følte ikke at jeg trengte det [krisesenter], ikke når jeg klarte å tenke så langt som på et krisesenter. Da hadde jeg venner, jentungen og familien min som hjalp meg masse.” (Lise)

Lise mener at dersom hun ikke hadde hatt venner så ville hun kontaktet et krisesenter. Det er av betydning for henne at familien og vennene hørte på hva hun hadde å si, at hun kunne ha noen å betro seg til. Dette var også viktig for Beate som forteller at hun pratet med en veldig god venninne etter at forholdet hennes tok slutt.

Stort sett har kvinnene opplevd å bli møtt med positive reaksjoner når de har fortalt venner eller familie hva de har gått igjennom. De har støttet kvinnene gjennom vanskelige forhold og stilt opp når det har vært behov og ønske om det.

”De [venner] har jo sagt veldig mye, at de har lyst til å dra dit og ta igjen for meg, på en måte. Eh... Jeg tror ikke de ville gjort det og jeg tror ikke de gjør det, men... Samtidig så føles det godt å høre det fordi de er på min side, på en måte.” (Nora)

”(...) mamma og pappa, de tok initiativ til at vi skulle snakke, eller ta en prat på et familievernsenter. For de syntes det var veldig vanskelig å snakke med meg der hjemme, og det skjønner jeg jo. Så jeg bare snakket med mamma og pappa, ja, sammen med en sånn familierådgiver person.” (Stine)

Stine forteller at foreldrene hennes forsøkte å hjelpe, og ønsket å komme i dialog med henne. Da de var bekymret med tanke på hva kjæresten til Stine kunne finne på hadde de et møte med en familierådgiver. Også kollegaer på jobben til Stine ville gjøre det de kunne for å støtte henne.

”Til og med de på jobben min sa jo det. Jeg jobbet jo et sted i fire år, og de kjente meg veldig godt, og vi hadde det veldig bra sosialt utenom også, og de sa det at vi vet jo hva som er problemet, vi kan hjelpe deg, med penger og hva det skulle være så du kommer deg bort derfra.” (Stine)

Noen av informantene har lite eller ingen kontakt med familien, slik som Mari. Da kan det se ut til at venner blir ekstra betydningsfulle. To av Maris venner har til og med vært vitne til en av voldsepisodene hun ble utsatt for.

”Ja, jeg var jævli glad for at jeg hadde med meg de for å si det sånn. Fy faen.” (Mari)

På denne måten fikk vennene hennes sett med egne øyne at kjæresten hennes var. Situasjonen ble så ille at de så seg nødt til å gripe inn. Til vanlig mener Mari at dette er temaer en ikke prater om, men hun setter pris på at tre av hennes venner vet hva hun har opplevd.

Ved å få medhold fra de nære omgivelsene og bli tatt på alvor kan det være lettere for kvinnene å se at det de ble utsatt for ikke var noe de fortjente. Stine ble fortalt av sine venner at ”det her er ikke bra” og hun forteller at vennene har spilt en stor rolle. Ristock finner at venners støtte er viktig med tanke på at de kan definere den voldelige kjærestens handlinger som mishandling (2002:94). Det gir opplevelsene mer gyldighet.

Amerikanske forhold har ikke nødvendigvis overføringsverdi til norske, men betydningen av familie og venner har flere likhetstrekk med mine funn. Renzetti (1992) og Ristock (2002)

finner at desto mer behjelpelige familien viste seg å være, jo fortere ble det voldelige forholdet avsluttet (ibid). En hovedvekt av deres informanter rangerte venners hjelp og støtte som svært verdifull.

6.1.1 En følelse av skam

Selv om kvinnene trekker frem støtte fra familie og venner som viktig når det gjelder å komme ut av et voldelig forhold, samt muligheten til å prate med noen i tiden etter, er det flere utfordringer som dukker opp.

”I: Did your family or friends know about these things?

S: A little bit. My stepmother knows most part of it. And she is the only one I can talk with, because I feel so ashamed, you know? Because there were so many times we were breaking up and then I was talking with my family and I was going back to her, I felt so ashamed at the end. That makes you feel so lonely, and that’s the reason why you are attaching your partner more than ever. Because you are destroying all of your social relationships, you know? Your family, your friends, because I felt like my family and friends sees me like a very weak, sick, not normal person. So, and I felt so ashamed.“ (Sonay)

Sonay beskriver tydelig skammen hun følte overfor venner da hun gikk mye inn og ut av forholdet. Vennene hennes fortalte henne til stadighet at forholdet ikke var bra og ba henne holde seg unna ekskona si. Dette medførte at hun følte seg skyldig hver gang hun bodde hos en venninne og sluttet etter hvert med det. Hun opplevde at hun ikke har rett til å være lei seg og skjulte i stedet følelsene sine. Hun ønsket ikke å bry vennene sine mer. På denne måten forteller Sonay at det blir lett å gå tilbake til partneren sin.

“The only person who is able to understand this is my partner, because she is facing the same problems as me. She is the only one who can understand me, then I was attaching more. And more.” (...) “This is the results with the shit relationships also. You feel so ashamed talking to your friends.” (Sonay)

Ensomhetsfølelsen kom tilbake og det fremsto som det beste alternativet for Sonay å oppsøke ekskona igjen. På den måten slapp hun samtidig unna skammen hun kjente på da hun ba venner om hjelp. Dette er en av grunnene til at hun oppsøkte krisesenter, og bodde der. Sonay

forklarer at hun opplever vennskap i Norge som å være annerledes enn vennskap i hennes hjemland. Hun mener at de norske vennene hennes er mer distanserte og at synes de viser lite følelser. Derfor synes hun det blir problematisk å fortelle dem hvordan hun har det, fordi hun hele tiden føler at de er lei av å høre om hennes trøblete forhold. Dette mener hun påvirker opplevelsen av skam.

Både Nora og Sonay forteller at de ikke ønsker å si noe særlig til familien.

“Sometimes I feel lonely; my brother is not talking to me, not much. Yah... And, I’m not talking to my father much because he is a bit sick and I don’t want to make him worried. And, my relationship with my father is very good, so he feel so sorry when I am sorry. So, I’m not talking much with him.” (Sonay)

N: Jo venner, jeg har jo snakka med venner og... jeg får veldig mye støtte derfra. Men familien min, de vet ingenting.

I: *Har du tenkt å fortelle noe til dem?*

N: Nei..

I: *Nei? Er det en grunn til at du ikke vil si det til dem?*

N: Eh... Jeg vet ikke... De, familien min, vi snakker liksom ikke om sånn på en måte... også vil jeg jo ikke at de skal bekymre seg, og sånne ting da. (Nora)

De vil ikke at foreldrene skal bli bekymret eller lei seg, og velger i stedet å la være å si noe til dem om sin situasjon. I intervjuet med Nora kom det etter hvert frem ytterligere et hinder som årsak til at hun har valgt å hemmeligholde mishandlingen. Hun er ikke åpen som lesbisk overfor familien. Slike funn gjøres også av Renzetti (1992) og Ristock (2002). Flere av deres informanter indikerer at de skjuler volden for familien fordi de ikke ønsker å fortelle om sin seksuelle legning. De frykter at det vil medføre homofobiske reaksjoner og forsterke deres negative holdninger mot lesbiske.

6.1.2 Å bli trodd

Å bli trodd er ikke bare et problem som dukker opp i forhold til krisesentre. Beates historie belyser at det kan være vanskelig for venner å avgjøre hvem av partene i et forhold en skal tro

på. Særlig dersom de har vennskapelige relasjoner med begge. Det tok lang tid før Beate fikk overbevist sine venner om at det var kjæresten som utsatt henne for vold.

”Vi hadde jo mange felles venner, og det som skjedde det var vel egentlig det at hun slang masse dritt til disse vennene om at jeg hadde sagt det og det, som jeg ikke hadde sagt i det hele tatt. Også gikk det utover meg!” (Beate)

Hun forteller at hun ikke ble trodd uansett hva hun sa. Å ikke ha blåmerker eller andre skader å vise til medfører ofte at voldsutsatte lesbiske kvinner ikke blir trodd av venner (ibid). Når volden er av ikke-fysisk karakter kan det være vanskelig å sette seg inn i situasjonen. Som en av Renzettis informanter sier; ”du kan ikke si hun tvinger meg til å bytte tv-kanal. Det fungerer ikke som noe bevis” ([min oversettelse] 1992:102). Den aktuelle kvinnen delte vennegjeng med partneren og det ble vanskelig for vennene å avgjøre hvem som løy. Beate forklarer hvordan hun lenge ble oppfattet som å være den ”skyldige” i forholdet. Det var først i ettertid da en av hennes venner opplevde ekskjæresten til Beate som ubehagelig selv at hun trodde på Beates historie.

6.2 ”Men er det så ille da?”

Nora har erfart at venner ikke har skjønt alvorret i situasjonen hun levde i. En kamerat ertet henne fordi han mente at hun hadde vært i en ”chickfight”, og lo av det. En venninne mente at ”det kan ikke ha vært spesielt ille, hvis du blir slått av en jente? I forhold til en gutt”. Det skulle gjøre mer vondt hvis en mann slo enn hvis en jente gjorde det da. Jeg spurte Nora hva hun følte om vennenes uttalelser:

”Eh.. Jeg ble jo litt sint da, for da var det liksom som om jeg ikke hadde rett til å si at det som skjedde var feil, på en måte. Eh... og fordi, og jeg ble også sint fordi at jeg følte liksom ikke at hun hadde rett til å si det siden hun tydeligvis ikke forsto så mye av det. At hun snakker om ting som hun egentlig ikke har peiling på.” (Nora)

Kvinner anses som svakere enn menn, og dermed kan deres vold ufarliggjøres. Også andre lesbiske kvinner som har vært utsatt for vold av partneren opplever at venner minimerer betydningen av volden (Ristock 2002:95). På samme tid som sitatet belyser forestillinger om

kjønn viser det hvordan en ser for seg at et voldelig forhold skal være. Forestillingen om at volden må være brutal for at det skal tas seriøst blir dermed tydeliggjort (Lamb 1999). Desto verre fysiske opplevelser, desto mer legitim offerstatus.

Selv om det er tatt opp potensielle problemer er det viktig å understreke at det generelt er av stor betydning for kvinnene å ha familie og venner rundt seg. De fremstår som kvinnenes viktigste støttespillere.

7. OFFER

Offerperspektivet har spilt en viktig rolle i kampen for kvinners rettigheter ved å sette fokus på vold i nære relasjoner som et samfunnsproblem. Lamb (1999:3) fremhever at det finnes både fordeler og ulemper tilknyttet offerbegrepet. Offerstatusen og -rollen er blitt en kilde til kritikk når det presenteres som egenskaper ved en person og som en identitetskategori (Eggebø 2007:14). På en annen side kan anerkjennelse som offer være av stor betydning for å motta hjelp og støtte. Hvordan forstår mine informanter offerbegrepet, og hvilken innvirkning har det på deres offerforståelse? Det tas sikte på å finne hvilke offerkategorier kvinnene prater innen og se hva de kan og ikke kan identifisere seg med. Setter den sosiale konstruksjonen av offeret rammer for og påvirker dem? Det vil være av interesse å se om henholdsvis kvinner som lever i parforhold med kvinner og kvinner som lever i parforhold med menn innehar lignende oppfatning av offerbegrepet.

7.1 Offer – en kategori å identifisere seg med?

Offer som en kategori å identifisere seg med knyttes her opp til hvilke offerforståelser kvinnene snakker innen, og hvilke av disse kategoriene det er mulig for kvinnene å forstå seg selv i forhold til. Offer som relasjonelt, svakt og handlende subjekt viser seg å være de tre posisjonene som informantene mener de har adgang til. Preges de av kulturelle forestillinger om ideelle ofre og gjerningspersoner?

7.1.1 Relasjonelt offer

Begrepet offer kan forstås på mange måter, men om oftest knyttes det til en bestemt posisjon i forhold til en gjerningsperson; et offer er den som blir utsatt for overgrep eller krenkelser (Pape og Stefansen 2004, Nielsen og Snare 1998). En slik forståelse av begrepet kan betegnes som *relasjonelt* eller *juridisk*. På denne måten settes det ikke i sammenheng med individets egenskaper. Høigård forklarer hvordan dette var den opprinnelige meningen med offerbegrepet da det ble innført i forbindelse med vold i parforhold (1993:53). Hun henviser til hvordan det brukes om et offer i en trafikkulykke for å presisere den relasjonelle betydningen.

Samtlige av mine informanter ser offerbegrepet i et relasjonelt lys.

”Offer, altså det er jo den som er blitt utsatt for den volden som skjer.” (Beate)

Alle kvinnene, bortsett fra Nora, bekrefter at de er ofre når denne forståelsen ligger til grunn. Dette er noe de kan identifisere seg med.

”For jeg vet jo at jeg var jo et offer for henne. Og hennes, eh, måte å herske på, hva skal jeg kalle det, styre og stelle og manipulere og spille på følelser og, ja. At det var synd på henne og... Jeg har jo blitt et offer på grunnlag av hva hun har sagt og gjort da.” (Stine)

”But, as a matter of fact, yes, you are a victim, you know? Because, there is something that happened to you that you didn’t pick, you didn’t prefer to be inside of this situation, but you’ve been there because of this and that, and you are trapped. That makes you victim actually.” (Sonay)

Stine og Sonay legger vekt på at de ble gjort til et offer i situasjonen. Det skjer noe med en som ikke er ønsket. På denne måten har det ingen sammenheng med deres personlige egenskaper. Det er den situasjonsbestemte forståelsen alle kvinnene trekker frem. Når de forholder seg slik til begrepet blir det også lettere for dem å si at ”ja, jeg var et offer, *da*”. Sonay påpeker at dette er omstendigheter som alle kan havne i, hun mener det ikke har noe med hvem en er som person.

Nora på sin side forbinder ikke ordet offer med seg selv, til tross for at hun også innehar en relasjonell tolkning av begrepet. Hun er veldig usikker på hva hun mener om ordet offer og skjønner ikke helt hva jeg spør etter. Det er tydelig at hun ikke har reflektert over dette tidligere og har ikke plassert seg bevisst i en posisjon. Etter å ha tenkt litt sier hun at ” Det er vel noen som har blitt utsatt for noe de ikke burde ha blitt utsatt for.”

Eva fremhever det relasjonelle ved begrepet og kan identifisere seg med det.

”Jeg har vært offer i mange situasjoner, men... jeg vet da søren hva jeg skal svare på den jeg. (...) Nei, jeg tenker liksom aldri over den biten. Men, offer, det er vel å ha tatt skade av... av handlinger til andre.” (Eva)

Hun sidestiller overgrep, vold i nær relasjon og andre ulykker, og det synes som om hun ikke knytter offerbegrepet til egenskaper ved egen person. Hun forteller at hun har vært offer opptil flere ganger. Det blir tydelig at det er at posisjonen som utsatt Eva vektlegger.

Både Eva og flere av de andre kvinnene understreker at det er negativt ladet begrep. Det impliserer at man har blitt utsatt for en uønsket handling; noen har blitt påført skade.

”Altså er man et offer så har man blitt utsatt for en handling som ikke er bra.” (Beate)

”Et offer, det er jo absolutt negativt.” (Stine)

Mari inntar en klar negativ holdning til offerbegrepet, men mener likevel at objektivt sett så var hun et offer. Når hun beskriver ordet sier hun at ”det er jo noen det går utover, for å si det sånn”. Slik kan det virke som at hun aksepterer den posisjonen hun har vært i. I relasjonen var det hun som ble utsatt for de uønskede handlingene. Samtidig er det viktig for henne å skille mellom det *å bli utsatt* for voldelige handlinger og *å være et offer*. Hun vil ikke være et offer, det har ingenting med henne å gjøre. Lise stiller på lik linje med Mari ved å mislike begrepet. Imidlertid skriver hun: ”Men det var jo det jeg var. Et offer for vold”. Igjen blir den relasjonelle offerforståelsen tydeliggjort.

Hvilke mening kvinnene selv tillegger offerbegrepet, samt den kulturelle forståelsen av det, kan innvirke på om og hvordan kvinnene anvender begrepet om seg selv. En relasjonell eller juridisk offerforståelse peker seg ut til å være forståelsen kvinnene i størst grad kan identifisere seg med.

7.1.2 Offer som svak person

Den kulturelle forestillingen om offeret gjør at begrepet i mange sammenhenger knyttes til passive, hjelpeløse og svake mennesker. Det oppleves som skammelig å være et offer (Lamb 1999). Samtidig skapes det et bilde av svake ofre som ikke kan endre eller påvirke situasjonen de er i. Den hjelpeløse kvinnen er avhengig av hjelp for å kunne tre ut av forholdet (Andersson og Lundberg 2001:63). Det vekker negative assosiasjoner som relateres til individuelle karakteristikk og personlige egenskaper. Når begrepet benyttes som en

beskrivelse av den voldsutsatte kvinnen blir det derfor problematisk. Mange ofre misliker at dette begrepet brukes om dem nettopp fordi det gjenoppretter den opprinnelige følelsen av hjelpeløshet og sårbarhet (Lamb 1999:126). Til tross for at alle informantene bekrefter en relasjonell forståelse av offer så er ikke det den eneste oppfatningen som dukker opp i intervjuene. Tre av mine informanter, Lise, Sonay og Stine, misliker begrepet fordi de forbinder det med svake mennesker.

”Når man bruker ordet offer så tenker jeg på et svakt lite menneske. Jeg så ikke meg selv på den måten. Men jeg var jo det.” (...) ”Jeg tenkte ofte at dette klarer jeg ikke mer, jeg vil ikke mer. Men jeg klarte ikke gå. Det endte med at jeg begynte med selvskading. Jeg var lenge så langt nede at jeg ikke klarte å jobbe, jeg sov stort sett hele dagen.” (Lise)

Ut i fra det hun skriver kan en anta at hun anser seg selv som å ha vært et ynkeligere menneske da hun ble utsatt for vold. Selv om hun ikke forstår seg selv på denne måten lenger later det til at hun forbinder offer med en svak personlighet. En årsak til at hun ikke ønsker å bruke dette om seg selv kan komme av at det blir satt i sammenheng med de negative handlingene hun ble utsatt for, som minner henne på hvordan hun fremsto som forsvarsløs og passiv. Hun var et offer da, men den svakheten hun utviste er ikke lenger gjeldende. På denne måten blir offerposisjonen ”svak” mulig å identifisere seg med, om enn ikke ønskelig.

Både Sonay og Stine forklarer hvordan de oppfattet seg selv som svake da de var i forholdet med en voldelig partner. Nå ønsker de i stedet å tre ut av den ufordelaktige rollen.

“This is the word I don’t want to use on myself. Because if I victimize myself then I will be victim... And also the thing is, in this kind of relationship this is the thing they are trying to make you feel like. That you are victim.” (Sonay)

Sonay bruker ordene ”å gjøre seg selv til et offer”, og det kan forstås som at hun lager et skille mellom å bli gjort til offer av den andre personen og å gjøre det selv. Hun forteller hvordan hun i forholdet gjorde seg selv til et offer. Dette relateres til at hun etter et visst punkt gav opp kampen.

“I’m thinking, there was a period in my relationship, a very short period, maybe two months or something, I was victimizing myself. And I was like, because there is a certain point where you just give up the fight. And you just think “whatever”, she can shout at me, she can hit me, she can get drunk, she can sleep with others...” (Sonay)

Dette var en periode hvor vennene til Sonay ofte sa “stakkars deg” og syntes synd på henne. I og med at hun ikke fikk noen annen positiv oppmerksomhet av venner eller partner tror Sonay at dette gjorde henne ”avhengig” av å være stakkarslig. Igjen blir offer knyttet til svake og negative egenskaper som en ikke vil forbindes med. Motstanden mot å se seg selv på denne måten finne jeg også hos Stine. Hun beskriver hvordan hun overhode ikke forstår seg selv som et offer i dag. I likhet med Sonay sier hun at hun på mange måter gjorde seg selv til offer i relasjonen. Hun laget unnskyldninger for kjærestens voldsutøvelse ved å anta at det hun gjorde var tilknyttet overgrepserfaringer kjæresten hadde hatt tidligere i livet. Stine mener at ved å stakkarsliggjøre kjæresten sin ”godtok” hun volden. Hun betegner seg selv med mange negative egenskaper den tiden hun var i forholdet, og setter dette i sammenheng med at hun var et offer.

”Nei, jeg høres ut som den pingla og usikker og... men, jeg ble helt sånn utsletta, jeg var ikke meg selv i det hele tatt på slutten.”(...) det er ikke noe jeg går rundt og er stolt av, det er på en måte et tilbakelagt stadium. ” (Stine)

Slike svake personlighetstrekk er egenskaper hun nå ikke kjenner seg igjen i. Hun fremhever flere ganger at den hun var i forholdet ikke er slik hun vanligvis er. Hun er ikke et svakt menneske.

Denne offerposisjon er mulig å oppnå gjennom kulturens måte å forstå offer på.

Karakteristikk som svak er imidlertid ikke noe kvinnene ønsker å identifisere seg med. Det fastslås at dette er noe de ikke er stolte av, det var ingen heldig situasjon. Både Sonay, Lise og Stine ser ut til å oppfatte seg som andre personer nå enn den de var i den voldelige relasjonen. Det kommer tydelig frem at de distanserer seg fra en offerposisjon som medfører at de får tilskrevet egenskaper som svake og hjelpeløse.

7.1.3 Et handlende subjekt

I intervjuene kommer det frem at flere kvinner forstår seg selv som handlende subjekter. Et offer som er aktivt og selvstendig blir ofte tolket som å være kontrasten til et passivt offer. Særlig Stine er opptatt av å forklare hvordan hun ikke var seg selv i den voldelige relasjonen. Kvaliteter som svak svarer ikke til hennes person, og hun beskriver seg som å være motsetningen til et offer.

”Jeg er jo sterk fysisk, og jeg har jo den militære bakgrunnen.”(Stine)

Hun ser seg selv som en sterk person, både fysisk og mentalt, og understreker dette ved å vise hvordan andre også beskriver henne slik. Stine er klar på at hun ikke oppfatter seg som et offer nå, og tar avstand fra den hun mener hun fremsto som i forholdet. Å inneha personlige egenskaper som setter likhetstegn med styrke trekkes frem som viktig for å kunne bryte med en voldelig og destruktiv partner.

”Så, men jeg tenker bare sånn, det er veldig mange som ikke er så... bevisste på seg selv da, og hva de tenker å sånn. Og kanskje har den mentale styrken. Og de tror jeg sliter, og antakelig ikke kommer ut av sånne forhold.” (Stine)

Såkalte ”svake mennesker” antar hun ikke klarer å komme ut av voldelige forhold. På denne måten fremhever Stine ytterligere at hun ikke ser på seg selv som et offer.

Både Stine, Sonay og Lise viser at de ikke er hjelpeløse ved at de selv tok initiativet til å avslutte forholdet med kjæresten. På denne måten kunne de tre ut av den negative offerrollen. De understreker viktigheten av å kunne ta et bevisst valg om å forlate det destruktive forholdet. Det er av stor betydning for å kunne forstå seg selv som et handlende subjekt.

”Jeg finnes ikke bitter eller noe, jeg er bare veldig glad for å kunne gjøre valg, og velge henne ut av livet mitt. Det er det det handler om.” (Stine)

“Because there is a process to heal myself, you know, that’s why I don’t want to victimize myself anymore. I’m just trying to accept the fact, like what happened, this is happened and I

am no longer a victim since [I]decided not to be in this relationship anymore. I think this is where you can stop being a victim.” (Sonay)

Når en har tatt et valg om å forlate forholdet og aksepterer det som har skjedd, da kan en si til seg selv at man ikke er et offer lenger. Stine forsto at hun måtte ta en avgjørelse da søsteren og niesen hennes ikke lenger ville komme på besøk. Hun ble nødt til å velge mellom familien og samboeren. Hun forklarer at det handler om å innse at noe er galt.

Å ta egne valg, og samtidig ikke se seg selv som et svakt offer, kan også være et stadium i en prosess. Lamb hevder at mange voldsutsatte blir skeptisk til å bruke offerbegrepet om seg selv når de har gått videre fordi det impliserer ugunstige karakteristikk (1999:111). En posisjon som ”handlende subjekt” fremstår derimot som en ønskelig og positiv forståelse å identifisere seg med. Ericsson forklarer at offerposisjonen som assosieres med svak ikke nødvendigvis betyr at kvinner ikke kan handle, men at den setter grenser for hvilke strategier som er tilgjengelige (1993:80). En offerposisjon sammenfaller med en underordnet posisjon, mens en overordnet posisjon, derimot, kan gi andre muligheter og større spillerom for kvinnene.

Eva på sin side fremhever at hun måtte gå i seg selv å finne styrken og velge å bryte sine egne grenser for å forlate forholdet. Hun ser det som nødvendig å bli en annen person enn den hun egentlig er.

”Jeg er nødt til å være egoistisk, og skite i samvittigheten rett og slett, og bare være knall hard. (...) Så du må velge. Leve eller overleve” (Eva)

Hun føler at hun måtte oppføre seg som en drittsekk for å slippe unna den tidligere partneren sin. Hennes utsagn gjenspeiler en problematisk side ved å fremstå som et handlende subjekt. Et offer skal være aktivt, men ikke for aktivt, da blir hun sett som skyldig i egen viktimisering (Christie 2001). Eva trekker frem negative egenskaper hun må ikke seg for å kunne være et handlende subjekt, og for henne opplevdes det som en uønsket posisjon.

Kvinnene avviser offerforståelsen på bakgrunn av at de ikke vil se seg selv som svake ofre, men i stedet fremstå som handlende subjekter. En slik avvisning kan imidlertid by på problemer. Ericsson (1993) beskriver hvordan potensielle samfunnsproblemer på denne måten

kan usynliggjøres. Egenskaper tilknyttet styrke blir ofte satt i forbindelse med skyld. Slik kan kvinnene anses som medskyldige i egen viktisering, og volden blir dermed ikke sett eller utfordret.

Det kan se ut til at den sosiale konstruksjonen av et offer som svak påvirker flere av de lesbiske kvinnene til å identifisere seg med en posisjon som står i motsetning til det.

Egenskaper som fremhever styrke blir derfor vektlagt i stedet.

7.2 Offer som utilgjengelig posisjon?

Samtidig som kvinnene kan identifisere seg med og ha tilgang til noen offerkategorier finnes det også offerposisjoner som synes utilgjengelige. For både Mari og Nora fremstår ”offer” som noe de ikke kan identifisere seg med og er tilsynelatende en utilgjengelig posisjon. Mari fordi hun er ”stålkvinnen” og ser ut til å ha bestemte oppfatninger om hvem som kan være ofre. Nora på sin side føler mye skyld, og ser ut til å tenke at hun ikke er verdig en offerstatus. For Beate er en offerstatus utenfor rekkevidde da hun ikke anerkjennes av andre. Gjør offer- og mishandlingsforestillingerne at kvinnene ekskluderes fra en status som offer?

7.2.1 Stålkvinne versus offer – sammenligning med menn

Mari har en annerledes tilnærming til offerbegrepet enn de andre kvinnene. Hun er en dame med et ”tøft” image som fremhever at hun har et mannsdominert yrke og flest mannlige venner. Dette er noe hun legger vekt på når hun skal forklare hvorfor hun ikke liker å bruke ordet offer om seg selv. Hun synes det er veldig atypisk henne, og sier at det er totalt forskjellig fra hvordan hun oppfatter seg selv og hvordan hun tror at andre ser henne. Det tydeliggjøres at hun knytter ”offer” til egenskaper ved en person.

”Nei, det er ord som ikke passer meg, føler jeg” (...)”Folk går liksom rundt og kaller meg *stålkvinnen*. Ikke ”offer”.” (Mari)

Gjennom intervjuet med Mari finner jeg mange likhetstrekk sammenlignet med Malin Åkerstøms informanter i *Coola offer. Unga mäns balansering av brottsofferidentiteten* (2007). Den aktuelle artikkelen belyser hvordan unge menn utsatt for vold balanserer en identitet som mann med å være et offer. Disse to identitetene blir ofte beskrevet som uforenelige (ibid:429).

De forstås som motsetninger i den grad at en maskulin mann skal være sterk, dominant og har kontroll, mens et offer er svakt, uten kontroll og underlegen. Det blir derfor ikke ansett som maskuline egenskaper. Et slikt bilde har ikke Mari av seg selv, og for henne står ”stålkvinne” og ”offer” i motsetning til hverandre på samme måte som ”mann” og ”offer”. Malin Åkerström, Veronika Burcar og David Wästerfors peker på at kvinner også kan utføre og produsere maskulinitet, og dermed adoptere en maskulin diskurs (2011:3). I stedet for å beskrive seg selv som en mishandlet kvinne tar Mari avstand fra de antatte kvinnelige egenskapene som forbindes ved et offer. Det er de stakkars, heterofile kvinnene som er brutalt mishandlet Mari mener er ofre. Hun fokuserer på sine sterke sider og trekker dette frem som motsetninger til offerrollen. Hun sammenligner seg med menn når hun antar at menn som utsettes for vold av sine kvinnelige partnere sikkert føler det på samme måte som henne. Mari vil ikke være et offer, det har ingenting med henne å gjøre.

I Åkerstöms artikkel forklarer en av mennene at da han ble angrepet av en annen mann skulle han egentlig ta igjen. Han er ikke forsvarsløs, men fordi han benyttet begge armene til å bære to bager og var sliten etter trening, orket han bare ikke å slå tilbake (2007:8). Diskursen om menn inkluderer at han skal kunne forvare seg selv, og den unge mannen forsøker derfor å rettfærdiggjøre hvorfor han ikke gjengjeldte volden. På samme måte trekker også Mari frem at hun egentlig hadde det fysiske overtaket i forholdet.

”Altså, hun er bare en femti høy og liten og spinkel, og jeg.. Det er jo klart at jeg ikke er noen enorm kjempe, men, så (latter). Fysisk så har jeg overtaket da, egentlig. Men, ja. Jeg vet ikke helt. Nei, jeg kan ikke forklare det.”(...) ”Jeg tenker litt på hvordan i all verden skjedde det der? Jeg er ikke den som... lar meg plukke på vanligvis.” (Mari)

Hun hadde muligheten til å ta igjen, og hun sier at hun i ettertid har angret på at hun ikke gjorde det. Med tanke på at hun innehar egenskaper som gir assosiasjoner til det som forstås som maskuline kvaliteter er det uforståelig for henne at hun har blitt utsatt for vold. Det fremstår som om Mari på mange måter er preget av kulturelle forestillinger om kjønn og vold når hun presenterer seg selv. En femininisering av offerrollen ser ut til å gjøre den både utilgjengelig og uønskelig for Mari. Ved å sammenligne seg med menn og maskuline egenskaper distanserer hun seg dermed fra en status som offer og rollen det impliserer.

Samtidig som Mari tar avstand fra offerrollen ved å fremstille seg i lys av kulturelt forståtte mannlige egenskaper, bruker hun mye latter når hun forteller om voldshendelsene.

”Så, det skjedde jo ikke så ofte, det er ikke det. Men (latter), det var ikke så gøy når det skjedde!”

I tillegg toner hun ned alvorlighetsgraden med den fortellerstilen hun benytter. Hun sier for eksempel ”dette er en morsom historie” om en hendelse som ikke fremstår som så veldig morsom. Mari gir inntrykk av at det hun har blitt utsatt for ikke er noe annet enn hverdagslige hendelser. I likhet med de unge mennene som har blitt utsatt for vold, bagatelliserer og kamuflerer hun de voldelige episodene som at de ikke var så ille. Både Mari og Åkerströms informanter gjør dette med å le mye og fortelle om episodene i en lett og ledig tone (ibid). Ved å dra paralleller til maskulinitet og offer kan en se at Mari mener ofre er en bestemt type mennesker som ikke inkluderer henne.

”Det er ikke noe jeg har lyst til at folk skal gå og snakke om Mari som er et offer.” (Mari)

7.2.2 Ikke anerkjent som offer av andre

Offerbegrepet gir ikke bare negative assosiasjoner. Å bli anerkjent som offer kan vekke sympati og empati, befri vedkommende for ansvar, samt innebære tilgang til flere rettigheter (Åkerstom og Sahlin 2001, Pape og Stefansen 2004). Slik kan offerrollen fremstilles som attraktiv.

Beate skiller seg ut fra de andre kvinnene ved måten hun prater om offer på. Hun innehar en relasjonell forståelse av offer, og i løpet av intervjuet gir hun uttrykk for at hun ønsker å få status som offer. Hun vil defineres som den parten i forholdet som ”ikke gjorde noe galt”.

”Altså, det er jo noen [voldsutøvere] som vil ha seg selv til å bli ofre, selv om de har gjort handlingene så skal de selv være offeret liksom. Det er veldig mange som stiller seg selv i en posisjon om at det er de som er offeret og hele tiden liksom. Men det er jo ikke sånn, det er jo de som har vært utsatt for handlingen som blir ofre. Som sitter igjen der og lur på hva galt har jeg gjort selv om vi egentlig ikke har gjort noe galt.” (Beate)

Flere av kvinnene er opptatt av at de ikke er ofre lenger eller de ønsker ikke å bruke dette begrepet om seg selv. Disse kvinnene forteller at venner og familie har anerkjent dem som ofre og voldsutsatte i forholdene de var i, og på en slik måte bekreftet at volden de opplevde ikke skulle ha funnet sted. Dermed kunne de legitimere å forstå seg selv som ofre i et relasjonelt lys. Når det gjelder Beate kan det se ut til at hun ikke ble ansett som offeret i forholdet. Hun antyder gjennom hele intervjuet at hun var den som stadig ble utpekt som syndebukken, fordi henne ekskjæreste fikk deres venner til å tro at Beate var slem.”Også ble jo liksom jeg den skyldig selv om jeg ikke hadde gjort noe galt.” I lys av dette later det til at Beate har et behov for å bli identifisert som ”offeret”. Dette tolker jeg også av hennes utsagn om at det hadde vært bedre å bli utsatt for fysisk vold slik at volden på denne måten hadde blitt synlig for andre i form av skader.

”Selv om jeg går og smiler hele dagen så betyr ikke det at jeg har det så veldig bra. Man prøver jo å gi et inntrykk av at ting er bedre enn det er. Når folk skal se at man har det trasig, så hadde det vært bedre og brukket beinet, for å si det sånn. Da ser folk at du virkelig har det vondt.”(Beate)

Hun ønsker sympatien og ansvarsfriheten som følger med en offerrolle, men det har hun ikke oppnådd. Det er først i ettertid at noen av hennes venner tror henne. Beate forteller at hun gjerne kunne ha stilt opp i et avisintervju ”med bilde og det hele” for å fortelle om det hun har blitt utsatt for. Dette forstår jeg som ytterligere et behov for at hennes opplevelse skal ses og aksepteres; hun var offeret i forholdet.

Renzetti beskriver hvordan viktimisering ofte handler om en sosial definisjon som ikke bare gis av den utsatte selv. En må også fremstå som offer overfor andre; venner, familie og ulike hjelpeinstanser (1992:88). Å oppnå legitim status som offer er knyttet til at de må bevise sin verdighet som et riktig offer. Anerkjennelse fra andre fremstår dermed som veldig viktig. En kan se likheter med den tiden da kvinnene i heterofile forhold skulle synliggjøres som ofre for menns vold. Offerkonseptet var en lettelse da det ble innført, både moralsk og politisk, fordi det endret den gjengse oppfatningen om skyld og ansvar (Høigård 1993:52, Ericsson 1993). Men, i Beates situasjon blir en offerposisjon nærmest utilgjengelig grunnet mangel på andres forståelse av henne som et offer. I stedet for å få sympati mener hun å bli stemplet som skyldig. Dermed oppnår ikke hun ansvarsfriheten som kan følge med en status som offer.

”Altså, før det så var alt egentlig veldig greit, så kom hun inn i bildet så ble det sånn at jeg skulle prøve den ene jobben etter den andre, ting ble for masse, jeg hadde for mye å tenke på, jeg ble sliten og orket ikke å gå på jobb, så sa jeg fra meg den ene jobben etter den andre. Ikke engang en vikarjobb i en barnehage greide jeg. Så da var det liksom sånn, eh, jeg sa at jeg ikke orka mer, også lot jeg være å komme, så ble jeg sykemeldt, også har man den der... Som går igjen og går igjen.” (Beate)

Beate forklarer at hun ikke hadde psykiske problemer før hun ble sammen med sin daværende kjæreste, men etter dette forholdet opplever hun å ha blitt veldig psykisk nedbrutt. Det har fått innvirkning på hennes jobbsituasjon og hun klarte ikke å fullføre fagbrevet hun hadde påbegynt. Å vise til voldens konsekvenser kan være en måte for Beate å oppnå status som offer.

7.2.3 Skyld – uverdige ofre?

Nora er den av kvinnene som avviser å forstå seg selv som et offer, både på et relasjonelt og et individuelt plan.

”Eh... Jeg synes det blir for stort og egoistisk, på en måte. Fordi at... Ja, det føles liksom som om jeg synes synd på meg selv da, på en måte. Og jeg vil ikke.. og jeg synes ikke det blir noe bra å synes synd på seg selv, på en måte.” (Nora)

På denne måten ser det ut til at Nora knytter tildelingen av offerstatusen til en spesiell måte å oppføre seg på. Det er greit å synes synd på andre, men hun forventer av både seg selv og andre at de ikke synes synd på seg selv. I likhet med Beate, uttrykker Nora at for å forstås som et legitimt offer må statusen som offer gis fra andre.

Samtidig peker hun på et vesentlig poeng i forbindelse med offerbegrepet; spørsmålet om *skyld*. Offerrollen bærer i seg et sett av forventninger om oppførsel og egenskaper (Pape og Stefansen 2004). For å fremstå som et verdig eller ekte offer må ulike kriterier være oppfylt. I forhold til forestillingen om det ideelle offer skal den utsatte være uskyldig i egen viktisering. Noras motvilje mot å identifisere seg selv som offer kan knyttes til at hun føler seg skyldig i voldshandlingene. Hun uttrykker at hun fortjente det hun ble utsatt for.

”(...) men hvis jeg leser eller hører om andre det skjer med så er det jo helt forferdelig. Men så tenker jeg at jeg har fortjent det da.” (...)”Fordi at jeg er som jeg er, og jeg har sikkert gjort veldig mange feil som har fått henne til å gjøre det, og ja... Fordi hun sa jo at det var så mye jeg gjorde som var feil, og da trodde jeg på henne, på en måte, at det virkelig var feil.” (...) ”Hvis jeg sa noe, så var jeg enten barnslig og jeg var dum og sånt ting da. Så jeg tenkte jo det at ja, jeg er dum, jeg må slutte å være dum. Og, kanskje det hjelper.” (Nora)

Lamb forklarer at ofre i stor grad klandrer seg selv i voldelige forhold (1996:22). Når Nora tenker på andre som har blitt utsatt for det samme er det kanskje lettere å se at det ikke var deres skyld. Dermed ”fortjener” de at andre synes synd på dem, selv om det er underforstått at de ikke skal synes det selv. Som vist tidligere fremstilles bildet av offeret som å være rent og skyldfritt (Lamb 1999). Nora ser ut til å oppfatte seg selv som skyldig og er derfor ikke verdig en offerstatus. Slik fremstår offerposisjonen som utilgjengelig for henne. Hennes tanker om skyld kan kanskje medføre at det blir vanskelig å godta en relasjonell offerforståelse? Å oppleve seg som skyldig fremstår som uforenelig med å anse seg selv som et offer.

7.3 Heteroseksuelle og lesbiske kvinners offerforståelse

I litteratur og forskning om kvinner utsatt for menns vold har mange klare negative holdninger til offerbegrepet. Lamb spør seg: ”hvorfør hater disse kvinnene å bli kalt ofre?” (1999:125). Hun svarer på dette ved å si at begrepet ikke favner hele opplevelsen kvinnene har blitt utsatt for. Det gir konnotasjoner som fremhever uønskede kvaliteter ved kvinnene. Solveig Laugerud (2007) opplevde at informantene hennes mislikte å bli omtalt som ofre, og protesterte derfor mot en slik ordbruk. Kvinner i heterofile relasjoner er tydelige på at dette begrepet føles krenkende når det blir satt i sammenheng med personlig identitet og egenskaper som utelukker handling og endringspotensial. Dermed avviser de det på bakgrunn av de negative assosiasjonene det gir.

Kvinnene i mitt materiale er mer usikre på hva de mener om begrepet offer.

”Nei, jeg tenker liksom aldri over den biten.” (Eva)

Eva og flere av de andre kvinnene uttrykker under intervjuet at de ikke har gjort seg noe særlige tanker om dette, utover den relasjonelle og juridiske forståelsen. Dette gjelder også Mari, som tydelig ikke liker å se ”offer” i sammenheng med seg selv. Selv om kvinnene forholder seg usikre til hva de mener om begrepet ser de ut til, bevisst eller ubevisst, å plassere seg innenfor ulike offerkategorier. Flere av dem forklarer at de ikke liker å forstå seg selv som svak, men ønsker i stedet å posisjonere seg som et handlende subjekt som tar egne valg. Å plassere seg på denne måten er sammenfallende med synspunkter kvinner utsatt for vold av menn ofte uttrykker. Forskjellen mellom de lesbiske kvinnene og synspunkter som heterofile kvinner uttaler i forskning om kvinnemishandling blir dermed at de sistnevnte tar et tydeligere standpunkt til at de ikke vil være ofre, fordi det forbindes med svakhetstegn. Med andre ord skiller de seg ikke fra hverandre, men de lesbiske kvinnene har ikke tenkt så mye over offer i forbindelse med egne erfaringer. Dette kan relateres til den manglende kunnskapen og oppmerksomheten rundt vold i likekjønnede forhold. Tausheten omkring temaet har likhetstrekk med den gangen menns vold mot kvinner ikke ble ansett som et samfunnsproblem. Kvinner som ofre for andre kvinners vold i intime parforhold har til nå ikke blitt tatt med i betraktningen. Slik kan mine informanternes usikkerhet og manglende meninger omkring begrepet forstås som å være et resultat av at vold i likekjønnede parrelasjoner ikke er problematisert eller anerkjent i samfunnet. Til tross for kulturelle forestillinger i samfunnet later gjerningspersonens kjønn ikke til å påvirke de lesbiske kvinnenes offerforståelse i stor grad.

Sonay er den av mine informanter som skiller seg fra de andre ved å ha en annerledes kulturell bakgrunn. Hun peker på en faktor som kan være svært vesentlig i relasjon til partnervold. For at et forhold skal kunne defineres som voldelige må omstendighetene ligge til rette for det. På denne måten setter hun søkelyset på noe som kan være av avgjørende betydning med tanke på hvordan kvinner som lever i parforhold med en kvinne, og kvinner som lever med menn, forstår sin situasjon. Hun tar utgangspunkt i en lesbisk venninne som bor i landet hun kommer fra. I følge Sonay blir venninnen utsatt for mye vold i forholdet av både ikke-fysisk, fysisk og seksuell art. Selv opplever ikke venninnen dette som vold, hun forstår det som en normal del av hverdagen. Dersom de samme handlingene hadde vært utøvet av en mann ville det derimot ha blitt definert som vold. Betydningen og meningen som volden tildeles, relateres dermed til hvilken ramme handlingene skjer innenfor.

Overgrepssrollen blir forstått i en heteronormativ setting hvor den er maskulinisert. I en homofil eller lesbisk sammenheng blir ikke volden definert eller forstått på samme måte som når en mann utsetter sin kvinnelige partner for det. Sonay mener at slike tilfeller heller ikke er uvanlig i det norske, lesbiske miljøet.

“It’s so often when I was here, they broke up and the partner is seeing her ex-partner in a bar and just going in and slapping the face. For so many lesbian people it’s a part of the drama, they don’t even call it violence. You know?” (Sonay)

Likheten mellom ”husbråk” innad i familier, og ”drama” i det lesbiske miljøet tydeliggjør at manglende anerkjennelse kan resultere i en form for normalisering av volden. Både Stine og Sonay peker på at det er mye ”drama” i det lesbiske miljøet, blant annet mellom par. Likevel blir disse handlingene forstått som å være en del av alminnelige konflikter. Det blir ikke definert som vold av kvinner innad i miljøet. Ristock (2002) tydeliggjør dette ved å vise til historier om vold og misbruk innen det lesbiske og feministiske miljøet i Canada. Såkalte ”dårlige forhold” blir ikke forstått som et problem av lesbiske i miljøet, men som individuelle vanskeligheter. Volden anses ofte som en normal del av forholdet (Renzetti 1992:103).

I en norsk kontekst kan dette settes i sammenheng med at det ikke finnes tilbud som retter seg mot lesbiske og bilfile kvinner utsatt for vold i forholdet. De fleste av de intervjuede kvinnene har hørt lite om andre i samme situasjon som de selv. Det er stort sett egne opplevelser de kan relatere til. Hvis andre ikke gjenkjenner det en har opplevd som vold er det kanskje ikke naturlig å gjøre det selv heller? På en slik måte kan en forstå skillet mellom lesbiske og heterofile kvinner som å handle om synliggjøring. Kvinner i heteroseksuelle relasjoner anerkjennes som ofre i høyere grad enn lesbiske kvinner. I dette lyset kan det være en fordel at også kvinners handlinger kan forstås som vold. Det er ikke bare menn som er voldsutøvere. Ericsson fremhever at det kan være viktig å forsvare og utvide kvinners ”rett” til å være ofre på bakgrunn av at overgrep krever en klar plassering av skyld (1993:83). Dette er skrevet i henhold til menns vold, men jeg mener at det også kan overføres til lesbiske forhold. Samtidig kan det å ikke bare fokusere på ”offer” som et individuelt karakteriserende begrep benyttes som en rettighetsgivende strategi på et relasjonelt plan. Offerbegrepet kan på en slik måte forstås som nyttig ved å synliggjøre at vold i likekjønnede parforhold er et dagsaktuelt tema og burde settes på den politiske dagsorden.

7.4 Feminisere overgrepsrollen?

Å se kvinner som utøvere av seksuelle overgrep utfordrer tradisjonelle stereotypier. Kvinner er de som viser omsorg overfor andre, ikke skader eller misbruker dem (Mathews, Matthews og Speltz 1990:275). Det er vanskelig å forestille seg kvinner som voldsutøvere; offerrollen er sterkt feminisert og overgrepsrollen maskulinisert. Dette ser ut til å påvirke antakelser om hvilke kvinner som vil vise seg å være voldtøveren i et lesbisk parforhold. Lesbiske par tolkes ofte innenfor en heteroseksuell forståelsesramme hvor de forventes å innta henholdsvis kvinne- og mannsrollen, og oppføres seg i relasjon til de tilskrevne rollene. Dermed blir ”butch” kvinnene oftest kulturelt forstått som den maskuline og voldelige (Girshick 2002). Men er det slik? Både Nora, Mari, Eva forteller at ekskjærestene er veldig små.

”Altså, hun er bare en femti høy og liten og spinkel.” (Mari)

”Hun er veldig liten og tynn” (Nora)

Stine legger til at hun selv er veldig sterk. Bare Lise kommenterer at ekskjæresten var mye større enn henne. Kvinnene tegner et annet bilde av virkeligheten enn forventningene de kulturelle forestillingene bringer med. Renzetti (1999) viser hvordan antakelsene om ”butch”-kvinnene kan skape problemer med tanke på om hun blir trodd dersom hun utsettes for vold. Beate er en kvinne som fremstår som ”butch”, og hun forteller om slike problemer. Kvinner som deltar i oppførsel stereotypet definert som maskuline dømmes ofte som unormale og upassende for en verdig offerstatus. Det forventes at hun er den voldelige. Kanskje burde vi åpne opp for å feminisere overgrepsrollen? Fastlåste forestillinger om offer og gjerningsperson begrenser våre forståelser om voldelige forhold, samt påvirker hvordan kvinnene blir møtt av andre og ser seg selv. Ved å løse opp og nyansere bildet av ideelle ofre og gjerningspersoner kan kanskje flere inkluderes og kjønns spesifikke krav endres? Kvinnene i mitt materiale viser at den sosiale konstruksjonen av offer og overgrepsrollen ikke nødvendigvis stemmer overens med virkeligheten.

8. SAMMENLIGNING AV VOLDELIGE PARFORHOLD

Det er vist at det ikke bare eksisterer vold, trakassering og trusler i forhold med mannlige voldsutøvere og kvinnelige ofre. Kvinner som lever sammen i lesbiske relasjoner opplever å bli utsatt for tilsvarende handlinger. Hva mener de lesbiske kvinnene om vold i lesbiske parforhold sammenlignet med vold i heterofile relasjoner? Intervjumaterialet strekker seg kun til lesbiske kvinner. Jeg kan derfor ikke uttale meg om hva kvinner som lever i heterofile mishandlingsforhold mener om vold i lesbiske parrelasjoner. Det jeg kan si noe om er hva heterofile kvinnene har uttrykt i annen forskning om de samme temaene som de intervjuede kvinnene. Finnes det likhetstrekk eller forskjeller når informantene beskriver hva de oppfatter som vold, i relasjon til de heterofile kvinnene? Hvilke typer voldshandlinger oppgir både lesbiske og heterofile kvinner å ha blitt utsatt for, og hva gjengis som de verste opplevelsene?

8.1 Kvinner som lever med menn og kvinner som lever med kvinner

Noen temaer ser ut til å være gjennomgående når voldsutsatte kvinner intervjues. Hva slags vold de har opplevd, hva var den første, verste og siste voldsopplevelsen. I mange tilfeller fokuseres det på at de selv føler skyld og skam. Flere av disse temaene blir derfor brukt som utgangspunkt for å sammenligne utsagn fra henholdsvis kvinner utsatt for menns vold og kvinner utsatt for vold i lesbiske parforhold. Har de like oppfatninger om det som skjer, eller er det noe som skiller seg ut? Og opplever de å bli utsatt for samme handlinger?

8.1.1 Like eller ulike?

Sammenligning av vold kan være problematisk. Blant annet er det kvinnene beskriver som ikke-fysiske voldshandlinger vanskelig å måle og telle. Hva som til enhver tid defineres som vold forstås ikke nødvendigvis som vold av andre. Derfor vil jeg se om handlingene de lesbiske kvinnene har blitt utsatt for, og betegner som vold, også er å finne i litteratur og forskning om heterofile kvinner i mishandlingsforhold. Krisesentrenes erfaringer kan i tillegg gi en pekepinn ved å vise til hva deres brukere har gjennomgått.

I kapittel 4 er det belyst hvilke opplevelser kvinnene har hatt i forbindelse med voldelige parrelasjoner. Disse forholdene viser seg å ha mye til felles med kvinner som blir utsatt for vold og trusler i heterofile forhold. Både KS 1- og KS 2-informantene kan berette av

erfaringer med lesbiske kvinner at forholdene fortøner seg på samme måte som kvinner utsatt for menns vold. Selv om KS 2 kun har hatt ett slikt besøk, mener informanten at det var snakk om et ”klassiske mishandlingstilfelle”. I litteratur og forskning om vold i lesbiske forhold fra USA, Canada, Storbritannia og Sverige er det mye som tyder på at beskrevet vold har flere likhetstrekk, og at det rammer kvinnene på samme måte som i heterofile forhold (Renzetti 1992, Kaschak 2001, Ristock 2002, Girshick 2002, og Holmberg et al. 2005). Kvinnene gjengir hendelser hvor partneren truer med å ta livet av seg og andre trusler, isolering, ulike måter å bryte ned hennes selvtillit, kontrollering ved blick og småtegn og lignende handlinger som tilsynelatende er planlagt og utspekulert for å skade på verst tenkelig måte. Både lesbiske og heterofile kvinner definerer dette som vold, som de også oppgir å ha blitt utsatt for. Fysiske voldshandlinger, som nevnt tidligere, er også trekk som går igjen i begge forhold når annen forskning og mine intervju sammenlignes.

Nora sier at væremåten til kjæresten da de var ute blant folk kunne forberede henne på hva som kom til å skje hjemme. Sonay forteller at kona skrek henne inn i øret, og at det opplevdes som vold fordi hun følte at intensjonen til kona var å skade. Slike hendelser er heller ikke uvanlige i voldelige heterofile parforhold. Margareta Hydén skildrer blant annet hvordan en av hennes kvinnelige informanter anser mannens skriking som (verbal) mishandling (1995:130).

I boken *I Privatlivets vold* av Berit L. Westad Pettersen beskriver en kvinne hvordan hun ble sjokkert over hva mannen kunne få henne til å gjøre. Det var like før hun kjørte ned en fotgjenger grunnet hans press (1997:110). Lignende handlinger beskriver også Stine. Hun forteller at kjæresten jevnlig satte henne i dårlige situasjoner. Dette kunne være omstendigheter hvor Stine ble truet til å utføre kriminelle handlinger som kun fikk konsekvenser for henne. Kjæresten slapp alltid unna.

”Jeg var uten jobb en bitteliten stund, og da fikk jeg dagpenger. Så sa hun det at jeg skulle fortsette med dagpenger samtidig som jeg jobbet.

I: Hun sa det?

S: Ja, så hun kunne få de pengene. Da fikk hun mer, ikke sant. Så sa jeg, ”nei, det kan jeg ikke”. Jo, men vi skal jo bare på ferie til (...). Vi skal bare på ferie til (...), så det er jo bare 4 uker med dagpenger samtidig som du får feriepenger fra jobben din. Og jeg bare ”nei, det kan jeg ikke.” Jo, gjør det eller så gjør jeg det, for det var jo elektronisk meldekort. Ja, veldig lurt.

Men, jeg sa at det kan vi ikke gjøre. Det går jo ikke jeg tjener jo altfor mye penger til å gjøre det her. Ja, jeg gjorde det, også ble det oppdaget, så fikk jeg samfunnstjeneste.” (Stine)

Dette er bare et eksempel på at Stine ble presset til å utføre uønskede handlinger.

Mine informanter forteller ikke om hendelser hvor de har blitt utsatt for seksuelle overgrep av sin kvinnelige partner, noe som derimot går igjen i heterofile kvinners beskrivelse av mishandling. Likevel betyr ikke det at seksuelle overgrep utelukkende begås av menn. Jeg har blant annet vært i kontakt med en lesbisk kvinne som fortalte at hun blir utsatt for det i sitt nåværende forhold. I *Woman to woman sexual violence* (Girshick 2002) gis det flere eksempler på kvinner som utsettes for seksuelle overgrep fra sine kvinnelige partnere.

Kristin Skjørten har laget en liste over henholdsvis ”fysisk vold” og ”psykisk vold” som hennes kvinnelige informanter oppgir å ha blitt utsatt for av sine menn (1988:29). Dette inkluderer blant annet kvelertak, ulike typer slag, riving i håret, klyping og ødeleggelse av privat eiendom. Eksemplene som blir gitt fra ikke-fysisk vold dreier seg blant annet om utskjelling, trusler, isolering og annet. Slike handlinger blir av mine informanter ansett som vold, og er noe også de oppgir å ha blitt utsatt for. Det kan synes som erfaringene kvinnene jeg har intervjuet har mye til felles med voldsutsatte kvinner i forskning om menns vold mot kvinner. Videre finner jeg at kvinnenes forståelse av hva er som vold sammenfaller.

8.1.2 Hva oppleves som verst?

Det kan synes som kvinner i parforhold med både menn og kvinner utsettes for tilsvarende voldshandlinger. Hva mener de er det verste? Graden av fysiske skader behøver ikke nødvendigvis å stemme overens med det kvinnene opplever og beskriver som de mest ubehagelige hendelsene. Det kan i stedet være knyttet til ydmykelse og angst. I mitt materiale finner jeg at kvinnene ikke synes fysiske voldshendelser er det verste.

”Og det er kanskje den psykiske terroren som er verst, tror jeg. At du blir så hesjet med hit og dit og, tror ting går bra, også går det bra en god stund, også.. faller det helt igjennom igjen. (...) Man begynner jo å tvile på seg selv til slutt også da, om det er jeg som egentlig er problemet. Til alt”. (Stine)

Frykten som er tilstedet hele tiden, å føle seg utrygg og nervøs, og aldri vite hva som vil skje eller når trekkes frem som det vondeste. Sonay sammenligner dette med psykisk tortur.

“(...) What about her psychological torture? ... You know, like, I felt like this (...)” (Sonay)

Å se paralleller til tortur er ikke Sonay alene om. Kristin Skjørten (1988) intervjuet kvinner som har vært utsatt for vold fra mannlig partner, og en av disse kvinnene uttaler:

Det var som å være i et fengsel og bli kalt inn til forhør hver time. Han hadde voldsomme aggresjoner mot meg. Jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre. Hvis jeg sa noe var det galt, hvis jeg ikke sa noe så var det også galt. Sånn må det være for politiske fanger som blir torturert. Jeg kunne ikke gjøre noe fra eller til, forstår du? Med en gang du kommer inn på cella di, blir du hentet ut igjen (ibid:47).

Skjørten (1994) viser hvordan kvinner i hennes materiale la vekt på andre forhold enn fysiske skader og -voldshandlinger når de bedømmer hva som oppleves som verst. Nedverdiggende episoder eller kombinasjoner av ikke-fysisk og fysisk vold som kunne holde på i flere dager betegnes som å ha gjort størst inntrykk. Et blåmerke går bort, mens de fornedrende handlingene og kommentarene sitter i; det er noe som skjer hver dag. Dette påpeker informanten fra KS 2 også er hennes erfaring fra møtet med kvinnene på krisesentret.

”Det er ikke nødvendigvis slik at den volden som påfører kvinnene mest fysiske skader er den volden som oppleves som verst.”(...) det er jo det kvinner sier, det er jo denne psykiske mishandlingen er verst. ’Det er den som rammer meg mest, jeg mister meg selv opp i det her forholdet’.” (KS 2)

Fokuset på ulike former for ikke-fysiske handlinger, som oppleves som vold, tydeliggjøres flere steder. Både krisesentre og litteratur om kvinnemishandling trekker frem at dette ofte oppleves som verst. Lundgren (1990), Skjørten (1988, 1994) og Råkil (2002) gir alle eksempler på dette. De hevder at slik vold ikke setter fysiske spor, og gjør det problematisk for kvinnene å definere dette som mishandling. Beate sier at usynligheten i forbindelse med hennes opplevelser av ikke-fysisk vold er problematisk.

”Man prøver jo å gi et uttrykk av at ting er bedre enn det er. Når folk skal se at man har det trasig, så hadde det jo vært bedre og brukket et bein, for å si det sånn. Da ser folk at du virkelig har det vondt.” (Beate)

Når det ikke er noe fysiske skader å vise frem oppleves det som vanskelig å definere det en har blitt utsatt for som vold. Dette er fremtredende i forskning om mishandling i heterofile forhold.

Jeg har aldri tenkt at mitt problem har vært så stort at jeg kunne flytte til et krisesenter. Jeg har aldri hatt noe åpne sår jeg kunne vise frem. (...) Jeg tror det hadde vært lettere om jeg kunne vise frem litt blod (Pettersen 1997:119).

Til tross for at mange kvinner som har blitt utsatt for vold i parforhold trekker frem ikke-fysiske episoder som det mest ubehagelige er det ofte grov fysisk vold som blir vektlagt av media. Media spiller en viktig rolle ved å rapportere og granske ulike forhold og hendelser i samfunnet, og de har blant annet bidratt til synliggjøring av kvinnemishandling (Lindgren og Hägglund 2001:217). Det problematiske med dette er likevel at media ofte kan presentere et forvrengt bilde av virkeligheten når det kommer til vold i nære relasjoner. Oppmerksomheten er ofte konsentrert rundt den volden som er mest brutal, og på en slik måte gis det et feil inntrykk av den egentlige situasjonen. Det opprettholdes et bilde av den kvinnelige utsatte som både er stereotyp og misvisende. Mange kvinner kjenner seg ikke igjen i slike beskrivelser, hvor langvarige lidelser og livstruende skader vektlegges. Heller ikke mine informanter ser ut til å kjenne seg igjen i en slik rolle. Blant annet kan en forstå Mari som å bagatellisere egne opplevelser på bakgrunn av en forestilling om hvordan det burde være; hun ble ”bare” utsatt for noen slag. Forståelsen av hvordan en mishandlet kvinne ”burde” være og hva slags vold hun ”burde” ha opplevd fremgår av Hydéns bok *Kvinnomisshandel inom äktenskapet*, hvor kvinnene mener at ’mishandling’ er når kvinnen har blitt helt knekt av mannens fysiske voldsbruk (1995:129). Lundgrens (1990) og Eirin Bjerkes (2006) informanter vegrer seg derfor mot å kalle det de har opplevd for mishandling. De synes det er vanskelig å identifisere seg med bildet av en slik kvinne. Dette kan også bli et problem med tanke på å kontakte krisesentre. For lesbiske kvinner som har blitt utsatt for vold kan krisesenter fremstå som et tilbud som ikke passer for dem, på bakgrunn av voldsutøverens kjønn, men også i relasjon til hva slags vold de antar en mishandlet kvinne skal være utsatt for. Her er det tydelige likheter med kvinner i voldelige heterofile forhold. For forestillingen

om den mishandlede kvinnen som kan oppsøke krisesenter preger også dem. Inntrykket som media gir fremstår som et hinder for mange kvinner når det gjelder å ta kontakt med et krisesenter. Selv om psykisk terror ofte beskrives som den verste volden er dette ikke fremmet i den offentlige debatten (Smaadahl 2004 gjengitt i Bjerke 2006:97). Slik blir vold sett som noe som skjer andre og ikke en selv. Det er verken ønskelig eller mulig å identifisere seg med en slik kategori.

En kan se en sammenheng med Christie, som gjenspeiler kvinnes syn på ikke-fysisk vold, ved å vise til hvordan fangevoktere i konsentrasjonsleire var overrasket over at fangene reagerte kraftigere på en liten voldshendelse enn store grusomheter (1982:12). Det som kan fremstå som mindre alvorlig for utenforstående kan likevel oppleves som å være svært ille for den utsatte. På samme måte som seksuell trakassering blir presentert i "Luften de puster i"¹⁶ kan en liten ørefik for fangene i konsentrasjonsleiren bli møtt med en sterkere reaksjon enn ved kraftige slag og drap av venner (ibid). Dette kan forstås i henhold til Norbert Elias og siviliseringsprosessen. Straffene leveres ikke lenger i brutale fysiske former, men i form av frihetsberøvelse og tap av finansielle ressurser (Garland 1990:235). "As with other signs of brutishness, the sight of violence, pain, or physical suffering has become highly disturbing and distasteful to modern sensibilities" (ibid:223). I lys av dette kan jeg fremheve et tidligere nevnt paradoks. (1) De som opplever vold sier ofte at grove fysiske voldsformer ikke er verst. (2) Samfunnet reagerer hardest på at andre blir utsatt for fysisk vold og tolker dette som verre enn andre opplevelser av ikke-fysisk art. Slik kan en øyne at når kvinners mishandling skulle synliggjøres ble de mest grusomme voldsbildene fremlagt for å bevise at det skjer og at det er forferdelig. Likevel tegner ikke dette et absolutt bilde av opplevelsene. Mange kvinner fremhever den psykiske terroren. De trekker ofte ikke ut hendelser som utenforstående ville karakterisere som det verste sett i relasjon til voldens grovhet (Skjørten 1988:63).

Mine informanter tydeliggjør likheter med voldsutsatte kvinner i heterofile forhold som ikke alltid kommer så godt frem i litteraturen om menns vold mot kvinner. Noe av det verste, mener de lesbiske kvinnene, er at volden begås av en person man har et veldig sterkt emosjonelt forhold til; en som skal være den næreste og kjæreste. Det tyder på at det også er slik for heterofile kvinner, men det drukner litt i bilder av brutal "mannevold" og fokus på

¹⁶ Se kapittel 4.2.

patriarkalske maktforhold. I lys av mine informanternes utsagn og forskning om vold i heterofile parforhold kan det se ut til å være av betydning å forstå volden i en bredere kontekst. Fokuset på grov fysisk vold burde dermed utvides. Som Mari sier; slagene er bare toppen av isfjellet. Størsteparten av isfjellet – hvordan hun ble behandlet daglig – oppleves som verst. Richard Gelles (2000) påpeker at handlingsprogrammer og tiltak som kun bygger på det en vet om de groveste tilfellene sannsynligvis har lite for seg når en ser på helheten. Det understrekes også i *Kvinnens skyld* at en skal være forsiktig med å trekke klare grenser mellom former for vold, da de ofte henger eksplisitt sammen med hverandre (1993:153). Slik presiserer Annika Snare, Hildigunnur Olafsdottir og Teuvo Peltoniemi at volden må settes i en større meningssammenheng. Det kan ikke bare være fokus på enkelthendelser og -episoder dersom kvinnenenes erfaringer og meninger skal tas på alvor.

8.1.3 "Jeg var så dum"

Under gjennomføringen av intervjuene var det særlig et tema som gikk igjen. Uoppfordret snakket de fleste av kvinnene om seg selv som "dum". Av noen ble dette nevnt så ofte at jeg reagerte på det, og derfor tas det opp og sammenlignes med kvinner fra heterofile mishandlingsforhold. Viveka Enander (2010) fattet interesse for voldsutsatte kvinners bruk av ordet "dum" da også hun fant at dette var noe informantene hennes stadig brukte når de snakket om seg selv. "Dum" brukes generelt nedsettende. Beslektede synonyme er ord som avstumpet, sløv, enfoldig, ufornuftig, uintelligent og det gir inntrykk av at det vitner om lite forstand (ordnett.no, lesedato:11.2.2011). Et annet ord som gjennomgående dukket opp i intervjuene er "naiv". Kvinnene setter det i sammenheng med "dum", og ordet tillegges en negativ mening. På en slik måte snakker kvinnene nedsettende om seg selv.

Kvinnene beskriver seg som dumme og naive i mange sammenhenger. De tre første temaene som nevnes her er de som oftest gikk igjen i løpet av intervjuet i forbindelse med denne ordbruken.

Vise tillit. Noen av kvinnene snakket om seg selv som dum og naiv i form av å ha vist kjæresten tillit. Ved å ha trodd på det kjæresten har sagt, og utført handlinger som i ettertid kan anses som å ha vært ufornuftig, forstår de seg selv som dumme.

”Hennes eks da, før meg, har anmeldt det, fordi da bodde de på (...), og hun blei dytta ned en trapp. Ja, sånn du vet sånn gammel bygårdstrapp. Ehm, så hun fikk en bot for det, og den bota betalte hun ikke. Så ble hun innkalt til soning, og da var jeg så naiv og dum at jeg betalte bota for henne. Vanvittig teit av meg.” (Stine).

Stine er den som flest ganger i løpet av intervjuet betegner seg selv som dum og naiv. Å ha betalt en bot for at kjæresten skulle slippe soning fremstår for henne som utrolig dumt. Spesielt fordi dette var en bot kjæresten hadde fått for å utsette sin tidligere partner for vold. Stine forteller også om andre hendelser hvor hun følte seg dum. Blant annet henviser hun til den gangen hun kom hjem fra en utenlandsreise¹⁷. Dyna til Stine lå i sengen til kjæresten hennes. Kjæresten sa at hun hadde hentet den for at Stine skulle ligge der, at hun hadde vært snill. I virkeligheten var det en annen jente som hadde vært der den tiden Stine var bortreist. At hun ikke gjennomskuet dette får henne til å føle seg dum.

Eva forklarer hvordan hennes ekskjæreste helt fra de ble kjent ville vite alt om henne.

”Jeg er veldig naiv og ærlig, dessverre. Så hun fant jo ut masse fra min barndom, mine interesser, hun fant jo ut alt. Så brukte hun det, i mot meg da.” (Eva)

Denne informasjonen ble brukt mot Eva på mange måter, og for henne fremstår det å fortelle om seg selv og å vise tillit, som naivt. Det kan se ut til at Eva mener at hun burde ha skjønt hva kjæresten drev med tidligere.

Å bli. Flere av kvinnene beskriver seg som dumme når de velger å fortsette forholdet etter å ha blitt behandlet dårlig. For Lise oppleves det som dumt å gå tilbake til kjæresten etter første voldsopplevelse.

”Hun sa som de fleste som utøver vold at hun var lei seg og det skulle aldri skje igjen osv, dum som jeg var trodde jeg henne, og tok henne tilbake.” (Lise)

¹⁷ Den første perioden Stine og kjæresten var sammen bodde de i et kollektiv med hvert sitt rom.

Et typisk utsagn fra en voldelig partner er at de aldri skal slå igjen. Dette er Lise klar over, og føler at hun er dum som ikke forlot kjæresten med engang. Mari føler det på samme måte, men det er knyttet til truslene om selvmord.

”Helt på slutten av forholdet så prøvde jeg også å gjøre det slutt, og da skulle hun også ... hun skulle ta livet av seg hvis jeg gjorde det slutt, og ... Jeg håndterer ikke sånt, det må jeg bare si. Jeg skjønner jo nå i ettertid at jeg var så dum. Det skjedde jo ikke for å si det sånn, hehe. Det bare var en måte å presse meg på.”(Mari)

At hun anså truslene som reelle får henne nå til å tenke negativt om seg selv. Dette er en trussel som ofte går igjen i voldelige parforhold, og Mari mener at hun burde ha gjennomskuet dette. Slike og lignende trusler medførte at hun ble værende.

Stine ble boende med ekskjæresten etter at de hadde avsluttet forholdet.

”Vi var kanskje bare sammen, som kjærester, ehm, 9 måneder, men så var jeg dum å bodde sammen med henne som en venninne, eller venninne.. hva skal man si? Eh, 2 år etter på.”
(Stine)

Dette fremstår for henne nå som noe hun ikke burde ha gjort.

”Det er jo helt sykt! Ja, så jeg burde ha gjort noe mye, mye tidligere stikke derfra eller noe sånn (...)” (Stine)

På denne måten kunne ekskjæresten fortsette å gjøre livet vanskelig for Stine, og hun føler seg dum som ikke flyttet. Flere av kvinnene mener at de selv kunne ha gjort noe for å avslutte den voldelige relasjonen tidligere. Slik kan det å bli i et voldelig forhold knyttes til en følelse av skyld og skam.

Ikke motstand. At en ikke har gjort noe selv for å forsøke å få slutt på volden er det flere som nevner. Mari synes hun burde ha gjort noe. I det minste kunne hun ha tatt igjen når hun ble slått. Dette setter hun likevel ikke inn i en sammenheng med at hun er dum, i motsetning til Stine, som igjen fylles av en følelse av å være dum ved ikke å ha gjort motstand.

”Hvor sykt har det her vært liksom. At jeg har levd sammen med et menneske over så lang tid, og ikke gjort noe før. (puster). Ja. Jeg blir nesten litt sånn kvalm og uvel, det blir nesten sånn at jeg ikke får puste av og til hvis jeg tenker på det.” (Stine)

Bli manipulert. Å ha blitt manipulert nevnes som ytterligere en grunn til å anse seg selv som dum; spesielt ikke å ha forstått det.

”... Jeg skjønner ikke hvorfor de [venner] ikke har sagt noe, eller de gjorde jo sikkert det, men jeg skjønte det jo ikke. Dum som jeg var.” (Mari)

Mari beskriver seg selv som en bikkje som ikke skjønte at kjæresten manipulerte henne til å få det slik hun ville. Selv når andre påpekte dette så hun det ikke selv. Dette gjør at hun betegner seg som dum. Samtidig sier både Mari og Nora at de forsto seg selv som dumme fordi kjærestene fortalte dem at de var det. På denne måten opplevde de å få skyldfølelse for å være dum.

”Hvis jeg sa noe, så var jeg enten barnslig og jeg var dum og sånne ting da. Så jeg tenkte at jo det at ja, jeg er dum, jeg må slutte å være dum.” (Nora)

Nora har i ettertid begynt å skjønne at det ikke var hun som var dum, men fremdeles sitter følelsene igjen.

Ikke dum lenger. Sonay er veldig klar på at hun ikke lenger ønsker å kalle seg dum. Dette er noe hun har gjort lenge, og hun ser det som et resultat av forholdet hun levde i.

”I don’t want to call myself stupid again, because I did it many times and it’s not the correct word. I was seeing...the woman like me before me outside [utsiden av krisesenteret], and I would say “if anyone hits me just once, I would never look at their face more”, “why don’t you leave them”, you know? “Why, how can you stay, don’t you have any pride?” It’s not about that, it’s nothing about your education, your background, your economic situation, I think it’s, it’s...abnormal... Anyone can be in this situation, these kinds of people, because I have been talking to so many women here, they [de som slår] know how to... how to hold your heart, and squeeze it. You know, because they give you so much trust in the beginning that you have never felt with anyone else in your life, and you show all your weak parts, and

this is how they create their violence. It is how they make it look like it's your fault, because you already feel so... You know, like okay, "I'm in depression now and this is what I deserve, you know... she is right". "She is right I'm not working, she is right I'm not earning money, and I didn't do so many things, like, but I have reasons for that". (Sonay)

Hun tar opp flere temaer som kan relateres til å føle seg dum i etterkant av å ha vært i et voldelig forhold. Sonay mener det kan knyttes til følelser av skam. I begynnelsen skyldte hun mye på seg selv, og forteller at hun tenkte at det hadde sammenheng med at hun kommer fra et annet land med en annen kultur. Samtidig trodde hun at hennes depresjon på den tiden gjorde at hun var oversensitiv, og at konas bruk av tvang bare var et forsøk på å hjelpe. Hver gang det ble slutt og de ble sammen igjen unnskyldte hun kona si, fordi hun fremdeles var forelsket i henne. Som flere av de andre håpet hun at denne gangen så skulle det gå bra.

Sonay forteller at kona forsøkte å skade seg selv på ulike måter.

"It's like punishing herself, just to punish me. You know? It make me feel so bad about what I did, actually what I didn't." (Sonay)

På denne måten følte Sonay at det var hun som ble den skyldige selv om hun ikke hadde gjort noe. Sonay forteller at hun har brukt mye tid på å skamme seg, hatt skyldfølelse og følt seg dum.

"And, you know what, I still have many question marks in my mind, like... Still thinking, maybe I was the wrong one, maybe she was right, maybe I was the violent one. Sometime it comes in my mind, you know, suddenly. And then I just tell myself, just be logical, just be reasonable, just don't get into trap again. Just stay away from that point." (Sonay)

Til tross for at det er vanskelig ønsker hun ikke lenger å føle det på denne måten.

Å merke seg selv som "dum" er nært relatert til skam. Enander (2010) hevder at dumhet og skam primært kan kobles til en posisjon hvor en skylder på seg selv. Det indikerer at det er kvinnens egen feil at hun blir utsatt for vold i forholdet. Å anse seg selv som en idiot ved å bli, er et eksempel på dette. Holmberg og Enander (2004) opplevde at ord som dum, idiot og andre lignende ord ble brukt spontant og gjennomgående i en tidligere studie de gjorde om

kvinner i voldelige forhold. Dette resulterte i artikkelen *A fool to keep staying* (Enander 2010). Enander forklarer at det er gjennomført få studier på bruken av ordet ”dum” når det gjelder kvinner som blir utsatt for vold av mannlig partner. De studiene som likevel er gjort viser tydelig at de føler det på tilsvarende måte som de lesbiske kvinnene jeg har intervjuet. ”Hvorfor lar jeg meg selv bli behandlet på denne måten?” Følelsen av å ha blitt manipulert og lurt gjør at kvinnene i begge typer forhold føler seg dumme, samt at flere nevner at de har sveket seg selv. En slik negativ forståelse av seg selv later til å spille en viktig rolle med tanke på om kvinnen føler skam og skyld over å ha blitt utsatt for vold.

Enander trekker frem ’internalisering av partners syn’ som å være av stor betydning for hvordan kvinnene definerer seg selv. Dette konseptet ble tatt fra Lundgrens normaliseringspross, og hun mener at det er av betydning for om kvinnene stempler seg selv som dumme. Jack Katz hevder at en følelse av skam henspiller på at det er avslørt en slags sannhet om kvinnen, og at denne sannheten refererer til hennes underordning om at hun er verdt mindre enn andre (1990:150). Dette setter Enander i sammenheng med at kvinner i heteroseksuelle parforhold er utsatt for kjønnet vold og at skamfølelsen de nærer derfor kan tolkes som ”kjønnet skam”. De blir tydelig gjort klar over sin underordnede posisjon som kvinne ved å bli degradert av han de lever med. Derfor mener hun at ”dumhet” kan forstås som ”mishandlet skam”¹⁸ (2010). Mine funn om følelsen av å være dum blant lesbiske kvinner utsatt for partnervold tyder på at det ikke kun kan knyttes til kjønnet skam. Enander viser til at kvinnene føler seg underlegne i form av å være kvinner. Mitt poeng er at følelsen av skam og dumhet ikke uten videre kan forstås som et resultat av mannens overlegne posisjon. Det er åpenbart at dette er et trekk som er fremtredende hos mine informanter. Likhetene jeg finner mellom heteroseksuelle kvinner og lesbiske kvinner, mener jeg, belyser at andre forståelsesmåter også må tas i betraktning når bruken av ordet ”dum” skal tolkes.

Enander forsøker videre å sette bruken av ordet dum inn i en nordisk kontekst. Hun viser til hvordan Sveriges kvinnebevegelse har vært sterk og at like rettigheter for kvinner og menn av den grunn er høyt opp på den politiske agendaen. Derfor har det blitt stor enighet om at kvinner må gå fra et voldelig forhold ved ”første slag”, de skal ikke akseptere slik behandling. Enander (2010) mener at dette kan medføre en fortolkning av en kvinne som ikke forlater et

¹⁸ ”Battered shame”.

destruktivt forhold som at hun godtar å leve med vold. I lys av voldsutsatte kvinners forståelse av seg selv som handlende subjekt kan dette føre til at de dømmer seg selv hardt for ikke klare å dra. Dermed kan det være lettere å oppfatte seg som dum, fordi de føler at de har bidratt til egen viktimisering (ibid).

En tredje forståelsesmetode av ordbruken ”dum” tar utgangspunkt i et prosesskonsept. Et slikt konsept er blant annet benyttet til å vise hvorfor kvinner blir i et forhold med en voldelig partner¹⁹. Prosesskonseptet blir også anvendt av Enander og Holmberg (2004) til å forklare at kvinnene forlater et voldelig forhold. De foreslår tre overlappende prosesser som er av betydning i denne sammenheng; ”slå opp”, ”bli fri” og ”forståelse”. Av disse tre prosessene mener Enander (2010) at ”bli fri” og ”forståelse” er av interesse for en prosessorientert tolkning av voldsutsattes kvinners følelse av å være dum.

”Å bli fri” innebærer at kvinnen løsriver seg fra det sterke båndet som hun ofte utvikler til en voldelig partner. Dette er en prosess som kan vare i mange år. Kvinnen beveger seg fra å ha vært nært tilknyttet sin mishandler til å bli fraværende og likegyldig overfor han eller henne. Dette er primært en følelsesmessig prosess hvor internaliseringen av partneres syn, som tidligere nevnt, brytes. Å betrakte seg selv som dum for å ha blitt i et voldelig forhold kan på en slik måte implisere at en har tillatt dårlig behandling. Dermed skylder kvinnene på seg selv for å ha blitt kognitivt påvirket og ha vært avhengig av partneren. Dette mener Enander (2010) viser at ”bli fri-prosessen” ikke er relevant med tanke på *om* man føler seg dum eller ikke, men i stedet *hva* som gjør at kvinnene føler seg dumme. Hun utdyper det ved å henvise til at kvinner i et tidligere stadium i denne prosessen kan føle seg dum fordi hennes partner sier at hun er det. Senere kan følelsen av dumhet inntreffe fordi hun faktisk trodde på det partneren hadde sagt. Med andre ord kan mine informanter som anser seg selv som dumme, i relasjon til at de ble værende i forholdet etter at mishandlingen startet eller ikke gjorde motstand, forstås som å være i en ”bli fri-prosess”. En slik prosess utelukker dermed ikke at en opplever seg selv som dum. Til dette er det nødvendig med en ”forståelsesprosess”. Denne opptrer gjerne i etterkant av at kvinnen har forlatt forholdet. Det innebærer at hun definerer forholdet som voldelig, og samtidig forstår seg selv som viktimisert. Det handler mye om at kvinnen flytter oppmerksomheten fra å forsøke å finne grunner til partnerens voldelige handlemåte til å se på hvilke konsekvenser disse handlingene fikk for henne selv. På denne

¹⁹ Eva Lundgrens normaliseringsprosess er et eksempel på en slik prosess (1990).

måten mener Enander at følelsene av å ha sveket seg selv for å ha tillatt mishandling erstattes av å forstå partnerens handlinger som vold (ibid). Kvinnene kan slutte å føle seg dumme, fordi de ikke lenger anser seg selv som skyldige i disse hendelsene. Enander viser til en av sine informanter som hun mener har undergått en ”forståelsesprosess”. Informanten Malin definerer handlingene hun ble utsatt for av sin tidligere partner som vold, og betrakter det å ha blitt værende i forholdet i lys av dynamikk som gjerne oppstår i voldelige relasjoner. Slik unngår hun å føle seg dum. I likhet med Malin kan Sonay settes inn i en ”forståelsesprosess”, fordi hun er opptatt av ikke å definere seg som dum lenger. Kvinner som fremdeles forstår seg selv som dumme etter å ha forlatt et voldelig forhold hevder Enander ikke er ferdige med ”forståelsesprosessen” (ibid). I og med at denne prosessorienterte forståelsen tar utgangspunkt i overlappende prosesser kan de andre informantene mine på denne måten forstås som å være et sted mellom en ”bli fri-prosess” og en ”forståelsesprosess”.

Det kan se ut til at en prosessrelatert forståelse av voldutsatte kvinners bruk av ordet dum kan settes i sammenheng med både kvinner i lesbiske og heterofile parforhold.

8.1.4 Skyld og dårlig samvittighet

Når kvinnene trekker frem hvorfor de føler skyld og opplever seg som dumme viser de stadig til egenskaper som vanligvis blir ansett som positive. Kvaliteter som å være snill, tålmodig, ærlig og omsorgsfull blir satt i et negativt lys. På en slik måte kan det også se ut til at de tar mye av skylden for det som har skjedd; ”hvis jeg ikke hadde vært så naiv, godtroende eller lignende, så...” Skyld er et tema som flere ganger tas opp under intervjuene.

Nora føler en god del skyld knyttet til det hun opplevde i forholdet sitt. Hun tenkte lenge at hun fortjente å bli utsatt for vold og trakassering. Dersom hun endret sin oppførsel på den måten kjæresten hennes ønsket trodde Nora at alt ville bli slik det var i begynnelsen, da de hadde det fint.

”At vi bare måtte jobbe hardere sammen, at jeg måtte jobbe hardere med meg selv, med hvordan jeg var og sanne ting.”

”Fordi at jeg er som jeg er, og jeg har sikkert gjort veldig mange feil som har fått henne til å gjøre det, og.. ja. Fordi hun sa jo at det var så mye jeg sa og gjorde som var feil, og da trodde jeg på henne, på en måte, at det virkelig var feil.” (Nora)

Da intervjuet med Nora ble gjennomført var det bare fire måneder siden forholdet var avsluttet. Det var først på denne tiden at hun begynte å reflektere over at det ikke handlet om hva hun selv hadde gjort.

Også Mari følte at hun fortjente å bli slått.

”Hun klarte på en eller annen måte å få meg til å tro at jeg fortjente det. At det var min skyld. Fordi jeg ikke hadde vært enig med henne, eller hva. Det høres jo sinnsykt ut når jeg sier det nå, men...” (Mari).

Hun mener at kjæresten utnyttet de psykiske problemene hun hadde på den tiden, og at hun derfor klarte å få Mari til å tenke at det var hennes egen skyld alt som skjedde.

”Jeg husker bare hvordan jeg følte meg etterpå ... At jeg fikk dårlig samvittighet fordi hun hadde slått meg. Hehe. Det gir jo ikke mening!” (Mari)

Hun føler det ikke på den måten i dag, og som vist overfor anser hun seg selv som dum kun på den tiden hun ikke gjennomskuet kjæresten. Forbindelsen mellom skyld og dumhetsfølelsen kommer frem, og det ser ut til å være en overgang fra å ha skyldfølelse i forholdet til å føle seg dum i ettertid. Dette mener jeg er et fremtredende tegn hos flere av kvinnene. Mari forteller at hun fikk en vekker da hennes kjæreste forsøkte å stjele kattene, og hun for siste gang ble slått da hun dro for å hente dem tilbake.

”Det var.. siste gangen så var jeg jævlig stressa rett og slett, jeg skjønnte jo at det ikke var min skyld at hun prøvde å stjele kattene liksom. Jeg..hehe.. da fikk jeg kommet meg litt mer ovenpå også.” (Mari)

I etterkant av forholdet anser hun ekskjæresten som skyldig, men tror samtidig at hun var lett å manipulere fordi hun lot seg hundse hele tiden. Lise på sin side opplevde også i starten å føle at hun fortjente det som skjedde, men etter hvert så gikk det opp for henne at hun ikke

gjorde det, og at det ikke var hennes feil. Også Eva og Beate følte mye dårlig samvittighet og hadde skyldfølelse da de var i forholdet.

Kvinnene jeg har intervjuet er ikke alene om å føle skyld. Skyld blir beskrevet i mye av litteraturen om menns vold mot kvinner i nære relasjoner. Både Hydén (1995), Lundgren (1990), Snare et al. (1993), Holmerg og Enander (2004) og mange andre belyser dette i sin forskning. Kvinnene forsøker ofte å forstå hva de selv har gjort for å provosere mannen til å gå løs på henne (Snare et al. 1993:156). Så følelsene av skyld som mine informanter fra lesbiske parforhold forteller om har dermed mange fellestrekk med kvinner som lever i voldelig parforhold med menn.

8.1.5 Gjensidig vold?

På generell basis oppgir kvinner i lesbiske parrelasjoner å slå tilbake mot en voldelig partner oftere enn kvinner som lever med voldelige menn (Renzetti 1992, Marrujo og Kreger 1996, Ristock 2002). Denne volden begrunnes gjerne som selvforsvar og ikke som reglerett offensiv vold. Lydia Walker (1986) mener at det finnes en større aksept for å forsvare seg selv innad i lhbt- miljøene, og at det derfor gjenspeiler seg i hyppigere vold tilbake. Lesbiske og heterofile kvinner som slår tilbake mot en voldelig partner blir likevel definert forskjellig. Kvinnenes vold mot menn forstås som selvforsvar i motsetning til de lesbiske forholdene hvor det å slå tilbake impliserer gjensidig vold. Men, er det slik?

Av mine informanter er det tre som oppgir å ha brukt fysisk vold tilbake. Både Lise og Sonay beskriver hendelser hvor de selv har vært voldelige mot kjæresten. Lise kan fortelle om to slike situasjoner.

”Når jeg hadde fått nok av å bli brukt som boksesekk, og sinnet mitt hadde kommet frem fikk jeg holdt henne ned og fast, men hun var mye større enn meg, så det var en kamp å få til det også” (...) ”Engang satt jeg oppå henne, dytta henne ned i gulvet. Da fikk hun vondt og stoppet en god stund fremover.” (Lise)

I: Slo du noen gang tilbake?

L: ”Ja, en gang, da var det vel slutt, eller nesten. Da slo hun for at pappaen til jentungen ville ha kontakt. Da slo jeg tilbake”. (Lise)

Lise knytter omstendighetene hun holdt kjæresten nede til at hun selv ble utsatt for vold. Meningen med å holde henne fast eller utøve vold tilbake ser ut til å være for å unngå flere slag. På en slik måte kan Lises handlinger tolkes som et utsalg av selvforsvar. Sonay på sin side forteller at hun utsatte kona for tilsvarende handlinger av andre årsaker.

"But the reason why I did this to her, I was trying to tell her that this is what you have been doing to me". (Sonay)

Hun ville vise henne hvordan det føltes å bli angrepet og skreket til rett inn i øret. Dette medførte at kona fikk panikkanfall. Samtidig som Sonay forteller at hun håpet disse handlingene skulle få kona til å forstå hva hun gjorde mot Sonay, føler hun at hun *ble som kona* ved å gjennomføre det. Sonay kan forstås som å ha hatt andre intensjoner med volden enn Lise hadde.

Hvordan skal slike handlinger tolkes; er dette et utslag av gjensidig vold? I forskning blir lesbiske kvinner som slår tilbake mot sin voldelige partner ofte definert som å bruke gjensidig vold. Dette konseptet ble i utgangspunktet anvendt om kvinner i heteroseksuelle parforhold som benyttet fysisk aggresjon mot den mannlige overgriperen. Begrepet har vært debattert fordi det impliserer at både mannen og kvinnen utøver vold på lik linje for å løse konflikter i forholdet. På denne måten blir grensene mellom rollene "offer" og "overgripere" hvasket ut (Marrujo og Kreger 1996). Forskere som studerer vold i parforhold mener ofte at kvinners voldsbruk er assosiert med selvforsvar. Dette settes i sammenheng med en kontekst hvor volden og aggresjonen utøves kontinuerlig av menn mot kvinner (Dobash og Dobash 2004). Kvinners vold forstått som selvforsvar er likevel et omdiskutert tema. Blant annet hevder Askeland et al. (2002) at menns og kvinners vold ikke kan tolkes på samme måte. De sikter til mannens fysiske styrke og at han er sterkere enn henne i de fleste tilfeller. Dermed kan han stanse hennes vold, mens hun i motsetning vil oppleve hans voldsbruk som en mer alvorlig trussel mot liv og helse. De er opptatt av at kvinners vold mot en voldelig mannlig partner ofte handler om å bevare verdigheten overfor seg selv (ibid).

Vold i parforhold mellom menn og kvinner anses ofte som å være asymmetrisk. Når det derimot blir to kvinner som lever sammen i et intimt parforhold kan gjensidig voldsbruk bli

gitt et helt annet betydningsinnhold. "It's like you aren't supposed to react, the second you react you are also abusive" (ibid:77). En tanke om lesbiske kvinner i parforhold er at de stort sett er like i fysisk størrelse og styrke, og at det dermed blir lettere å slå tilbake mot partneren. Samtidig er femininitet konstruert som at vold fra kvinner ikke er noe å frykte (Ristock 2002). Det tillegges kvinnene en jevnbyrdighet når det kommer til makt, motivasjon og intensjon om å skade. Både Sonay og Lise forteller om situasjoner hvor de brukte fysisk vold mot sin partner. Likevel betyr ikke dette automatisk at det er et likeverdig forhold, fordi de begge er kvinner og begge har tydd til vold. All vold er ikke nødvendigvis det samme.

Ristock (2002) finner i sin studie om vold i lesbiske parforhold at hennes kvinnelige informanter hadde ulike motiv for å slå tilbake. Hun setter disse handlingene inn i en sammenheng hvor de forstås som å være en måte å håndtere situasjonen, en form for motstand, intensjonell skade eller som selvforsvar. En svakhet ved å se lesbiske kvinners vold som gjensidig vold er at det finnes en underliggende antakelse om at motivet bak vold generelt er sammenfallende. Renzetti (1992) mener at det faktisk er viktige forskjeller mellom å ta initiativ til vold og å bruke vold i selvforsvar eller som hevn. Dette kan jeg vise ved å ta utgangspunkt i Stines ekskjæreste. I deres forhold utøvet ikke Stine vold tilbake, men hun fikk i ettertid høre om sin ekskjærestes begrunnelser for vold og trakassering. Stine kom i kontakt med en kvinne som hadde hørt hva ekskjæresten hennes har sagt om hva hun har latt Stine gjennomgå. Ekskjæresten hennes hadde åpenlyst fortalt andre hva hun har utsatt Stine for, og at hun kun gjorde det for å utnytte henne. Kvinnen Stine kom i kontakt med fortalte at ekskjæresten var stolt over det hun hadde gjort mot Stine.²⁰

"Nei, at hun bare levde på meg da, og at jeg forsørget henne og var snill og grei og... det satt jo hun og utleverte støtt og stadig. At hun kunne gjøre akkurat som hun ville med meg".

(Stine)

²⁰ Dette er informasjon Stine har fått fra andre. Dermed kan det hende at det ikke er gjengitt riktig fra den aktuelle personen Stine kom i kontakt med. Det kan ikke tas for gitt at dette var ekskjærestens faktiske intensjoner.

Intensjonen bak volden som ble utøvet mot Stine kan se ut til å skille seg fra volden som Lise og Sonay brukte mot sine kjærester. En konsekvens av å slå tilbake kan fort bli at andre oppfatter det som gjensidig mishandling (Holmberg et al. 2005:20). Det tydeliggjøres at betydningen og meningen med volden burde tas i betraktning før det konkluderes med at vold i lesbiske forhold kun dreier seg om gjensidig vold.

Årsaker til kvinners voldsbruk mot en voldelig partner kan ikke bare ses i lys av voldsutøverens kjønn. Kvinners vold mot menn bør ikke bare tolkes som selvforsvar og lesbiske kvinner ikke bare som et uslag av gjensidig vold. Disse forståelsene er gjerne knyttet til forestillinger om menn og kvinner. Vil det være mer fruktbart å sette voldshendelsene inn i en kontekst? Mitt materiale viser at kvinnene har ulike grunner til å slå tilbake. I stedet for å konkludere med at volden betyr én ting blir det viktig å se hva slags mening kvinnene selv tillegger handlingene sine. For mine informanter ser det ut til at volden de utøvet mot sin partner kan oppfattes som selvforsvar, og forstås som en måte å håndtere situasjonen de levde i.

Barbara Hart (1986) mener at en konsekvens ved at mishandlingen oppfattes som gjensidig kan være at den lesbiske kvinnen som blir utsatt for vold kan ha vanskelig for å se seg selv som offer for vold. Hun faller ikke innenfor normen om hvordan man, i lys av å være kvinne, skal oppføre seg og handle dersom en blir mishandlet.

Gjensidig vold fremstår som en mulig forskjell mellom lesbiske og heteroseksuelle voldelige parforhold, men det handler mye om hvordan handlingene tolkes.

8.2 Tanker om likheter og forskjeller

Det er tydelig at voldsutsatte kvinner i henholdsvis lesbiske og heteroseksuelle parforhold har flere nærstående meninger og erfaringer når intervjuutsagn og tidligere forskning om temaet sammenlignes. Her vil det vektlegges hva informantene mine mener når jeg ber de sammenligne mishandling og vold i heteroseksuelle- og lesbiske parrelasjoner. Mener de at volden er det samme eller ikke? Kan det sammenlignes i det hele tatt? Hvordan forstår de vold i lesbiske forhold?

8.2.1 "Det er mindre kjent"

Å sammenligne vold i heterofile og lesbiske forhold later til å være litt trøblete for kvinnene. De forsøker å finne ulikheter, men kommer stort sett frem til at de synes det er likt. Vold er vold uansett hvem som utøver den. En forskjell flere trekker frem dreier seg ikke om hvordan de selv opplever volden, men hvorfor de antar at andre oppfatter det som annerledes. Mari tror ikke det er mindre vanlig med vold i lesbiske forhold, men at det er mye mindre kjent. Dette baserer hun på en forståelse om at andre tenker at kvinner ikke slår. Det passer ikke inn i forestillingen om hvordan en kvinne skal være. Hun tror at folk ser for seg den store, sterke mannen som slår en forsvarsløs kvinne; "som det åpenbart ikke er i et lesbisk forhold." Selv om det kan oppfattes som unaturlig tror Nora at det sannsynligvis ligner på vold i heterofile forhold.

"Eh... Det er jo sikkert veldig mye av det samme. Både i lesbiske og heterofilt par." (Nora)

I likhet med Mari peker hun på at det som eventuelt kan være annerledes er at folk flest ikke har hørt om vold i lesbiske forhold. Denne tanken gjør også Lise seg. Forskjellene består i at det er lite oppmerksomhet rundt kvinner som voldelige, og særlig i lesbiske forhold. "Det er bare ikke noen informasjon om dette".

8.2.2 "Kvinner er mer utspekulerte" – feminin vold

"Jenter er mye mer sånn følelses... kan spille mer på følelser enn det gutter gjør." (Stine)

Kvinner og jenters konfliktmetoder oppfattes som betydelig annerledes enn menns og gutters. Kvinner forstås som å være intrigemakere, stenger hverandre ute, baksnakker og benytter seg av skjulte maktstrategier (Natland 2006:71). Også Snare et al.fremhever at kvinner antas å være sjalu, hevnlystne og falske (1993:10). Disse forestillingene om kvinner og kjønn ser ut til å være av betydning for hvordan Beate, Eva og til dels Stine forstår vold i lesbiske parforhold. Fysisk vold knyttes til mannlige egenskaper og de ikke-fysiske metodene til kvinnelige egenskaper.

”Altså, i et heterofilt forhold er det mest slåing det går på, og i et lesbisk forhold er det vel mest... det psykiske. Da er det mest ordene som blir sagt, i stedet for handlinger som blir gjort. Altså, det er ofte verre med psykisk terror enn fysisk terror.” (Beate)

”Jeg tror, jeg opplevde litt i heterofilt forhold også, men, jeg tror i lesbiske... Altså, kvinnfolk er mer manipulerende, har en annen måte når det gjelder psykisk i hvertfall, så er det verre med damer, for hun, det er en helt annen måte å manipulere på, eller helt annen måte å psyke deg ut på.” (Eva)

Både Beate og Eva tror at kvinner er mer manipulerende enn menn. Eva relaterer dette blant annet til egne opplevelser hun har hatt i et tidligere forhold med en mann. Hun forklarer at han forsøkte å bryte henne ned, men at det var noe hun raskt gjennomskuet og ikke ble særlig preget av.

”Med han så ble det så åpenlyst at du... det blir på en helt annen... han greide ikke å knuse deg helt, på en måte” (Eva)

Dette ser Eva som en slags bekreftelse på at kvinner er dyktigere som utøvere av ikke-fysiske teknikker. Derfor blir det mer usynlig når kvinner gjør det, mener hun. Hun har tydelige kjønnede oppfatninger når det gjelder kvinner som mer manipulerende og utspekulerte enn menn. Samtidig knytter hun menn til fysisk voldsbruk. Dette kan være begrunnet i personlige erfaringer da hun forteller at hun har vært utsatt for overgrep, implisitt av en mann. På denne måten kan en anta at hennes meninger om at menn anvender fysikken i voldsutøvelsen er bekreftet i både erfaringer og sosialt konstruerte forestillinger.

Tanken om at jenter og kvinner ikke utøver fysisk vold, men spiller på følelser, er noe Stine også påpeker. Og hun tror at det er slik samfunnet generelt tenker om kvinner i lesbiske forhold.

”De tenker vel at jenter er snille og søte og gode med hverandre hele tiden. Og sånn er det jo og, og sånn kan det jo være og. Jeg har vært i et forhold der det er sånn. Eh.. så klart det er det, men det er jo voldelige forhold akkurat som i hetero forhold, bare at jeg tror det går veldig mye lengre. Og jenter generelt også, uavhengig av lesbisk relasjon eller ikke, kan være mye kjøpere mot hverandre. Du vet jo hvor stygge jenter kan være med hverandre på skolen når det

gjelder mobbing og erting. Og hvis man drar det litt lengre, så er man på en måte i et lesbisk forhold med psykisk terror da. Eller vold.” (Stine)

Også Beate fokuserer veldig på fysisk styrke og overtak når hun skal beskrive det hun mener er forskjellig i de heterofile parforholdene, i relasjon til de lesbiske. Hun tenker seg at det blir en slags likestilling mellom partene i lesbiske forhold, i motsetning til når det er en kvinne og en mann. ”For begge to er kvinnfolk. Og alle er på en måte like sterke.” Hun mener at den parten som er sterkest fysisk har overtaket i hele forholdet.

”Altså hvis det er svak og sterk, hvis det er en som er veldig spinkel og spedbygd, og ikke har så masse muskler, også er det ei som har masse muskler og sånne ting, da tenker jeg jo som så at da blir det jo sånn at den som er sterkest har jo automatisk overtaket. Med mindre den som er svakest har overtaket psykisk. Altså, av og til har den ene overtaket psykiske og den andre har overtaket fysisk. Så da blir man jo likestilt på en måte.” (Beate)

Hun synes at det uansett er lettere å likestille partene i et lesbisk parforhold, selv om kvinnene viser seg ikke å være like sterke fysisk. Hun sier at det ikke blir jevnbyrdighet i de heterofile parforholdene, fordi mannen antas å alltid være fysisk overlegen. Selv om hun kan se for seg en relasjon med to kvinner som er ujevne i fysisk styrke klarer hun likevel å finne trekk slik at hun kan stille de på lik linje. Dette gjør hun ikke med menn og kvinner.

Det kommer frem i sitatene at ikke-fysisk vold rangeres som verre enn fysisk vold. Både Beate, Eva og Stine fremhever at kvinner forventes å være dyktigere som utøvere av slik usynlig vold. Derfor mener de at kvinner som voldsutøvere kan forstås som å være verre enn mannlige. Men, dette er kun den ene siden av saken. De fremhever at det er den voldsutsatte personens subjektive følelser som avgjør hvor alvorlig volden faktisk er. Av informantene er det Eva og Beate som ”kun” er utsatt for ikke-fysisk vold av partnerne. Deres erfaringer kan resultere i at de forstiller seg kvinner som å benytte mer utspekulerte metoder fremfor fysisk voldsbruk. Forståelsene av at kvinner og menn tyr til ulike typer av vold kan bunne i en kulturell forestilling om kjønn. Til tross for de nevnte meningene, ender de begge opp med å si at de tror volden er like ille i alle typer forhold. Dette relateres til følelser.

8.2.3 "Jeg tror det går på følelser, ikke kjønn"

Da kvinnene blir spurt om de tror det er noe variasjon mellom vold i heteroseksuelle og lesbiske forhold, var det flere som i første omgang kommer opp med mulige forskjeller. Dette synet endrer seg imidlertid underveis.

Mari mener at kvinner som mishandler sin partner ikke er forskjellig fra en mann som gjør det samme.

"Synes vel egentlig hverken noe mer eller mindre om hvem som gjør det, mennesker er mennesker, og... det, jeg ser ikke noe forskjell. Det er like idiotisk begge deler." (Mari)

Hun sier flere ganger at voldsutøverens kjønn ikke er av betydning. Selv om hun går ut i fra at menn stort sett har et fysisk overtak så tenker hun at det ikke nødvendigvis har noe å si. Hun ser dette i relasjon til egne opplevelser. I sitt tidligere forhold hadde hun det fysiske overtaket uten at det hjalp henne. Hun mener derfor at et voldelig forhold ikke handler om voldsutøverens fysikk. "Det er et eller annet psykisk da".

Som Mari mener Lise at vold i lesbiske og heterofile forhold fremstår på samme måte.

"Kvinner og menn som mishandler er like ille. Det er like nedvergende, like vondt, og offeret, rart ord enda, føler det samme uansett om det er mann eller kvinne som slår." (Lise)

Hun er opptatt av at det ikke burde gjøres til noe spesielt, men at det bør tas inn som en del av den generelle voldsproblematikken. Det burde regnes med i statistikker og andre oversikter.

Mannens fysikk blir ofte ansett som en forskjell mellom kvinnelige og mannlige voldsutøvere, men både Eva og Mari "ombestemmer" seg og fremhever at også kvinner kan være fysisk sterke.

"Fysisk så tror jeg nok, altså, der kan det være både, på en måte likestilt, men det tror jeg er, men fysikken til menn er kraftigere, de har, eh... de har mer kraft, så det er kanskje lettere for dem, men... Vanskelig å si, altså, de har andre måter å slå på å sanne ting. Har du erfaring fra

kampsport så kan du gjøre mye rart som dame, så jeg tror de kan være veldig likestilt. Egentlig.” (Eva)

Selv om menns styrke antas å være størst, og dermed har større skadepotensial, så mener flere at det er ubetydelig. For det er ikke hvor hardt en blir slått eller hvor skadet en blir som er av betydning. Dette understreker blant annet Eva.

”Som sagt så tror jeg ikke det går på kjønn, jeg tror det går på følelser. Det er klart det er mer sårende når noen du bryr deg om, eller du har rette følelser for mishandler deg, det er noen du har litt sånn ikke helt... så for heterofile så er det jo, de tiltrekkes jo og har rette følelser for menn, så da vil jo det være verst. For lesbiske som kanskje har hatt heterofile forhold så er ikke det så ille som når du har de rette følelsene. Jeg tror det er litt sånn.” (Eva)

Både Eva, Mari, Sonay og Nora relaterer betydningen av volden til følelser. På denne måten spiller ikke voldsutøveres kjønn noen rolle.

”Eh.. Jeg tenker at det er det samme, fordi at... Hvertfall med meg så var det liksom ikke selve volden, det var liksom den psykiske volden som var verst. Så for meg... Kanskje hadde det vært mer vondt å bli slått av en mann, likevel men inni meg så tror jeg at det hadde gjort like vondt.” (Nora)

S: I think it will be, I think it is harder to be hit by a man, because they are physically stronger than a woman. But, if you are talking about the psychological violence it doesn't matter if it's man or woman.”

I: Do you feel it's more okay being hit by a woman or?

S: No, it's not... I'm talking about physical injuries. But, the thing is, when you are hit by someone you... that you love so much, it hurts the same. Not physically, but it... it traumatize you in... almost the same I think. You know. It's not... maybe if there were someone hitting my legs, someone; a guy, maybe he would have broken my legs. But... She broke my heart. (Sonay)

Det kan være hardere å bli slått av en mann fordi de stort sett er fysisk sterkere enn kvinner, men er det snakk om ikke-fysisk vold så har kjønn ingen betydning. Kvinnenes hovedpoeng handler likevel om at kjønn uansett ikke spiller en rolle for hvordan en opplever volden.

Selv om det kan være mindre vondt eller gi mindre skader å bli slått av en kvinne så gjør ikke det saken bedre. Det er hjertet som blir knust og det er følelsene man har for den personen som utøver volden som gjør at det oppleves så ille.

Det er ingen av kvinnene som uttrykker at det er verre å bli utsatt for vold og trakassering fra en mannlig enn en kvinnelig partner. Noen forestiller seg derimot at utenforstående vil oppfatte det som forskjellig, og at de vil begrunne det i menns fysiske styrke og at det virker unaturlig at kvinner utøver vold. De samme egenskapene som kvinnene mener ikke har en betydning for dem selv, mener de likevel vil bety noe for andres vurdering av voldens alvorlighetsgrad. Med andre ord ser det ut til at de tror utenforstående vil være påvirket av kulturelle forestillinger når det kommer til vold i lesbiske parforhold. Selv mener de at det ikke er hvor *hardt* en har blitt slått, men *at* en har blitt slått av den personen som en er ment å skulle stå en nærmest, som er av betydning. Det går på følelser, ikke kjønn.

9. FORSTÅELSER AV VOLDEN

”Relationship violence as it occurs for lesbians, is similar to the way it occurs for heterosexual women. Domestic violence in relationships involves almost identical patterns of physical, sexual and emotional abuse” (McLaughlin og Rozee 2001:40).

Det ser ut til at det er mange likhetstrekk mellom vold i lesbiske og heteroseksuelle parforhold. Betyr dette at feministiske analyser kan overføres til lesbiske relasjoner? Det er delte syn på hvordan lesbisk partnervold skal analyseres. Ulike maktperspektiv, individuelle egenskaper og sosiale kontekster tas opp som mulige forståelser.

9.1 Kjønnsmakt i lesbiske forhold?

Feministisk voldsforskning er et teoretisk felt med flere ulike ståsteder når det kommer til kvinnemishandling (Stefansen og Pape 2006:209). Til tross for både uenigheter og motstridene synspunkter har disse teoriene likevel et felles utgangspunkt. Patriarkalske strukturer står sentralt som forklaring på menns vold mot kvinner. Det innebærer at kjønn forstås som et prinsipp for organisering av sosiale relasjoner, hvor volden anses som et uttrykk for at kvinner systematisk underordnes menn. På denne måten blir volden i parforhold mellom kvinner og menn sett i lys av strukturelle maktforskjeller. Menn som gruppe har, i kraft av at de er menn, tilgang til mer fordelaktige posisjoner og privilegier enn kvinner (ibid). Kan vold i lesbiske forhold forstås i lys av feministiske kjønnsmaktsperspektiv? Eller bryter denne analysen sammen når det viser seg at vold også finnes i lesbiske parforhold?

Eva Lundgren (1990) har vært sentral innen voldsforskningen. Hun setter menns vold mot kvinner i sammenheng med patriarkalske strukturer og ser volden som et resultat av det. Lundgren er opphavet til konseptet *normaliseringsprosessen*. Det henviser til at mannen bryter ned kvinnen slik at hun ikke ser noen veier ut av forholdet, og dermed blir passiv i relasjon til volden. Etter hvert overtar hun mannens tolkning og forståelse av virkeligheten. Volden oppfattes som normal, aksepteres og forsvares. Det blir ofte tolket i lys av kjærlighet (ibid). Lundgren kobler normaliseringsprosessen til konstruksjon av kjønn. Som vist tidligere konstrueres menn og kvinner som motsetninger, og i et voldelig forhold knyttes derfor voldsutøvelsen til mannen. Hun sikter til at kvinnenes underordning og mannens overordning dermed kan forstås ut i fra samfunnets kjønnsstrukturer og normer. Denne forståelsen blir

kritisert av flere. Blant annet avviser Margareta Hydén (1995) Lundgrens begrep fordi hun mener at kvinner i dagens moderne samfunn ikke vil anse vold som normalt i et parforhold. Hun tar avstand fra det hun selv betegner som et ”rendyrket” strukturelt perspektiv.

Holmberg et al. spør om feministiske tilnærminger, som er sterkt koblet til kjønnskonstruksjoner, vil være riktig å anvende i analysen av likekjønnede parforhold (2005:13). En slik analyse impliserer at det å være mann betyr å utøve vold, mens å være kvinne betyr å bli utsatt for vold. På denne måten burde to kvinner i en parrelasjon føre til at volden er ikke-eksisterende. En mulig løsning på problemet blir å overføre såkalte maskuline egenskaper til den voldelige kvinnen i forholdet; på denne måten kan den feministiske tilnærmingen fremdeles være gyldig. Mary Eaton (1994) mener at den kjønnsbaserte feministiske forståelsen av vold i parforhold kan benyttes når kjønn blir forstått som en patriarkalsk, sosialt konstruert, faktor.

”When a lesbian abuses her lover, she is behaving in socially masculine ways; when a lesbian is victimized through her lover’s violence she is behaving in socially feminine ways and therefore the battering is a gender – based activity” (ibid:201)

Denne, og tilsvarende analyser, fremhever at vold innen heteroseksuelle og lesbiske forhold er resultat av de samme omstendighetene. De ligner i utførelse, og voldutsatte kvinner beskriver de samme psykiske konsekvensene. Også påviste ulikheter, slik som homofobisk kontroll²¹, kan forklares innen en kjønnsbasert teori som å være et annet eksempel på internalisert patriarkalsk undertrykkelse. På denne måten kan fokuset fremdeles holdes på menns vold, og vold i lesbiske forhold ses i lys av en kjønnsmaktsforståelse.

Også Ulla Johansson (1997) tar utgangspunkt i at både menn og kvinner kan utføre maskuline handlinger. Hun fremhever at man burde skille mellom mannlige strukturer og *faktiske* kvinner og menn. Slik illustrerer hun at både kvinner og menn kan agere innenfor rammene for mannlige strukturer. Johansson tar utgangspunkt i bedrifter, og viser hvordan disse kan være styrt av kvinner, men likevel være preget av mannlige tankesett og vurderinger. Denne tanken overfører Carin Holmberg og Christine Bender (2003) til vold i nære relasjoner. At

²¹ Se utdyping i kapittel 9.4

både menn og kvinner kan handle innenfor rammen av mannlige strukturer²² vil dermed si at begge kjønn kan utøve vold. Da blir makten fremdeles et uttrykk for mannlighet. En heteroseksuell struktur kan skapes og opprettholdes av både hetero- og likekjønns relasjoner. På denne måten kan patriarkalske strukturer reproduseres slik at det finnes plass i forholdet for den ene til å dominere den andre. Et slikt perspektiv går ut i fra at en i parrelasjonen inntar den motsatte kjønnsrollen; dersom det er to kvinner i forholdet vil den ene ta rollen som mann. Holmberg et al. (2005) mener at en slik forståelse åpner opp for en potensiell vrangforestilling omkring likekjønnede par. Uavhengig av kjønnsstilhørighet tas det for gitt at den ene parten uttrykker kvinnelighet og den andre mannlighet. Slik blir lesbiske kvinner forstått innen en heteroseksuell ramme. Holmberg et al. (2005) er klare på at de tar avstand fra dette, fordi de mener at det ikke finnes vitenskapelig belegg for en slik påstand. Det er kun myter omkring likekjønnede forhold.

Til tross for at noen mener kjønnsmaktsanalysen kan overføres til vold i lesbiske forhold er det andre som mener at den derimot bryter sammen. Anti-feminist Patricia Pearson er en av flere som benytter vold i lesbiske forhold til å kritisere en feministisk analyse (1997, Sommers 1995, Laframboise 1996). Disse ønsker å vise at feminister overdriver graden av menns vold mot kvinner, og at de promoterer et falskt syn på kvinner som uskyldige ofre. Pearson mener at de feminister som ikke vil innrømme at heteroseksuelle kvinner også kan være voldelige, fører til at lesbiske kvinner settes i en vanskelig situasjon. Det kan resultere i at kun lesbiske kvinner forstås som voldsutøvere og heterofile kvinner som ofre. Hennes fokus er å vise at kvinner er like ille som menn. Pearson ønsker å utvikle en analyse som ser intim partnervold som et humant problem og ikke et kjønnsproblem. På denne måten vil hun holde kvinner ansvarlig for voldelige oppførsel (ibid).

Det er blitt fremhevet hvordan kjønn og seksualitet spiller en viktig rolle for forståelsen av vold i parrelasjoner. Kan det være at kjønnsmaktsperspektivet bare er gyldig for heteroforhold? Terapeuten Vera Ray (1991) hevder at både voldsutøveren i lesbiske relasjoner og voldsutøveren (mannen) i heterofile relasjoner ønsker å oppnå makt når de utøver vold, men på ulikt grunnlag. Hun mener at mannen søker å opprettholde ulik maktfordeling og å være den dominante i forholdet. Han vil *bevare* makten, mener hun, i motsetning til en lesbisk

²² Det heteroseksuelle parforholdet er en mannlige struktur.

kvinne som ønsker å *endre* maktfordelingen i forholdet. Den av kvinnene i det lesbiske parforholdet som føler at maktbalansen er skjev, vil føle seg truet, og dermed benytte vold for å jevne ut makten. En slik måte å tolke volden på viser at en må se til strukturelle kjønnsmaktsordninger for at den skal bli forståelig. En lesbisk kvinne har ikke støtte for voldsutøvelse i normer eller samfunnsstrukturer, i motsetning til den heteroseksuelle mannen. Han slår for å kunne gjenoppta den makten som han mener er på vei til å forsvinne, men som er forespeilet han som mann i et patriarkalsk samhold (ibid). Med et slikt perspektiv kan det synes som om vold i like- og ulikekjønnede parforhold burde forstås med forskjellige tilnærminger. Hvilke perspektiver kan i tilfellet innsettes i stedet når vold i lesbiske forhold skal tolkes?

9.2 Andre maktforhold

Fokus på andre maktforhold enn kjønnsmakten benyttes av flere forskere til å forstå vold i lesbiske og likekjønnede parforhold.

Ellyn Kaschak trekker frem både likheter og ulikheter mellom vold i heterofile og lesbiske forhold. Hun mener at voldens eksistens i lesbiske forhold setter spørsmålsteget ved de mest aksepterte forklaringene på vold i nære relasjoner; at vold er et resultat av patriarkatet og mannlig privilegium (2001:2) Blant annet hevder hun at den feministiske analysen blir irrelevant og ubrukelig i forhold til lesbiske kvinner. Ingen av de kvinnelige partene i et lesbisk forhold nyter godt av den makt heteroseksuelle menn indirekte garanteres gjennom at de er menn i et patriarkalsk samfunn. Til tross for dette fremholder Kaschak at makt likevel er vesentlig. Samfunnets hierarkiske oppbygging medfører at maktstrategier som finnes i et patriarkalsk samfunn også finnes i forhold som bryter med den heteroseksuelle normen. Andre maktstrukturer slik som klasse, rase, etnisitet og økonomiske forhold har innflytelse på den likekjønnede parrelasjonen. Slik knytter Kaschak fremdeles voldsutøvelse til makt, men ikke kjønnspektet (ibid). Hun nevner ikke konstruksjoner av kjønn som betydningsfullt i sin analyse.

Claudia Card (1995) er også av den oppfatningen av at det handler om makt og dominerende når det kommer til vold i lesbiske parforhold. I slike relasjoner blir ikke volden utøvet av en person med en overordnet posisjon, slik som ved menns vold mot kvinner. Partene oppfattes i

stedet som å være likeverdige (ibid:124). Kvinner forstås som å være på samme strukturelle nivå; horisontalt, i motsetning til forholdet mellom mann og kvinner som preges av å være vertikalt²³. Likevel argumenterer Card for at volden i lesbiske forhold i noen sammenhenger også kan fremstå som å være vertikal og at det derfor handler om makt og dominerings når vold forekommer. Lesbiske voldsutøvere innehar imidlertid ikke makt på samme måte som menn. Derfor er det ikke et utslag av kjønnspekt, mener hun, i likhet med Kaschak (2001).

Holmberg et al. skriver i sin bok *Våldsomt lika och olika* at mange forskere på likekjønnsområdet har en tendens til å fokusere på makt når disse forholdene skal analyseres. Kjønn blir av mange ikke sett som vesentlig i denne sammenhengen (2005:14). Det presenteres en vilje til å se på betydningen av vold som strategi for å kontrollere og dominere, noe som antas å inkludere samtlige parrelasjoner, uavhengig av seksuell orientering. På denne måten fremstilles voldelige forhold som kun å handle om makt. Det resulterer i analyser som skiller seg fra den feministiske; hvor det er et fokus på *sammenhengen* mellom vold og kjønn. Til tross for at Holmberg et al. (2005) peker på mangler ved den feministiske analysen i relasjon til vold lesbiske forhold, fremhever de likevel et problem som dukker opp når kjønn utelates fra maktforståelsen. Å se kjønn og makt som to adskilte enheter medfører at forbindelsen mellom makt og konstruksjonen av mannlighet usynliggjøres. De ønsker ikke at den feministiske teorien skal underkjennes, og at den fremdeles er gjeldende for menns vold mot kvinner. Imidlertid mener de at det finnes viktige strukturelle forskjeller mellom likekjønnede og heteroseksuelle par som medfører at volden ikke nødvendigvis burde forstås på samme måte²⁴(ibid:16). Blant annet argumenter de for at vold i likekjønnede par ikke burde analyseres innen en heteroseksuell ramme.

Også Renzetti hevder at det blir feil å si at vold i lesbiske parforhold kun dreier seg om makt og kontroll, og dermed anta at den ikke er kjønnrelatert (1999:45). Hun ønsker å vise at vi ikke kan forutsette at kvinner som utøver vold bare handler som menn. I et slikt lys blir kjønnsnøytrale maktteorier problematiske.

²³ Et strukturelt vertikalt nivå refererer til at mannen er overordnet kvinnen. Et vertikalt forhold mellom to kvinner henviser til at den ene parten er overordnet den andre.

²⁴ Dette kommer jeg tilbake til under kap. 9.4.1.

9.3 Individuelle egenskaper

Kaschak (2001) er ikke den eneste som utelater fokuset på konstruksjoner av kjønn i forbindelse med vold. Også David Island og Patrick Letellier (1991) argumenterer for at vold i parforhold ikke er et kjønnsspørsmål. De kjemper i stedet for et psykologisk rammeverk når volden skal forstås, og vektlegger individuelle egenskaper ved voldsutøveren.

Island og Letellier er kritiske til den dominerende feministiske teorien og bryter derfor helt med den. De hevder at en kjønnsbasert teori er feil, fordi det ikke forklares hvorfor noen heteroseksuelle menn mishandler og andre ikke. Videre opplever de at heterosexisme²⁵ fører til at teorien ikke tar høyde for eller forklarer at vold i likekjønnede forhold eksisterer. I og med at slike handlinger også forekommer i disse parrelasjonene, mener Island og Letellier, at kjønn ikke kan spille den avgjørende rollen som feministisk analyse forutsetter. Disse to retter i stedet søkelyset på individuelle årsaker som forklaringer på volden. På en slik måte blir voldsutøverens personlighet og oppførsel stående som sentralt. Voldsutøverens psyke blir ansett som kilden til problemet. Derfor foreslår de en kjønnsnøytral teori om vold i parforhold generelt, med fokus på psykologiske tilnærminger hvor voldsutøveren blir identifisert og klassifisert gjennom atferd, ikke kjønn (ibid).

Gregory S. Merrill (1996) bedyrer at verken en feministisk teori eller teorier basert på individuelle og psykiske årsaker vil være gode nok alene til å forklare vold i parforhold. Han kritiserer blant annet Island og Letellier (1991), fordi de tar avstand fra betydningen av kjønn i voldelige parforhold når de skriver i sin bok at 95 % av volden i heteroseksuelle relasjoner begås av menn. Dersom de godtar dette, hvordan kan de da mene at kjønn ikke er av betydning, spør Merrill? Han hevder at hvis Island og Letellier's kjønnsnøytrale teori skulle fungere ville like mange heterofile kvinner og menn utøve vold i parforhold. Til tross for dette er Merrill (1996) også kritisk til en ren feministisk teori, fordi volden i likekjønnede forhold blir forstått som et unntak fra regelen "mann slår kvinne".

Merrill lanserer i stedet en sosialpsykologisk teori, hvor han integrerer både feministisk teori og individuelle og psykisk relaterte årsaker til vold. Disse to perspektivene er ikke gjensidig

²⁵ Tilbøyelighet til å underkjenne det homoseksuelle og fremholde det heteroseksuelle. En kulturell forutinntatthet overfor ikke-heteroseksuelle mennesker.

utelukkende, og en sammenordning av disse, mener han, kan forklare vold i alle typer parforhold (ibid:10). Han bygger videre på arbeidet til Zemsky (1990) og Gilbert, Poorman og Simmons (1990) som tar utgangspunkt i en sosialpsykologisk teori om vold i lesbiske parforhold. Denne teorien fokuserer på voldelige lesbiske kvinner, men Merill (1996) mener den kan overføres til å inkludere både voldelige heteroseksuelle og homofile menn. Med andre ord kan det forstås som en teori om vold i parforhold generelt.

Zemsky (1990) og Gilbert et al. (1990) deler årsakene til vold i tre kategorier; ”lære å mishandle”, ”ha muligheten til å mishandle” og ”velge å mishandle”, hvor alle tre trinn er nødvendig for at mishandling faktisk skal finne sted. Med en slik sosiallæringsteori hevder de at voldsutøveren har lært den voldelige atferden gjennom ulike psykologiske prosesser, som oftest innad i familien. De lærer gjennom observasjon, direkte instruksjoner eller å finne ut at voldsutøvelse gir positiv belønning (referert i Merill 1996:14). Menn er mer tilbøyelig til å lære voldelige tendenser grunnet kjønnsrollesosialisering, men kvinner i vår kultur internaliserer også forhold hvor heterokjønn står som modell. På denne måten forstår Merill (1996) volden som blant annet å avhenge av kjønn.

Til tross for at det ikke er kjønnsulikhet i lesbiske parforhold, forhindrer ikke det at vold vil forekomme i disse relasjonene. ”Å ha muligheten til å mishandle” viser til at en potensiell voldsutøver antar at handlingene ikke vil få negative konsekvenser (Zemsky 1990 og Gilbert et al.1990). Merill (1996) utvider teorien deres på dette punktet. Ved å se det i lys av den feministiske analysen blir muligheten til å mishandle hengt på makt og kjønn. Menns vold mot kvinner ses i sammenheng med kvinneundertrykkelse. Når likekjønnede forhold skal forstås blir homofobi sett som en struktur som skaper slike muligheter. Homofobi åpner opp for at det er gjennomførbart å mishandle uten konsekvenser, fordi homofobien ofte isolerer ofrene. Lesbiske kvinner og homofile menn antas å ikke ville søke hjelp i frykt for hvordan deres seksuelle legning blir møtt; både av venner, familie og andre hjelpeinstanser. Merill fokuserer på at voldsutøverens følelse av å ha makten over en annen dermed er stor betydning (ibid). Verken det å ha lært mishandling eller å ha mulighet til å utøve den er tilstrekkelig for at volden skal finne sted. En må også velge å utføre volden. Dette settes i sammenheng med voldsutøverens bevisste valg og knyttes dermed til individuelle egenskaper.

Denne teoriens utfordringer henspeiler på parforhold, både likekjønnede og heteroseksuelle, hvor parten med antatt minst makt er voldsutøveren. Dette løser han ved å henvise til individuelle personlighetstrekk²⁶.

Brutaliteten av volden mener Merill også burde forstås i forhold til psykologiske og individuelle egenskaper. Graden av impuls kontroll blir vektlaget i denne forbindelsen. Han hevder at en teori som fokuserer på både sosiale og psykologiske faktorer vil gi bedre muligheter til å tolke vold i parforhold enn analyser som kun har et ensidig fokus (ibid).

9.4 Heterosexisme og homofobi som kontekstuelle faktorer

I tillegg til de tidligere nevnte teorier er det flere som argumenterer at for å utforske vold i lesbiske parforhold må en se på særegenhetene ved disse relasjonene og ta konteksten som volden oppstår i betraktning.

Melanie Kaye/Kantrowitz (1992) anerkjenner at vold i lesbiske parforhold er et seriøst problem, men ikke det samme problemet som vold i heterofile forhold. Hun mener det blir feilaktig å sette likhetstegn mellom menn og lesbiske kvinner som mishandler sin partner uten å trekke det spesielle ved hvert forhold i betraktning.

”Lesbians do not go out in the streets and attack women, nor do they climb into windows or assault them on dates. How often do you hear of a lesbian serial rapist or killer? (...) Most people of whatever age and gender victimized by sexual abuse are victimized by men.” (ibid:37).

Hun mener ikke å si at menn er voldelige og lesbiske kvinner ikke, men ser blant annet til konstruksjoner og forventninger som er knyttet til kjønn. Det antydes at selv om det er likheter på en arena behøver det ikke nødvendigvis å være det på en annen. Derfor fremheves viktigheten av å ta konteksten i betraktning. Også flere teoretikere og forskere understreker at det er behov for undersøkelser som vektlegger kontekst og ulikheter (Kelly 1991, Taylor og Chandler 1995, Renzetti 1999 og Ristock 2002). Menns vold mot kvinner antas å oppstå i en

²⁶ Han benytter et eksempel med kvinner som mishandler menn. Hun antas å ha mindre makt, men mener selv at hun har mer sosial makt enn sin partner. Samtidig går hun ut i fra at partneren ikke er villig til å utøve vold mot henne (Merill 1996:18).

kontekst hvor patriarkalske tradisjoner dominerer (Ristock 2002:55). På samme måte blir internalisert homofobi og en kontekst av heterosexisme av flere forstått som faktorer i voldelige likekjønnede parforhold. Er det bedre å forklare og analysere vold i lesbiske parrelasjoner uten å ta i bruk heteroseksualiteten som mal?

Snare et al. viser hvordan en en-faktorteori om all vold innad i familien gjør at viktige elementer i en analyse kan bli borte (1993:174). De skriver ikke om vold i likekjønnede parforhold, men deres perspektiv har likevel overføringsverdi. Det hevdes at virkeligheten forstås ufullstendig hvis det særegne i en parrelasjon ikke analyseres. Dersom det bare fokuseres på likheter kan det føre til at voldens ulike egenskaper og strukturelle forankring overses. I denne sammenhengen er Snare et al. opptatt av å vise at kvinnemishandling er et sosialt fenomen som ikke kan sidestilles med all annen familievold²⁷. Dette impliserer at vold i lesbiske parforhold ikke nødvendigvis skal tolkes innen en heteroseksuell forståelsesramme.

We need to acknowledge both the similarities and differences between heterosexual domestic violence and lesbian domestic violence without using heterosexuality as the norm through which to understand same-sex domestic relationship dynamics (Ristock 2001:61).

Til tross for likhetene mellom lesbiske og heteroseksuelle forhold, mener Ristock, at vi ikke kan generalisere alle voldelige konstellasjoner med én hovedteori. Hun avviser ikke en feministisk analyse, men mener i likhet med Snare et al. (1993) at en teori ikke favner alle aspekter ved ulike relasjoner. Hennes fokus er derfor at vi trenger en mer kontekstsensitiv analyse for å finne ut hva som skjer, slik at ikke heteroseksualiteten gjensentres i lesbiske forhold. Målet burde ikke være å få vold i lesbiske parforhold til å passe inn med den dominerende forståelsen hvor den lesbiske voldsutøveren anses som mannlig, men å komme til en bedre forståelse av mangfoldet av voldelig forhold og hvordan det oppleves (Renzetti 1999).

Homofobi blir trukket frem som strukturer som usynliggjør og utestenger den likekjønnede samlivsformen (Holmberg et al. 2005:22). Fremdeles er det mange som føler de må skjule sin seksualitet for omverdenen, og dermed kan homofobi fungere som en kontrolltaktikk som går

²⁷ Annen familievold henviser til kvinners vold mot menn og foreldres vold mot barna.

ut på at en partner truer med å avsløre den andres seksuelle legning. Samtidig forteller flere voldsutsatte lesbiske kvinner at de etter å ha vært i et voldelig forhold en tid har internalisert samfunnets homofobiske holdninger. Dette førte til at de rettet et hat mot seg selv og samtidig følte at de fortjente mishandlingen. Ristock hevder at en kontekst hvor internalisert homofobi og en frykt for at ens seksuelle orientering skal avsløres, mange ganger medfører at den voldsutsatte kvinnen blir værende i forholdet (2002:61). På en slik måte kan også konteksten volden oppstår innen forstås som å skille seg fra heteroseksuelle forhold. Mine informanter forteller ikke at de har opplevde å bli kontrollert på denne måten. Nora forteller likevel at frykten for homofobiske holdninger er grunnen til at hun ikke fortalte om situasjonen til sin familie. Å leve i en heteronormativ verden kan medføre at ulike institusjoner kan være fiendtlig innstilt og at lesbiske kvinner forhindres fra å søke hjelp dersom de har blitt utsatt for partnervold. Ristock påpeker samtidig at dette i seg selv ikke er nok til å forstå hvorfor mishandling er en del av enkelte forhold, men ikke andre. Da mener hun at det blant annet også må settes i sammenheng med rase, klasse, alkohol- og rusmisbruk og andre forhold som kan forstås som en faktor til at volden oppsto (ibid).

Det er ikke noe entydig svar på hvordan vold i lesbiske parforhold burde analyseres og forstås. Likevel kan det se ut til at flere forskere og teoretikere enes om at man kan ikke bare kan sette likhetstegn mellom vold i likekjønnede og særkjønnede relasjoner. Vold i lesbiske parrelasjoner både ligner og skiller seg fra menns vold mot kvinner, behovet for å kontekstualisere og analysere vold uten å benytte heteroseksualiteten som ramme fremheves.

For meg fremstår det som at vold i lesbiske forhold ikke nødvendigvis burde analyseres innen en heteroseksuell ramme. Med det mener jeg at kvinnene i forholdet skal forstås som nettopp det; to kvinner, og ikke som et rollespill hvor en part får en mannlig funksjon. Til tross for at både lesbiske og heteroseksuelle kvinner beskriver tilsvarende opplevelser når det kommer til vold, betyr ikke det at det skal settes et automatisk likhetstegn mellom forholdene hvor feministiske forståelser blir dominerende. Som Snare et al. påpeker er det vesentlige å se at all vold har noe til felles. Men, det blir lite tilfredsstillende å sammenlikne voldsformer dersom det medfører at voldens ulike egenskaper og strukturelle forankring overses (1993:174).

9.5 Avsluttende betraktninger

Nå som jeg har kommet til veis ende er det tydeliggjort at vold er noe som også rammer kvinner i lesbiske parforhold. Deres beskrivelser av volden legger stor vekt på den helhetlige atmosfæren omkring opplevelsen. Frykten som til enhver tid er tilstedet i et voldelig forhold ser ut til å prege hvilke handlinger kvinnene definerer og forstår som vold.

Gjennomgangstemaet for alle informantene ser ut til å være at en kvinne kanskje ikke kan slå like hardt som en mann, men det er likevel ikke den fysiske volden som er verst. Det er den psykiske terroren de blir utsatt for fra mennesket de er glad i, og har følelser for. Samtidig er det vist at de lesbiske kvinnene har mange fellestrekk med kvinner som har blitt utsatt for vold av menn, i forbindelse med voldserfaringer og hvilke handlinger som defineres som vold. I litteratur og forskning om voldsutsatte heteroseksuelle kvinner finner jeg at ikke-fysiske voldshandlinger beskrives som å være av de verste opplevelsene. Det går rett og slett på følelsene av svik av at han eller hun som er ment å stå en nærmest misbruker dem på en slik måte.

Det kan synes som at både lesbiske og heterofile kvinner vurderer voldsopplevelsene på tilsvarende måte, men at utenforstående oftere anser det som forskjellig. De lesbiske kvinnene vurderer ikke voldens alvorlighetsgrad i relasjon til at det var en kvinne som utøvet vold mot dem og ikke en mann. Volden forstås ikke som å være mindre seriøs fordi en kvinne utøvet den. Kvinnene later heller ikke til å være preget i stor grad av kjønn når det gjelder offerforståelse. På denne måten fremstår det som at gjerningspersonens kjønn har større betydning for andre enn kvinnene selv. Mine informanter har også en antakelse om at folk flest nedvurderer seriøsiteten av deres opplevelser grunnet menns fysiske styrke, og dermed en forventning om at de slår hardere. Det er imidlertid relasjonen til voldsutøver som betyr noe for mine informanter, ikke kjønn.

Som Holmberg et al. (2005) understreker, så burde bare vissheten om at det faktisk forekommer vold i disse relasjonene lede til forskning, og at de usatte møtes på samme måte av politi, krisesentre og andre deler av støtteapparatet som kvinner utsatt for menns vold blir. Derfor håper jeg at denne avhandlingen kan være et bidrag til fremtidig forskning om vold i både lesbiske og andre likekjønnede parforhold.

LITTERATUR

- Alver, Bente Gullveig og Ørjar Øyen (1997): *Forskningsetikk i forskerhverdag: vurderinger og praksis*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Andersson og Lundberg (2001): "Kvinnomisshandel som kunskapsfelt - att definera, förklara och hantera ett socialt problem." I: *Det motspänstiga offret*. Malin Åkerstöm og Ingrid Sahlin (red.). Lund: Studentlitteratur.
- Arroyo, W., Eth, S. og Pynoos, R. (1984): "Sexual assault of a mother by her preadolescent son." I: *American journal of psychiatry*, 114.
- Askeland, Ingunn Rangul, Anita Strand og Iselin Sætre (2002): "Voldsutsatte kvinners erfaringer – et bidrag til arbeid med menn som utøver vold." I: *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Marius Råkil (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Balvig, Flemming og Britta Kyvsgaard (2009): "Man anmelder da vold? En analyse af ændringer i anmeldelsestilbøjeligheden for vold." I: *Nordisk Tidsskrift for kriminalvidenskab* 1 (96). De nordiske kriminalistforeninger.
- Becker, Howard S. (1963): *Outsiders: studies in the sociology of deviance*. New York: Free Press.
- Bjerke, Eirin (2006): *Kvinner i mishandlingsforhold: mestrings- og motmaktstrategier*. Hovedfagsoppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo.
- Bjørby, Pål (2001): "Queer-teori: Asymmetriske identiteter." I: (red.). Brantsæter, Marianne C. og al. *Norsk homoforskning*. Universitetsforlaget.
- Brantenberg, Gerd (1973): *Opp alle jordens homofile*. Oslo: Gyldendal.
- Brantenberg, Gerd (1976): *Forbrytelser mot kvinner. [referat fra] Internasjonal tribunal i Brussel 4.-8.mars 1976 / [redigert av Gerd Brantenberg... et al.]*. Oslo: Rådhusgaten 2.
- Card, Claudia (1995): *Lesbian choices*. New York: Columbia University Press.
- Connell, R. W. (1995): *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Corber, Robert J, og Stephen Valocchi (2003): *Queer studies. An interdisciplinary reader*. Corber, Robert J, og Stephen Valocchi (red.). Malden: Blackwell.
- Christie, Nils (1982): *Pinens begrensning*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Christie, Nils (2001): "Det idealiska offret." I: *Det motspänstiga offret*. Malin Åkerström og Ingrid Sahlin (red.). Lund: Studentlitteratur.
- Derrida, Jacques (1974): *On grammatology*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Dobash, Russell P. og Rebecca Emerson Dobash (2004): "Women's violence to men in intimate relationships. Working on a puzzle." I: *British Journal of criminology*, 44:324-349.
- Eaton, Mary (1994): "Abuse by another name: feminism, difference, and intralesbian violence." I: *The public nature of private violence: the discovery of domestic abuse*. Martha Albertson Fineman og Roxanne Mykitiuk (ed.). New York: Routledge.
- Eggebo, Helga (2007): *Offeromgrepet – til last eller gagn? Undersøking av offeromgrepet med utgangspunkt i institusjonell etnografi*. Masteroppgave i sosiologi. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eide-Midsand, Nils (1997): "Fanger i Blåskjeggs borg: langtidsvirkninger av seksuelle overgrep mot gutter." I: *Ut av det tause rommet*. Oslo: Norsk Psykologi forening.
- Elliott, Pam (1996): "Shattering illusions: same-sex domestic violence". I: *Violence in gay and lesbian domestic partnerships*. Renzetti, Claire M. og Charles Harvey Miley (ed.). New York: Haworth press, Inc.
- Enander, Viveka (2010): "A fool to keep staying." Battered women labeling themselves stupid as an expression of gendered shame". I: *Violence against women*, 16(1). Sage.
- Eng, Heidi (2006): "Homo- og queerforskning." I: *Kjønnforskning. En grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Epstein, Debbie (1997): "Keeping them in their place: hetero/sexist harassment, gender and the enforcement of heterosexuality." I: *Sexual Harassment. Contemporary feminist perspectives*. (red.): Thomas, Alison M. og Celina Kitzinger. Buckingham: Open University Press.
- Ericsson, Kjersti (1993): "Kvinner som handlende offer." I: *Nordisk Tidsskrift for kriminalvidenskab*: 2 (80). De nordiske kriminalistforeninger.
- Ericsson, Kjersti (1997): *Drift og dyd. Kontrollen av jenter på femtitallet*. Oslo: Pax.
- Ericsson, Kjersti og Eva Simonsen (2005): *Krigsbarn i fredstid*. Oslo: Universitetsforlag.
- Estrada, Felipe, Anders Nilsson og Sofia Wikman (2007): "Det ökade våldet i arbeidslivet. En analyse utifrån de svenska offerundersökningarna." I: *Nordisk Tidsskrift for kriminalvidenskab* 1 (94). De nordiske kriminalistforeninger.

- Estrada, Felipe (2010): "Våld som ett (bra) samhällsproblem." I: *Nordisk Tidsskrift for kriminalvidenskab* 3 (97). De nordiske kriminalistforeninger.
- Foucault, Michel (1980): *Power/knowledge: selected interviews and other writings*. Colin Gordon (ed.). New York: Pantheon.
- Garland, David (1990): *Punishment and modern society. A study in social theory*. Oxford: Clarendon Press.
- Gelles, R. J. (2000): "Foreword." I: *Locked in a violent embrace*. Z. Eisikowitz og E. Buchbinder (red.). London: Sage.
- Gilbert, L., P.B. Poorman og S. Simmons (1990): "Guidelines for mental health systems responses to lesbian battering." I: *Confronting lesbian battering: a manual for the battered women's movement*. Pam Elliott (ed.). St. Paul: Minnesota Coalition for battered women.
- Girshick, Lori B. (2002): *Woman-to-woman sexual violence. Does she call it rape?* Boston: Northeastern University Press
- Goddard, Alma Banda og Tara Hardy (1999): "Assessing the lesbian victim." I: *Same-sex domestic violence. Strategies for change*. Beth Leventhal og Sandra E. Lundy (ed.). London: Sage Publications.
- Goode Erich og Nachman Ben-Yehuda (1994): *Moral panics. The social construction of deviance*. Oxford and Cambridge: Blackwell.
- Hammerlin, Yngve (2002): "Den "totalitære familie" og dens volds- og maktformer." I: *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Marius Råkil (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hart, Barbara (1986): "Lesbian battering: an examination." I: *Naming the violence. Speaking out about lesbian battering*. Kerry Lobel (ed.). Seattle: The Seal Press.
- Hofer, Hanns von (2006): "Ökat våld och/eller vidgade definitioner? En empirisk och teoretisk analys av den långsiktiga vålds- utvecklingen." I: *Nordisk Tidsskrift for kriminalvidenskab* 2 (93). De nordiske kriminalistforeninger.
- Holmberg, Carin og Christine Bender (2003): "*Det är nåt speciellt med den här frågan*" – *Om det lokalpolitiska samtalet om mäns vold mot kvinnor*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Holmberg, Carin og Viveka Enander (2004): *Varför går hon? Om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser*. Ystad: Kabusa Böcker.

- Holmberg, Carin, Ulrica Stjernqvist og Eva Sörensen (2005): "Våldsamt lika och olika: om våld i samkönade parrelationer." I: *Skriftserie från Centrum för kvinnoforskning, nr 36*. Stockholm: Centrum för genusstudier.
- Hydén, Maragreta (1995): *Kvinnomisshandel inom äktenskapet. Mellan det omöjliga och det möjliga*. Stockholm: Liber.
- Hydén, Margareta (2000): "Forskningsintervjun som relationell praktikk." I: *Kjønn og fortolkende metode: metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Hanne Haavind (red.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Høigård, Cecilie og Liv Finstad (1986): *Bakgater. Om prostitusjon, penger og kjærlighet*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Høigård, Cecilie (1993): "The victim as expert. Active and captive." I: *Nora* (1) 1993. ss. 51 – 64. Scandinavian University Press.
- Ingraham, Chrys (2004): *Thinking Straight. The power, the promise, and the paradox of heterosexuality* (ed.). Chrys Ingraham. New York: Routledge.
- Island, David og Patrick Letellier (1991): *Men who beat the men who love them*. New York: Harrington Park Press.
- Istar, Arlene (1996): "Couple assessment: identifying and intervening in domestic violence in lesbian relationships." I: *Violence in gay and lesbian domestic partnerships*. Renzetti, Claire M. og Charles Harvey Miley (red.). New York: The Haworth Press.
- Järvinen, Margaretha (1998): "Att konstruera och dekonstruera sociala problem." I: *Kvinder på randen*. (Red.) Kongstad, A.; Kyvsgaard, B. og Stprgaard, A. Aarhus Universitetsforlag.
- Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte og Line Kristoffersen (2005): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 3. utgave. Abstrakt Forlag.
- Johansson, Ulla (1997): "Den offentlige sektorns paradoxala maskuliniseringstendenser." I: Om makt och kön – i spåren av offentliga organisationers omvandling, SOU 1997:83. Elisabeth Sundin (red.). Stockholm.
- Johnson, Michael P. (1995): "Patriarchal terrorism and common couple violence. Two forms of violence against women." I: *Journal of Marriage and the Family* 57(2):283–294.
- Jonassen Wenche og Frøydis Eidheim (2001): *Den gode vilje. Mishandlede kvinner erfaringer med hjelpeapparatet*. NIBRs PLUSS- serie 1- 2001. Oslo: Nordberg.

- Jonassen Wenche og Kari Stefansen (2003): *Ideologi eller profesjonstenkning? En statusrapport om krisesentrene*. HiO – rapport 2003 nr 27/Kompetansesenter for voldsofferarbeid. Oslo: HiO – trykkeriet.
- Jonassen, Wenche og Elin Skogøy (2010): "Et hjem for oss, et hjem for deg ..." *En studie om endring i brukersammensetning og bruk av krisesentrene*. Rapport 1/2010. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Kaschak, Ellyn (2001): *Intimate betrayal. Domestic violence in lesbian relationships*. Ellyn Kaschak (ed.). New York: Haworth Press.
- Kastling, Lars-Åke (2010): *Män som slår kvinnor. Om mäns våld och skam i nära relationer*. Stockholm: Themis.
- Katz, Jack (1990): *How emotions work*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kaye/Kantrowitz, Melanie (1992): *The issue is power: essays on women, jews, violence and resistance*. San Francisco: Aunt Lute Books.
- Kelly, Liz (1991): "Unspeakable acts: abuse by and between women." I: *Trouble and strife* 21. Summer:13-20.
- Klassekampen*, 7. mars 2007.
- Koht, Christine (2011): "Ordnete forhold." I: *A-magasinet*. 7.1.2011:4.
- Kvinnens helse i Norge*. Oslo: Norges offentlige utredninger, 1999 (NOU 1999:13).
- Laframboise, Donna (1996): *The princess at the window: a new gender morality*. Toronto: Penguin Books.
- Lamb, Sharon (1996): *The trouble with blame: victims, perpetrators, and responsibility*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Lamb, Sharon (1999): *New Versions of victims. Feminist struggle with the concept*. Sharon Lamb (ed.). New York: University Press.
- Lander, Ingrid (2003): "Genus, normalitet och avvikelse". I: *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genus perspektiv inom svensk kriminologi*. (red.): Ingrid Lander, Tove Petterson og Eva Tiby. Lund: Studentlitteratur.
- Lander, Ingrid (2003): "Genus, normalitet och avvikelse. Med kroppen som utgångspunkt." I: *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Ingrid Lander, Tove Petterson og Eva Tiby (red.). Lund: Studentlitteratur.
- Laugerud, Solveig (2007): *En splittet offeropplevelse: et offerperspektiv på seksuelle overgrep og rettssystemet*. Masteroppgave i retts sosiologi. Oslo. Universitetsforlaget.
- Lemert, Edwin (1951): *Social Pathology*. New York: McGraw-Hill.

- Leventhal, Beth og Sandra E Lundy (1999): *Same-sex domestic violence. Strategies for change*. Beth Leventhal og Sandra E Lundy (ed.). London: Sage Publications.
- Lindstad, Siri (2007): "Når kvinner slår kvinner og men slår men." I: *Bjørnen sover. Om vold i familien*. Knut Storberget et. al. (red.). Oslo: Aschehoug.
- Lindgren, Magnus, Karl-Åke Pettersson og Bo Häggglund (2001): *Brottsoffer. Från teori till praktik*. Stockholm: Jure CLN AB.
- Lindgren, Magnus (2004): *Brottsoffer i rättsprocessen. Om ideale brottsoffer och goda myndigheter*. Stockholm: Jütte Forlag.
- Lobel, Kerry (1986): *Naming the violence. Speaking out about lesbian battering*. Kerry Lobel (ed.). Seattle: The Seal Press.
- Lorentzen Jørgen og Wencke Mühleisen (2006): *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lundahl, Pia (1998): *Lesbisk identitet*. Stockholm: Carlssons.
- Lundgren, Eva (1990): *I Herrens vold: dokumentasjon om vold mot kvinner i kristne miljøer*. Oslo: Cappelen.
- Marrujo, Becky og Mary Kreger (1996): "Definitions of roles in abusive lesbian relationships." I: *Violence in gay and lesbian domestic partnerships*. Claire M. Renzetti og Charles Harvey Miley (ed.). New York: The Haworth Press.
- Mathews, Ruth, Jane Matthews og Kate Speltz (1990): "Female sexual offenders." I: *The sexually abused male. Prevalence, impact, and treatment*. Mic Hunter (ed.). New York: Lexington Books
- McLaughlin, Erin M. og Patricia D. Rozee (2001): "Knowledge about heterosexual versus lesbian battering among lesbians." I: *Intimate betrayal. Domestic violence in lesbian relationships*. Ellyn Kaschak (ed.). New York: Haworth Press.
- Merill, Gregory S. (1996): "Ruling the exceptions: same-sex battering and domestic violence theory." I: *Violence in gay and lesbian domestic partnerships*. Claire M. Renzetti og Charles Harvey Miley (ed.). New York: The Haworth Press.
- Mills, C. Wright (1940): "Situating actions and vocabularies of motives. I: *American sociological Review*, nr. 6, 904-13. Vol. 5.
- Minow, Martha (1993): "Surviving victim talk." I: *UCLA Law Review* 40:s 1411-1445.
- Natland, Sidsel (2006): *Volden, horen og vennskapet. En kulturanalytisk studie av unge jenter som utøvere av vold*. Avhandling for graden doctor artium. Bergen: Universitetsforlaget.

- Newton, Esther (2000): "The Mythic Mannish Lesbian: Radclyffe Hall and the New Woman." I: *Margaret Mead Made Me Gay*. Durham: Duke University Press.
- Nersund, Ranita og Hege Govasmark (2009): *Rapportering fra krisesentrene 2009*. Senti research Norge.
- Nielsen, Beth Grothe (1995): *Så græd jeg lidt for mig selv. Hvad børn kan berette om overgreb – en utfordring til systemerne*. Aarhus Universitetsforlag.
- Nielsen, Beth Grothe og Annika Snare (1998): *Viktimologi: om forbrydelsens ofre: teori og praksis*. Aarhus: Universitetsforlag.
- Ordnnett.no "Dum". URL:
http://www.ordnett.no/ordbok.html?search=dum&search_type=&publications=2&publications=3&publications=17&publications=20&publications. [Lesedato:11.2.2011]
 Ordnnett.no
- Pape, Hilde og Kari Stefansen (2004): *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. nr 1/2004. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Pearson, Patricia (1997): *When she was bad: violent women and the myth of innocence*. Toronto: Random House.
- Pettersen, Berit L. Westad (1997): *I privatlivets vold. Møtet med mishandlede kvinner*. Oslo: Aschehoug.
- Ray, Vera (1991): "An investigation of violence in lesbian dyadic relationships." I: *Journal of lesbian feminist studies*. 1:1991:1.
- Regjeringens handlingsplan om vold mot kvinner* (2000). Oslo: Justis og politidepartementet, Barne- og familiedepartementet, Sosial- og helsedepartementet. Justisdepartementet.
- Renzetti, Claire M. (1992): *Violent Betrayal. Partner abuse in lesbian relationships*. London: Sage Publications.
- Renzetti, Claire M. og Charles Harvey Miley (1996): *Violence in gay and lesbian domestic partnerships*. Renzetti, Claire M. og Charles Harvey Miley (ed.). New York: Haworth press.
- Renzetti, Clarie M. (1999): "The challenge to feminism posed by women's use of violence in intimate relationships." I: *New Versions of victims: feminist struggle with the concept*. Sharon Lamb (ed.). New York: New York University Press.
- Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner*. Oslo: Norges offentlige utredninger, 2003. (NOU 2003:31)

- Ringdal, Kristen (2007): *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. 2. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ristock, Janice L. (2002): *No more secrets. Violence in lesbian relationships*. New York: Routledge.
- Ristock, Janice L. (2001): "Decentering heterosexuality: responses of feminist counselors to abuse in lesbian relationships." I: *Intimate betrayal: domestic violence in lesbian relationships*. Elyn Kaschak (ed). New York: The Haworth Press.
- Røthing, Åse (2000): *Nå: kjønn, heteroseksualitet, etiske dilemmaer*. Oslo: Unipub forlag.
- Røthing, Åse (2004): *Parforhold: idealer, forhandlinger, strategier*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Råkil, Marius (2002): *Menns vold mot kvinner: behandlingserfaring og kunnskapsstatus*. Marius Råkil (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Sipe, Beth og Evelyn J. Hall (1996): *I am not your victim: anatomy of domestic violence*. Thousand oaks.
- Skjørten, Kristin (1988): *Når makt blir vold. En analyse av seksualisert vold i parforhold*. KS – serien nr. 4 – 88. Institutt for kriminologi og strafferett.
- Skjørten, Kristin (1994): *Voldsbilder i hverdagen: om menns forståelse av kvinnemishandling*. Oslo: Pax.
- Smaadahl, Tove (2004): "Familien - en arena for kjærlighet eller terror?" I: *Kvinner i mishandlingsforhold: mestrings- og motmaktstrategier* (2006). Hovedfagsoppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo.
- Snare, Annika, Hildigunnur Olafsdottir og Teuvo Peltoniemi (1993): "Den private volden: Om hustrumishandling." I: *Kvinnens skyld*. Cecilie Høigård og Annika Snare (red.). Oslo: Pax Forlag.
- Sogn, Hanne og Ole Kristian Hjemdal (2010): *Vold mot menn i nære relasjoner. Kunnskapsgjennomgang og rapport fra et pilotprosjekt*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Sommers, Christina Hoff (1995): *Who stole feminism: how women have betrayed women*. New York: Simon and Schuster.
- Spector, Malcolm og John I. Kitsuse (1977): *Constructing social problems*. New York: Aldine de Gruyter.
- Stefansen, Kari (2006): "Krisesentrene i Norge – fra sosial bevegelse til profesjonaliserte hjelpetiltak." I: *Nordisk sosialt arbeid*, 26(1):27-38.

- Stefansen, Kari og Hilde Pape (2006): "Kjønn og vold." I: *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Stefansen, Kari og Ingrid Smette (2006): "Det var ikke en voldtekt, mer et overgrep..." I: *Tidsskrift for samfunnsforskning* vol. 47, nr. 1:33-56.
- Svare, Helge (2001a): "Homoseksualitet mellom biologi og kultur: Et filosofisk blikk på essensialisme og konstruktivisme." I: *Norsk Homoforskning*. Brantsæter, Marianne C., Turid Eikvam, Reidar Kjær og Knut Olav Åmås (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Svare, Helge (2001b): "'Jeg vil ikke være jente.'" Kjønn som myte og konstruksjon." I: *Lei av kjønn? Nær – kjønn – opplevelser og andre betreninger fra virkeligheten*. Dag Øistein Endsjø og Helge Svare (Red.). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Svensson, Birgitta (2004): "Könets destabilisering. Kvinnor som våldsvverkare och gärningsmän." I: *Våldets mening: makt, minne, myt*. Eva Österberg & Marie Lindstedt Cronberg (red.). Lund: Nordic Academic Press.
- Taylor Joelle og Tracey Chandler (1995): *Lesbians talk violent relationships*. London: Scarlett Press.
- Thagaard, Tove (2003): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tham, Henrik (2001): "Brottsoffrets oppkomst och framtid." I: *Det motspänstiga offret*. Malin Åkerström og Ingrid Sahlin (red.). Lund: Studentlitteratur.
- Walker, Lydia (1986): "Battered women's shelters and work with battered lesbians." I: *Naming the violence Speaking out about lesbian battering*. Kerry Lobel (ed.). Seattle: The Seal Press.
- Widerberg, Karin (1992a): "Teoretisk verktøykasse – angrepsmåter og metoder." I: *Forståelser av kjønn i samfunnsvitenskapens fag og kvinneforskning*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Widerberg, Karin (1992b): "Sexualitet som fenomen – några reflexioner utifrån ett prosjekt om sexuell trakasserier." *Materialisten* nr. 1/2.
- Widerberg, Karin (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt. En alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget
- Zemsky, B. (1990): "Lesbian battering: considerations for intervention." I: *Confronting lesbian battering: a manual for the battered women's movement*. Pam Elliott (ed.). St. Paul: Minnesota Coalition for battered women.

- Åkerström, Malin (1990): *Dilemman i frivilligjourerna – exemplen kvinno- och brottsofferjourer*. Research Reports. Sociologiska institutionen: Lunds Universitet.
- Åkerström, Malin (2001): "Annie – en motberättelse." I: *Det motspänstiga offret*. Malin Åkerström og Ingrid Sahlin (red.). Lund: Studentlitteratur.
- Åkerström, Malin (2007): "Coola offer. Unga mäns balansering av brottsofferidentiteten." I *Brott i välfärden. Om brottslighet, utsatthet och Kriminalpolitik. festskrift til Henrik Tham*. Hanns von Hofer & Anders Nilsson (red.). Stockholm: Kriminologiske Institutionen, Stockholms universitet
- Åkerström, Malin og Ingrid Sahlin (2001): "Inledning." I: *Det motspänstiga offret*. Malin Åkerström og Ingrid Sahlin (red.). Lund: Studentlitteratur.
- Åkerström, Malin, Veronika Burcar og David Wästerfors (2011): "Balancing contradictory identities – performing masculinity in victim narratives." I: *Forth. Sociological Perspective*. Volume 54 (1), 2011.

Antall ord: 47 568

VEDLEGG

Vedlegg 1

Informasjonsskriv til krisesentre

Mitt navn er Elisabeth Hesselberg, og jeg er student ved Institutt for kriminologi og retts sosiologi, i Oslo. Jeg skal nå skrive min masteravhandling som dreier seg om vold i nære relasjoner. Mitt fokus vil være på kvinner som har blitt utsatt for vold fra kvinnelige eller mannlige partner og deres forståelse av begrepet ”offer”. Det har vært svært lite forskning på vold i lesbiske parforhold, og jeg vil gjerne belyse denne problematikken også. Derfor vil jeg forsøke å gjøre en sammenligning av kvinner fra både heterofile og lesbiske forhold. Ved å belyse at kvinner slår kvinner i nære relasjoner kan jeg forsøke å bryte forestillinger i samfunnet om at det alltid er kvinnen som er offeret for en mannlige overgriper, samt å utfordre offerbegrepet. Jeg ønsker også å se om krisesentrene har en innvirkning på kvinnenes selvoppfatning.

For å kunne gjennomføre denne studien er jeg avhengig av å intervju kvinner som har vært i mishandlingsforhold, som frivillig ønsker å dele sine opplevelser, tanker og reaksjoner. Jeg ønsker både kvinner som har vært med menn og de som har vært sammen med andre kvinner. Deltagelse i prosjektet er helt frivillig, og intervjuene vil foregå på steder som kvinnen synes er passende. Alle som deltar vil bli anonymisert slik at de ikke vil kunne gjenkjennes og alle opplysninger vil behandles konfidensielt. Opptak og notater fra intervjuet vil slettes ved prosjektets slutt 31.07.2011. Informanten kan trekke seg på hvilket som helst tidspunkt, både før, under og etter intervjuet. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Jeg har lagt ved et skriv som jeg håper dere kan dele ut til kvinnelige brukere som dere mener kan være relevante for mitt prosjekt.

For mer informasjon kan jeg kontaktes på tlf. [REDACTED] eller på e-post:

[REDACTED]. De kan også kontakte min veileder; Kjersti Ericsson på e-post:

[REDACTED].

Vennlig hilsen

Elisabeth Hesselberg

Vedlegg 2

Ønsker du å delta i en undersøkelse om vold i parforhold?

Mitt navn er Elisabeth Hesselberg. Jeg ønsker å komme i kontakt med kvinner som har vært utsatt for vold av kvinnelig partner. Dette er temaet for min masteravhandling ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi, i Oslo. Jeg er interessert i dine erfaringer med, og tanker om slik vold.

For å kunne gjennomføre denne studien er jeg avhengig av å intervju kvinner som har vært i et slikt forhold, som frivillig ønsker å dele sine opplevelser. Jeg ville vært veldig takknemlig om du ville la deg intervju.

Deltagelse i prosjektet er helt frivillig, og intervjuene vil foregå på steder som du synes er passende (på krisesenter, kafé, hos deg etc.). Intervjuene blir tatt opp på bånd og jeg vil ta noen notater. All informasjon om deg vil anonymiseres slik at du ikke skal gjenkjennes, og opplysninger behandles konfidensielt. Opptak og notater fra intervjuet vil slettes ved prosjektets slutt 31.07.2011. Du kan også velge å trekke deg på hvilket som helst tidspunkt, både før, under og etter intervjuet. Begrunnelse er ikke nødvendig.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Dersom du ønsker mer informasjon eller har noen spørsmål kan jeg kontaktes på e- post:

████████████████████. Du kan også kontakte min veileder; Kjersti Ericsson på e- post:
████████████████████.

Vennlig hilsen

Elisabeth Hesselberg

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt skriftlige informasjon om dette prosjektet.

Sted og dato:.....

Underskrift:

Vedlegg 3

Abuse in intimate lesbian and heterosexual relationships

My name is Elisabeth Hesselberg. I am doing my MA degree in criminology, in Oslo. I would like to get in touch with women that have been, or still is, in intimate relationship with a violent partner. I wish to speak with both lesbian and heterosexual women about their experiences and thoughts about this kind of violence.

Participation in this project is voluntarily and completely anonymous. The interviews would be tape recorded and some notes will be taken. After the project is done at 31.07.2011, all personal information will be deleted.

You can choose where you would like the interview to take place (at the women shelter, café, at your place etc.).

If have any questions or comments, please contact me by phone: [redacted] or email: [redacted].

Sincerely,
Elisabeth Hesselberg

Consent statement

I have received information in writing about this project.

Place and date:.....

Signature:

Vedlegg 4

Informasjonsskriv til ansatte ved krisesentre

Mitt navn er Elisabeth Hesselberg, og jeg er student ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi, i Oslo. Jeg skal nå skrive min masteravhandling som dreier seg om vold i nære relasjoner. Mitt fokus vil være på kvinner som har blitt utsatt for vold fra kvinnelige eller mannlig partner og deres forståelse av begrepet "offer". Det har vært svært lite forskning på vold i lesbiske parforhold, og jeg vil gjerne belyse denne problematikken også. Derfor vil jeg forsøke å gjøre en sammenligning av kvinner fra både heterofile og lesbiske forhold. Ved å belyse at kvinner slår kvinner i nære relasjoner kan jeg forsøke å bryte forestillinger i samfunnet om at det alltid er kvinnen som er offeret for en mannlig overgriper, samt å utfordre offerbegrepet. Jeg ønsker også å se om krisesentrene har enn innvirkning kvinnes selvoppfatning.

For å kunne gjennomføre denne studien ønsker jeg å intervju ansatte ved krisesentre om dette temaet. Ansatte som ønsker å la seg intervjues vil bli anonymisert slik at de ikke vil kunne gjenkjennes og alle opplysninger vil behandles konfidensielt. Opptak og notater fra intervjuet vil slettes ved prosjektets slutt 31.07.2011. Informanten kan trekke seg på hvilket som helst tidspunkt, både før, under og etter intervjuet. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

For mer informasjon kan jeg kontaktes på tlf. [redacted] eller på e- post

[redacted]. De kan også kontakte min veileder; Kjersti Ericsson på e- post:

[redacted].

Vennlig hilsen

Elisabeth Hesselberg

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt skriftlig informasjon om dette prosjektet.

Sted og dato:.....

Underskrift:

Vedlegg 5

Kvinner som ble utsatt for vold av kvinnelig partner

1. Forholdet

Du kan begynne med å fortelle om deg selv og hvordan du ble sammen med X.

Hvordan var forholdet?

Hvordan var hun mot deg generelt?

2. Mishandlingshistorien (be gjerne om eksempler).

Når begynte du å føle at alt ikke var bra? Hvordan merket du dette?

2.1 Første voldsepisode

Når begynte volden?

Fortell om første voldsepisode.

Hva var foranledningen?

Hvordan reagerte du under og etter voldsepisoden? Hva tenkte du etter første gang hun slo?

Hvordan utviklet forholdet (og volden) seg videre? Hyppighet, lengde etc.

Hva utløste volden?

Hva gjorde du når hun utsatte deg for vold?

Gjorde du noe for å unngå vold? Hvis ja; hva og hvordan? Hvis nei; hvorfor ikke?

Hvordan reagerte du etter voldsepisoder? Hvilke tanker hadde du?

Hva sa hun selv om det hun gjorde mot deg? Hvordan var henners oppførsel i andres nærvær (venner, familie, ukjente)?

Fortalte du andre om opplevelsene? Hvorfor, hvorfor ikke? Hvilke reaksjoner ble du da møtt med?

2.2 Hvis barn

Hvordan behandlet hun barna? Ble de slått/mishandlet på andre måter? Hvis ja:

hvordan reagerte barna på det? Hvordan reagerte du på at barnet ble utsatt for vold?

Så barna at hun var voldelig mot deg (moren)? Hvis ja: hvordan reagerte de? Hvis nei: tror du at de skjønnte hva som foregikk? Hvordan reagerte de eventuelt på det?

Hvordan ble barnet/barna påvirket av volden?

Hadde barnet/barna noe å si for hvor lenge du ble i forholdet/ at du fremdeles er i forholdet? Hvorfor, hvorfor ikke?

3. Ved brudd i forholdet

3.1 Vendepunktet

Når kom vendepunktet i forholdet for deg?

Hva skjedde da? Var noe annerledes? Fortell.

3.2 Brudd

Fortell om bruddet.

Hvordan reagerte X ved bruddet?

Følte du at omgivelsene støttet deg?

Tok du kontakt med krisesenter?

Hvis ja:

Hvorfor tok du kontakt med krisesenter?

Hvordan ble du mottatt på krisesenteret?

Hva synes du om krisesenteret?

Hva slags hjelp fikk du?

Var det noe du ønsket hjelp med som du ikke fikk?

Hvordan føler du at de oppfatter deg?

Hva har krisesenteret betydd for deg?

Ser du annerledes på situasjonen din nå enn før du kontaktet krisesenteret? Hvis ja: på hvilken måte?

Ser du annerledes på egen problem etter kontakten med krisesenteret? Hvis ja: hvordan?

Ser du annerledes på egne muligheter etter kontakten med krisesenteret? Hvis ja: hvordan?

Hvis nei:

Hvorfor ikke?

Søkte du hjelp hos andre? Hvem eller hva da?

Har du planer om å kontakte et krisesenter?

3.3 Etter bruddet

Anmeldte du X? Hvorfor, hvorfor ikke? Hvis ja: Hvordan møtt av politiet? Utfallet? Hvis nei: hvorfor ikke?

Etter endt forhold, vil du si at volden har preget livet ditt?

Hva tror du er viktig for å klare å forlate et voldelig forhold?

3.4 Syn på egen situasjon da og nå

Hvordan vil du beskrive livet ditt nå i forhold til hvordan det var da?

Hvordan oppfatter du X og hva hun gjorde mot deg, nå?

Hvorfor tror du at du ble utsatt for vold?

Har du gjort noe for å bearbeide det som skjedde?

Hva er de viktigste problemene du står overfor nå? Hva gjør du for å løse dette?

Er det noen som hjelper deg, eventuelt hvem?

Hvordan ser du på fremtiden?

4. Dersom det ikke er brudd i forholdet

Hvordan er forholdet nå?

Har du planer om å forlate henne?

Har du hatt kontakt med et krisesenter?

Har det tidligere vært brudd? Hvis ja: se spørsmål om brudd. Og hva var årsaken til at du gikk tilbake?

5. Oppfattelse av offerbegrepet

Hva forbinder du med ordet offer?

Forbinder du det med deg selv og egne opplevelser?

Hvordan oppfattet/så partneren din deg?

Tanker om det å være lesbisk og i et mishandlingsforhold.

Hva tenker du om vold i lesbiske forhold (versus heterofile forhold)?

Hva tenker du om kvinner som mishandler? Føler du at menn og kvinner som mishandler kan sammenlignes? Hvis ja: hvordan. Hvis nei: hvorfor ikke?

Er det verst å bli mishandlet av en mannlig eller en kvinnelig partner? Hvorfor?

Er kvinner utsatt for vold av menn mer ofre enn kvinner utsatt fra vold av kvinner, i nære relasjoner? Hvis ja: hvorfor det? Hvis nei: hvorfor ikke?

Tror du det er annerledes å være lesbisk i et mishandlingsforhold i forhold til et heterofilt?

Hvorfor, hvorfor ikke?

Til slutt, er det noe du synes jeg burde ha spurt om som jeg ikke har tatt opp?

Kommentarer.

Vedlegg 6

Kvinner som ble utsatt for vold av kvinnelig partner – ENGELSK VERSJON

1. The relationship

You can start by telling about yourself and how you got together with X.

How would you describe the relationship?

How did she treat you on general?

2. The abuse story (ask for examples)

When did you start to feel that everything wasn't good? How did you recognize this?

2.1 The first violent episode

When did the violence begin?

Tell about the first violent episode.

What was the cause?

How did you react during or after this episode? What were your thoughts the first time she used violence against you?

How did the relationship (and the violence) develop/evolve? Frequency, length etc.

What caused the violence in general?

What did you do when she exposed you to violence?

Did you do something to avoid violence? Yes: what and how? No: Why not?

How did you react after this kind of episodes? What were your thoughts?

What did she say about what she did to you?

What was her behavior around other people (friend, family, and strangers)?

Did you tell anyone about these experiences? Why, why not? How did people react when you told them?

2.2 If kids

How did she treat the children? Did they get hit or abused in any other way? Yes: how did the children react to this? How did you react on them being exposed to violence?

Did the children see that she was violent to you? Yes: How did they react? No: do you think they understood what was going on? How would you say they reacted to that?

Was the child a reason to stay in the relationship? Why, why not?

3. In case of break-up

3.1 Turning point

When did the turning point to cause the breakup come?

What happened then? Was something different? Tell.

3.2 Break –up

Tell about the break-up.

How did X react on the break?

Did you feel that the surrounding supported you?

Did you contact a crisis center?

Yes:

Why did you contact a crisis center?

How were you received at the crisis center?

What do you think about the crisis center?

What kind of help did you receive?

Was it some kind of help you wanted but did not receive?

How do you feel that they regarded you?

What has the crisis center met for you?

Do you see your situation different after you contacted the crisis center than before? Yes:
how?

Do you look differently at your issues and possibilities after having contacted the crisis center? Yes: how?

No:

Why not?

Did you seek help at others? Who or what?

Do you have plans to contact a crisis center?

3.3 After the break-up

Did you report to the police? Why, why not? Yes: how was your meeting with the police? The outcome? No: why not?

After the break-up, would you say that the violence has marked/characterized your life?

What do you think is important to leave a violent relationship?

3.4 The situation now and then

How would you describe your life now in relation to how it was when you were with X?

How do you perceive X and what she did to you, now?

Why do you think you got exposed to violence?

Have you done something to work on what happened?

What is the most important problem you got now (if you have any)? What do you do to solve this? Is someone helping you? Who?

How do you look at your future?

4. No break-up

How would you describe the relationship now?

Do you have any plans leaving her?

Did you contact a crisis center?

Have you had a break-up earlier? Yes: Above questions. What was the cause to get together again?

5. The notion of “victim”

What do you associate with the word “victim”?

Do you associate this word with yourself and your own experiences?

How did your partner perceive you?

6. Thought about being lesbian and in a violent relationship

What are your thoughts about violence in a lesbian relationship (versus heterosexual relationships)?

What are your thoughts about women who abuse? Do you feel that is possible to compare men and women who abuse their partners? Yes: How? No: Why not?

What is the worst: getting exposed to violence by a female or a male partner? Why?

Do you believe that women in heterosexual relationships are more often exposed to violence than women in lesbian relationships? Yes: why? No: why not?

Do you believe it is different to be in a violent, lesbian relationship than a violent heterosexual relationship? Why, why not?

At the end, is there something you think I should have asked but didn't? Comments.

Vedlegg 7

Ansatte på krisesentre

Fortell om krisesenteret og hvordan dere jobber.

Hva slags/hvilke kvinner kommer til dere?

Hvordan er situasjonen deres?

Hva slags hjelp trenger de?

Hva slags hjelp kan dere gi?

Er det mange som kommer flere ganger?

Har dere hatt kvinner her som er mishandlet av en kvinnelig partner?

- Hvis ja: Hvordan er situasjonen deres sammenliknet med kvinner som er mishandlet av menn?

Er volden av samme slag som den menn står for, eller er den annerledes?

Hva slags hjelp trenger kvinner som er mishandlet av kvinnelige partnere?

Hva slags hjelp kan dere gi?

Er det ene verre enn det andre? Hvorfor, hvorfor ikke?

- Hvis nei: Hva tror du det kommer av at det ikke kommer kvinner som er mishandlet av kvinnelig partner hit?

Ønsker dere at flere skal oppsøke dere? Jobber dere med den problematikken? Hvis ja; hvordan? Hvis nei, hvorfor ikke?

Hva forbinder du med ordet offer?

Hva tenker dere om kvinnene som kommer hit? Er det ofre? På hvilken måte er de eventuelt ofre, på hvilken måte er de det ikke?)

Hvordan er kvinnes selvbilde når de kommer hit?

Skjer det noen endring når de har vært i kontakt med dere en stund? På hvilken måte?)

Er det forskjell på sjølbildet til kvinner som har vært mishandlet av menn og kvinner som har vært mishandlet av kvinner? På hvilken måte?

Til slutt, er det noe du synes jeg burde ha spurt om som jeg ikke har tatt opp?

Kommentarer.

Vedlegg 8

Spørreskjema

Har krisesenteret tatt i mot kvinner som har vært utsatt for vold og trusler i et intimt forhold med en annen kvinne?

- 1) Ja
- 2) Nei
- 3) Uvisst

Hvis ja:

Hvor mange:

- a) 1 – 5
- b) 5 – 10
- c) 10 – 15
- d) 15 og oppover.
- e) Uvisst